

ÜÇ BÜLBÜLDEN GÜLLERİN EFENDİSİNE

Darende'de Okunan Üç Mevlid-i Şerîf

Prof. Dr. Alim YILDIZ

ÜÇ BÜLBÜLDEN GÜLLERİN EFENDİSİNE

Darende'de Okunan Üç Mevlid-i Şerîf

(ŞEMSÎ, NİHÂNÎ, İHRAMCIZÂDE)

Üç Bülbülden Güllerin Efendisine
Darende'de Okunan Üç Mevlid-i Şerif
(Şemsî, Nihânî, İhramcızâde)

Copyright © Nasihat Yayınları 2016

Yayın Numarası: 26

ISBN: 978-9944-774-17-8

Baskı

Bizim Repro Ofset Matbaacılık

Tel: 0 (0312) 341 10 20

2. Baskı

Temmuz 2016

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı

Visan İktisadi İşletmesi

Zaviye Mahallesi Hacı Hulûsi Efendi Cad.

No:71 (44700) Darende / MALATYA

Tel:(422) 615 15 00 - 615 28 95 Fax:(422) 615 28 79

www.hulusiefendivakfi.org.tr

ÜÇ BÜLBÜLDEN GÜLLERİN EFENDİSİNE

Darende'de Okunan Üç Mevlid-i Şerîf

(ŞEMSÎ, NİHÂNÎ, İHRAMCIZÂDE)

Prof. Dr. Alim Yıldız

Prof. Dr. Alim YILDIZ

1968'de Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas'ta tamamladı. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1992 yılında mezun oldu. İstanbul, Aydın ve İzmir'de öğretmenlik yaptı. Yüksek lisansını Marmara Üniversitesi'nde tamamladı. 2002 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nden "Doktor" unvanını aldı. 2004'te Yardımcı Doçent, 2006 yılında Doçent, 2012 yılında Profesör oldu. Yayımlanmış yirmiüç kitabı ve çok sayıda makalesi bulunmaktadır. 2002 yılından itibaren Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....7

ÖNSÖZ 12

GİRİŞ

EDEBİYATIMIZDA MEVLİD 19

MEVLİD'İN TARİHÇESİ 21

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEMSEDDİN SİVÂSÎ (K.S.) 31

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER 37

ŞEMSÎ MEVLİDİ 41

MEVLİD METNİ 43

KASÎDE 61

FÎ HÂTİMETİ'L-KİTÂB 64

İKİNCİ BÖLÜM

SALİH NİHÂNÎ (K.S.) 69

SİLSİLE 70

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER 74

MÜNACAAT 74

TAHMÎS-İ GAZEL-İ ZÂTÎ 75

ŞEYH HÂMİD-İ VELÎ 76

TAMAM OLDU 79

GEL EYLE MERHEM	81
EDEYİM	82
İHLÂS	83
NİHÂNÎ MEVLİDİ	84
MEVLİD METNİ	88
MEDHÛ'N-NEBÎ ALEYHİ'S-SELÂM	107
DUÂ-YI ŞERÎF.....	113
HÂTİME	117
NA'T-I RESÛL ALEYHİ'S-SELÂM	117
İZHÂR-I İSM Ü RESM VE ZÛBDE-İ AHVÂL.....	118
TERCEME-İ AHVÂL-İ MÜELLİF VE İHTÂRÂT-I MAHSÛS	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İHRAMCIZÂDE İSMÂİL HAKKI TOPRAK (K.S.).....	125
ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER.....	135
GAZEL	135
GAZEL	136
GAZEL	136
GAZEL	137
KATRE	138
İHRAMCIZÂDE MEVLİDİ	140
YÂRE YÂDİGÂR	140
MEVLİD METNİ	146
KASÎDE-İ MEVLİD-İ ŞERÎF.....	148
SONUÇ	165
BİBLİYOGRAFYA.....	167
EKLER.....	171

TAKDİM

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bir bahar mevsiminde dünyamızı şereflendirmişti. Rebiyülevvel demek de bahar demektir. Gül esintileriyle insanlığa güzellikler sunan Âlemlerin Efendisi günümüzde “Kutlu Doğum” programlarıyla anıldığı gibi, eskiden de bu kutlu zaman dilimi İslâm toplumları tarafından çeşitli faaliyetlerle kutlanırdı.

Maverâünnehir’de Sultan Ebu Said Muzafferüddin’in Peygamberimiz (s.a.v.)’in doğum gününe ayrı bir önem verdiği bilinmektedir. Tarihî kayıtlara göre; Rebiyülevvel ayının 12. günü yaklaşınca, Bağdat, Musul ve civar memleketlerdeki âlimler, hafızlar, mutasavvıflar ve şairler sultanın civarında toplanır, Kur’an tilavet eder, salâvatlar okur ve Peygamberimiz (s.a.v.)’i öven medhiyeler terennüm ederlerdi. Ebu Said Muzafferüddin de toplanan ahaliye yemek ikramında bulunur, Peygamberimiz (s.a.v.)’e olan muhabbetine binaen etrafındaki insanlara hediyeler dağıtırdı.

Edebiyatımızda da Mevlid geleneği tebarüz etmiş, çok güzel eserler meydana konulmuştur. Bunların en meşhuru olan Süleyman Çelebi’nin 15. yüzyılda yazılan mevlidinden başka 14. yüzyılda yaşamış Erzurum-

lu Mustafa Darir'in Tercümetü'd-Darir'i vardır. Bunu İbn-i İshak'ın Siretü'n-Nebi'sinden çevirmiştir. Bir diğ er mevlid de Fatih Sultan Mehmed zamanında yaşamış Ahmed'in eseridir.

Süleyman Çelebi'nin Bursa Ulu Camideki imamlık yıllarında, bir vaiz, kürsüde Bakara suresinin 285. ayetini kendi bilgisine göre tefsir eder. Allahu Teâlâ (c.c.)'nin gönderdiği peygamberler arasında hiçbir fark görmediğini ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Hz. İsa (a.s.) peygamberden daha üstün tutulamayacağını söyler. Vaizin bu bozuk ve hakikatlere uymayan şahsî düşünceleri, Süleyman Çelebi'nin Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) için gönlünde duyduğu aşk ve muhabbete ziyadesiyle tesir eder. Bu türlü iddiaları cevaplandırmak, sahiplerini susturmak ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in, bütün diğ er peygamberlere üstün, son peygamber olduğunu ispatlamak için *Vesiletü'n-Necat* (Kurtuluş Vesilesi) adlı mevlidini yazar. Mevlid, baştan sona kadar Ehl-i sünnet itikadını, Allahu Teâlâ (c.c.)'nin mutlak iradesini, âlemi yoktan var ettiğini ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in hiçbir mahlûkatta bulunmayan üstün, yüksek ve emsalsiz vasıflarını anlatır. Her kelimesinde gönlü Rasûlullah aşkı ile yanan bir mü'minin engin aşk ve muhabbet kokuları vardır. Diğ er peygamberlere olan bütün üstünlükler de en güzel ve en veciz kelimelerle edebî bir dille ifade edilmiştir.

Süleyman Çelebi'den sonra birçok şair gönlündeki Muhammedî muhabbeti, mevlid olarak satırlara

dökmüştür. Bu eserlerden unutulmaya yüz tutmuş üç eseri, kıymetli okuyucularımızın dikkatin sunmak için Vakfımız nezdindeki Nasihat Yayınları kapsamında bir proje dâhilinde meydana çıkmasını arzu ettik.

Bu vesile ile mevlid okunması hususunda günümüzde oluşan bazı olumsuz görüşlere açıklık getirmek maksadıyla zamanımızın âlimlerinden olan es-Seyyid Muhammed ibni Alevî el-Malikî el-Hasenî'nin mevlid konusunda yazdığı eserindeki görüşlerin özetini sizlerle paylaşalım:

"Biz mevlid okunmasını, Rasûlullah aleyhissalâtü vessalâmın hayat tarzını öğrenmek ve O'nun övgülerini dinlemek için toplanmayı, bu münasebetle yemek yedirmeyi ve ümmeti sevindirmeyi, caiz görüyoruz.

Biz, bu işlerin yalnız Rasûlullah aleyhissalâtü vessalâmın doğduğu gece değil, bütün sene içinde yapılmasının da doğru olduğuna inanıyoruz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.)'i anmak, Onunla his ve fikir bağlantısı kurmak ve Onun sevgisini yaşamak her zaman için gereklidir.

Mevlid toplantıları; mü'minleri Allah'a davet etmek, din mevzuunda aydınlatmak, şer ve bid'atlere karşı uyarmak, onlara Rasûlullah (s.a.v.)'in üstün ahlâkını, üstün edeplerini, üstün hâl, muamele ve ibadetlerini öğretmek ve hatırlatmak için önemli fırsatlardır.

*Mevlid okumanın, caiz olduğuna dair şu deliller de zikredilebilir: Mevlid okumak ve bu münasebetle bir araya gelip toplanmak, Rasûlullah (s.a.v.)'in doğumundan dolayı sevinç duymanın bir ifadesidir. Bir ayette O'na hitaben: **"Biz seni***

âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (21/Enbiya, 107) buyruluyor. Ayrıca bir başka ayet-i kerimede şöyle buyruluyor: “Şüphesiz Allah ve melekleri Peygambere salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin.” (33/Ahzab, 56) Mevlid okunması aynı zamanda Peygamberimize salâvat getirilmesine, dua yapılmasına da vesile olur.

Sevgili Peygamberimizin diğer insanlarınkinden farklı olan doğum şeklini, mucizelerini ve hayatını anlatır ve bunların öğrenilmesine ve tekrar hatırlanmasına vesile olur. Allah’ın Rasûlünü bütün bu yönleriyle tanımak ve O’nun faziletlerine uymak ise bütün mü’minlerin görevidir.

Peygamberimizin üstün sıfatlarını, mucizelerini ve Allah’ın O’na yapmış olduğu ikramları dinleyip öğrenmek, O’na olan sevgimizi arttırır. Çünkü insan yaratılışının gereği olarak vücut yapısında, ahlâkta, ilimde, amelde, düşünce ve davranışta üstün olanı sever. Peygamberimiz (s.a.v.)’i sevmek ise, imanın birinci şartı ve ibadetin en ilkidir.”

Yüzyıllardır Darende’de okunan bu mevlid-i şerifler, bizim insanımıza Peygamber sevgisini aşlamış, çeşitli merasimlerde kutlu duyguların hissedilmesine vesile olmuştur.

Şemseddin Sivasî ve İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Hazretlerinin mevlidleri Sivas ve Darende’de çok iyi bilinen iki eserdir. Ayrıca Şeyh Hamid-i Velî Hazretlerinin neslinden Es-Seyyid Salih Nihanî Hazretlerinin kaleme almış olduğu mevlid de bu yörede her manevî ortamda terennüm edilen bir eserken, günü-

müz harfleriyle baskısı şimdiye kadar yapılmamış olmasından dolayı kütüphane raflarına kalkmıştı.

Elinizdeki eser, Peygamber sevgisiyle kaleme alınmış, gül rayihaları saçan, bülbül edalı şairlerin gönül pınarından dökülen gül damlalarıdır. Kitabı yayına hazırlayan Osmanlıca metinleri günümüz Türkçesine aktaran Alim Yıldız'a teşekkür ediyor, şimdi sizleri üç bülbülün 'Güllerin Efendisi'ne olan muhabbetiyle baş başa bırakıyor, gönülden selâmlıyorum.

05.06.2010

H. Hamidettin ATEŞ
Mütevelli Heyet Başkanı

ÖNSÖZ

XIII. yüzyılda Anadolu'da başlayan ve Eski Türk Edebiyatı, Divan Edebiyatı veya Türk İslâm Edebiyatı gibi farklı adlarla anılan edebiyat, dini referans alan bir edebiyattır. İslâmî ilimlerin tamamında olduğu gibi bu edebiyatın da temel iki kaynağı Kur'an-ı Kerim ve Hadis'tir. Bu iki ana kaynaktan sonra gelen tasavvuf, dinî ilimler ve halk inanışları da tamamen, bahsettiğimiz bu ana kaynaklardan meydana gelen kaynaklardır.

Anadolu sahasında XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Kur'an ve Hadis'le ilgili üretilen eserlere baktığımızda şu husus dikkatimizi çeker. XIX. yüzyılın sonuna kadar Türkçe yazılmış bir Kur'an-ı Kerim meali bulunmamaktadır. Tefsirler yazılmıştır, fakat bu tefsirler daha çok ilmî çevrelerde okunmuş, büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen halkın, üretilen bu eserleri temin etme ve buradan hareketle dinî inançlarını kurma imkanı gerçekleştirilememiştir. Hadisler için de hemen hemen aynı şeyler söz konusudur.

Öyleyse, Anadolu halkının İslâm dinini öğrenmeleri, bu dinin temel öğretilerini bir hayat tarzı, âdet, gelenek ve görenek hâline getirmeleri nasıl mümkün olmuş, ayet ve hadis muhtevalı ifadeler günlük konuşmalarına, atasözleri ve deyimlerine kadar nasıl girmiştir.

İşte bu sorunun cevabını aradığımızda karşımıza çıkan tek şey edebiyat olmaktadır. İslâm dininin Anadolu’da bir hayat tarzı hâline gelmesi büyük oranda edebiyat yoluyla olmuştur.

XIII. yüzyıl Anadolu’sunda Yunus Emre ve Mevlânâ ile başlayan edebî faaliyet, İslâm’ın tasavvufî yorumuyla Anadolu halkı arasına girmesine ve bu dinin dinî ve ahlâkî değerlerinin bir hayat tarzı hâline gelmesine zemin hazırlamıştır. Bunda ise şiirin payı oldukça büyüktür.

Bahsettiğimiz edebiyat içerisinde oluşturulan manzum dinî edebî türlere baktığımızda, Allah ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’le ilgili türler hemen dikkatimizi çekecektir.

Öyle ki mensur eserlerde olduğu gibi manzum eserlerde de dinî bir gelenek oluşmuş, bir müellif ya da bir şair, kaleme aldığı konu ne olursa olsun, yazmış olduğu eserine “Allah’ın adıyla başlamayan bir işin neticesinin iyi olmayacağı, sonuçsuz kalacağı” nebevî ifadenin gereği olarak, Kur’an-ı Kerim’in de başlangıç ayeti olan “Besmele” ile başlamayı dinî bir kural hâline getirmiştir.

Şair ve müellifler sadece bununla yetinmemiş, Kur’an’ın ilk suresi olan Fatihâ’nın Allah’a hamd ile başlaması sebebiyle Allah’a hamd ve yine Kur’an’ın bir emri olarak Hz. Peygamber’e salat u selâm getirerek eserlerine başlamayı âdet edinmişlerdir.

Manzum eserlerde bunun karşılığı olarak besmele, tevhid/münâcât ve na’t üçlüsüne yer vermişlerdir.

Tevhidlerde Allah'ın zâtî ve subutî sıfatlarını işlerlerken, münâcâtlarda da kulun Allah karşısında acziyetini, Allah'ın büyüklük ve yüceliği gibi konuları şiir diliyle anlatmışlardır. Allah'ın güzel isimleri konusunu Esmâü'l-hüsnâlar'la anlatırlarken, kırk ayet tercümeleri, Fâl-ı Kur'an gibi türlerle de yine Allah inancını insanlara aktarma gayreti içerisine girmişlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nûrunun yaratılmasından itibaren, doğumu, çocukluğu, peygamber oluşu, miracı, hicreti, mucizeleri, ahlâkı ve dış görünümü gibi konuları, ilâhî, na't, siyer, mevlid, hilye, miraciye, hicretname, esmâ-i nebî, kırk hadis, pendname vb. edebî türlerle ve şiir vasıtasıyla halka aktarmışlardır. Yazmış oldukları çeşitli şiirlerde de zaman zaman ayet ve hadislerle bazen manen bazen de lafzî iktibas şeklinde yer vermişlerdir.

Dinî-edebî türler daha çok mutasavvıf şairler tarafından kaleme alınmıştır. Asıl amaçları sanat yapmak olmayan ve sadece birtakım dinî kuralları anlatma amacını gözeten bu insanlar, öğrenmeyi kolaylaştırmak için şiir türüne başvurmuşlardır.

Bu öğretiyi daha da kolay hâle getirmek için şiirle birlikte musikî de devreye girmiştir. Dinî birtakım törenlerde belli bir makamla okunan ilâhî ve mevlid gibi türler dinlene dinlene dinî-ahlâkî bir çok konu insanlar tarafından kolaylıkla öğrenilmiştir.

Özellikle Hz. Peygamber (s.a.v.)'le ilgili hususların öğrenilmesinde mevlidlerin çok önemli bir rol oynadığı

açıktır. Bu açıdan mevlid türü diğer dinî edebî türlere nazaran mesnevî tarzında daha çok itibar edilen bir tür ve şekil olmuştur.

Elinizdeki eser de işte bu türün üç örneğini içermektedir. Bu örneklerden ilki XVI. yüzyılın büyük mutasavvıf Şemseddin Sivâsî (k.s.)'ye, ikincisi XIX. asırda yaşayan ve yine bir mutasavvıf olan Salih Nihânî (k.s.)'ye, üçüncüsü de XX. yüzyılın önemli bir mutasavvıf İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak (k.s.)'a aittir.

Edebiyatımızda tespit edilen yüz küsur mevlidden bu üçünü seçişimizdeki neden ise her üçünün de Darende'de okunmuş olmasıdır.

Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'ten sonra da bir süre Sivas'a bağlı olan Darende, Somuncu Baba (k.s.)'nın da etkisiyle geçmişten bu güne dinî ve ilmî faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı bir ilçe olagelmıştır. İlçeden çok sayıda ilim adamı, şair, mutasavvıf ve devlet adamı yetişmiş, Somuncu Baba ve ahfadının maneviyatından nasiptar olmuşlardır.

Kitabımıza konu olan üç mevlidden Şemseddin Sivâsî'ninki oldukça hacimli bir mevliddir. Bu nedenle eserimizde söz konusu mevlidden seçmeler yapılmak durumunda kalınmıştır. Diğer ikisi ise beyit sayısı itibariyle daha kısa mevlidlerdendir ve metinlerin tamamı kitaba konulmuştur.

Dinî törenlerde okunmak üzere kaleme alınan bu üç mevlidin Darende'de okunmuş olması, şairlerinin yazış amaçlarının gerçekleştiğini de ortaya çıkarmaktadır.

Böyle bir eserin oluşması ve basılmasına büyük katkı sağlayan, başta Es-Seyyid Osman Hulusî Efendi Vakfı Başkanı Hamid Hamidettin Ateş Beyefendi ile vakıf yönetimi ve görevlilerine müteşekkirim.

Bir zamanlar Darende'de dinî törenlerde okunan bu mevlidlerin hatırlanarak ve belki yeniden okunması bu eserin yazılış gayesini de gerçekleştirmiş olacaktır.

Prof. Dr. Alim YILDIZ

GİRİŞ

EDEBİYATIMIZDA MEVLİD

Manzum Siyer'e Türkçede, genel olarak, "Mevlid" denmiştir. Mevlid (çoğulu: Mevâlid, Mevâlîd) kelimesi, kök itibarıyla, "v l d" kökünden masdar, ism-i zaman, ism-i mekân olur. Anlamı ise doğma, velâdet, doğum yeri, doğum zamanı, meskît-ı re's¹ demektir.

Dilimizde ise Hz. Muhammed (s.a.v.)'in doğumu, bu doğum münasebetiyle yapılan çeşitli törenleri anlatmak üzere kullanılır. Mevlid ayrıca ve özellikle Süleyman Çelebi'nin kaleme almış olduğu *Vesîletü'n-Necât* isimli eserin meşhur olmuş adı olarak kullanılmaktadır.

1 Mevlid'in etimolojik yapısı için Bk. Ş. Sâmi, *a.g. L.*, s. 1433 (*Mevlid* mad.); Ahterî, Mustafa b. Şemseddin Karahisârî, *Ahter-i Kebîr*, İstanbul 1321, s. 1054 (*Mevlid* mad.). M. Tayyib Okıç, *Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri*, A. Ü. İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi, Erzurum 1976, Sayı: 1, Aralık 1975, s. 19.

Istılâhî anlamı ise, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğumu başta olmak üzere hayatı, mûcizeleri, gazâları, ahlâkı, vefatı ve hilyesini anlatan eserler demektir. Mevlidler, çoğunlukla mesnevî tarzında yazılmışlardır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğum günü dolayısıyla yapılan şenlik ve merâsimlerde okunma amacıyla kaleme alınmışlardır.

Konu bakımından küçük değişiklikler gösterirlerse de daha ziyâde klâsik mesnevî âdet ve geleneğine uygun olarak başta münâcât, son da duâ bölümlerini içerirler. Yazılan mevlidlerde, genel olarak, ele alınan ve işlenen ortak konular: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğumu “velâdet”, peygamberliğin gelişi “risâlet”, göğe yükselişi “mi' râc”, vefatı “rihlet” bölümleridir.

Didaktik ve lirik bir anlatımın hâkim olduğu mevlidler, halka yönelik dînî eserler olup, genelde, sâde ve yalın dille yazılmışlardır. Bunların başlıca sebebi, canlı bir dînî hayatın içinden gelen şâirlerin, çoğu zaman, bu ilk ve son şiir denemeleri ile halkı aydınlatabilme ve hayırla yâd edilme amacı gütmelerindedir.

Türkler arasında mevlidin ayrı bir yeri ve önemi olmasına rağmen Divan şâirlerinin ileri gelenlerinden pek çoğu, bu konuya uzak durmuşlardır. Mevlid yazarları, daha çok, din adamları arasından çıkmıştır. Nitekim, bazı mevlid metinleri arasına tasavvufî ilâhîler karışmışsa da gerçekte mevlidler tamamıyla Dînî Edebiyat ürünleridir. Bundan dolayı da birçok mevlid eserleri dil, şekil, üslûp ve benzeri yönlerden, fazla başarılı edebî metinler sayılmaz.

“Hz. Peygamber (s.a.v.)’in hayatını ele alan bir ilim dalı olarak gelişecek olan “siyer” türü, İslâm edebiyatlarında İbn Hişâm’dan (ö. 834/1430-31) beri mevcudiyetini sürdürmüştür. “Siyer-i Nebî” genel adıyla anılan bu eserler Hz. Muhammed (s.a.v.)’in doğumu da dâhil olmak üzere günlük yaşantısı, savaşları, antlaşmaları, mucizeleri gibi hayatının hemen her safhasını anlatan eserlerken genel manada “siyer” veya “sîret” çerçevesinde değerlendirilebilecek bir tür olan “mevlid” ise muhteva alanı daha dar olan bir tür olarak gelişmiştir. Mevlid türü eserlerin istisnasız hepsinde ortak olan tek mevzu Hz. Muhammed (s.a.v.)’in doğumudur. Nübüvvet nurunun yaradılışı, Hz. Âdem (a.s.)’den başlamak üzere diğer peygamberleri dolayarak Hz. Abdullah’a gelişi, Hz. Âmine’nin hamileliği, hamileliği esnasında vuku bulan olağanüstü hadiseler ve mucizeler, nihayet doğum ve doğumla birlikte Hz. Muhammed çevresinde ve yeryüzünde gerçekleşen mucizeler Türkçe mevlidlerin temel konularını oluşturur. Ancak pek çok mevlidde doğum hadisesi dışındaki konular da dile getirilmiştir. Bütün mevlidlerde aynı olmamakla birlikte, miraç başta olmak üzere Hz. Muhammed (s.a.v.)’in bazı mucizeleri, örnek ahlâkı, hayatının bazı safhaları ve nihayet ölümü de mevlidlerde işlenen konular arasındadır”².

MEVLİD’İN TARİHÇESİ

İslâm’ın ilk dönemlerinden itibaren yazılmaya başlanmış olan siyer, megâzî ve şemâil türü eserlerde mevlid içerikli

2 M. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme Türk Edebiyatında Mevlid Türü ve Yeni Mevlid Metinleri*, Kırşehir 2010, s. 8.

bölgümlere yer verilmişse de bu konuda ilk özgün eser Ebü'l-Cevzî (ö. 597/1201)'nin *Mevlidü'n-Nebî (el-Arûs)*'sidir. Aynı dönemlerde Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) *Mevlidü'l-Cismânî ve'r-Rûhânî*; Ebü'l-Kâsım es-Sebtî (ö. 600/1203) *Dürrü'l-Mu'azzam fî Mevlidi'n-Nebiyi'l-Muazzam*; İbn Dihye (ö. 633/1235) *Kitâbü't-Tenvîr fî Mevlidi's-Sirâci'l-Münîr*; Zemlekânî (ö. 1227) *Mevlidü'n-Nebî* isimli eserlerini yazarlar. Bunları el-Bekrî (ö. 1295) ve İbnü'l-Cezerî Muhammed Şemsüddin Ebü'l-Hayr (ö. 833/1249)'nin mevlidleri takip eder.

Arapça mevlidler şekil ve muhteva bakımından birbirine benzer. Sadece mensur veya sadece manzum olanların yanı sıra çoğu mevlidler mensur-manzum olarak yazılmıştır. Bu tür mevlidlerde mensur ve manzum parçalar birbirine nakarat beyitleriyle bağlanır. Arapça mevlidlerin muhtevasını genel olarak Hz. Peygamber'in nurunun yaratılması, diğer peygamberlerden intikal ederek ona ulaşması, annesinin hamile kalması, babasının vefatı, doğumu sırasında ve bundan sonra olan harikulâde olaylar, Halîme'nin yanına verilmesi, Halîme'nin şahit olduğu olağanüstü hadiseler, vasıfları, şemali, ahlâkı, nübüvveti ve alâmetleri, mucizeleri, isra ve mi'rac, tebliği ve gazveleri, evlenmesi, çocukları ve vefatı teşkil eder³.

Arapça yazılmış mevlidlerden başka, Farsça, Arnavutça, Kürtçe, Cava dilinde, Boşnakça, Rumca, Çerkesçe, Urdu dilinde, Sevâhilî dilinde, Alhamyado (Arap harfleri ile ya-

3 M. Fatih Köksal, *a.g.e.*

zılmış İspanya ve civârında konuşulan dil), Tatarca yazılmış mevlidler de vardır⁴.

İran edebiyatında, belki de Şiilik etkisiyle olsa gerek, mevlid türüne pek itibar edilmemiştir.

Hız. Peygamber'in doğumu münâsebetiyle yapılan merâsimlerin ilki, edinilen bilgilere göre, X-XI. yüzyıllarda, ilk önceleri Mısır'da Şiiliğin İsmâiliyye kolundan olan Fâtımîler devrinde (910-1171) yapılmıştır. Fâtımîler arasında Hız. Ali ve Hız. Fâtıma için de mevlid düzenlenmiştir. Bu itibarla Hız. Peygamber için yapılan merâsimlerin Hız. Ali'ye yapılacak olanları gizlemek gibi bazı siyâsî amaca yönelik olacağı akla gelebilir. Zâten bu merâsime halk değil, sâdece hükümdâr ve saray erkânı katılırdı.

Herkesin ortaklaşa katıldığı mevlid merâsimi ilk olarak 1207'de Erbil'de Selçuklu Atabek'i Ebû Saîd Muzafferüddîn Gökbörü (ö. 1233) zamanında olduğu görülmektedir. Bu mevlid merâsimi, daha sonra yapılan mevlid merâsimlerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu merâsimlerde, zaman zaman eski Türk âdet ve geleneklerine de yer verildiği görülmüştür. O günden bu yana hemen hemen bütün İslâm ülkelerinde mevlid günü (mevlid kandi-li) mukaddes kabul edilerek, kutlanagelmiştir. Bir de doğum, ölüm, nikâh ve benzeri merâsimlerde de mevlid okunur olmuştur.

4 Diğer dillerde yazılan Mevlid ve yazarları için bk. M. Tayyib Okiç, *a.g. Makâle ve Dergi*, s. 22.

Osmanlılarda ise, resmî olarak ilk mevlid merâsimi, III. Murâd devrinde, 1588’de düzenlenmiştir. Her ne kadar ilk zamanlarda İslâm bilginleri, mevlid merâsimlerine karşı çıkmışlarsa da daha sonraları halkın benisemesi üzerine, bidat-i hasene olarak kabul edilmiştir.

Türk Edebiyatı’nda mevlid türüne, İslâmî bütün edebiyatlardan fazla önem verilmiş, genişletilmiş ve geliştirilmiştir. Bunun başta gelen nedeni, Türkçe ilk meşhur mevlid metni olan ve 812/1409’da yazılan *Vesîletü’n-Necât*’ın çok beğenilmiş olması, sevilmesi ve fazlaca meşhur olmasındandır. Süleyman Çelebi (ö. 1422)’nin Hz. Peygamber’in diğer peygamberlerden üstün olduğunu isbat etmek amacıyla yazdığı Kurtuluş vesîlesi anlamına gelen *Vesîletü’n-Necât* bir “sehl-i mümteni (kolay ve sâde görüldüğü hâlde söylenmesi zor olan söz)”dir. Açık ve sâde bir Eski Anadolu Türkçesi ve mesnevî nazım şekliyle yazılan eser Arapça mensur bir önsözle başlar.

Bu Arapça mukaddime: “el-hamdü li’llâhi’llezî ce’ale Muhammeden sebebe külli mevcûdin ve eşrefe külli mahlûkın ve e’azze külli mevlûdin ve fezzalehû ‘ale’l-enbiyâi bi’ş-şefâ’ati’l-‘uzmâ ve havzı’l-mevrû...ve salle’llâhü aleyhi ve alâ âlihî ve ashûbihî’llezîne hüüm es’ade külli mes’ûd ve selleme teslîmen dâimen kesîran ilâ yevmi’l-haşri ve te’ayyüni makâmi’l-mahlûd.”⁵ diye başlayıp bitmektedir.

5 Bu Arapça Mukaddime için bk. Süleyman Çelebi, *Mevlid* (haz. Necla Pekolcay), İstanbul 1980, s. 3.

Süleyman Çelebi'nin yazdığı mevlidin sâde bir dili, etkili bir uslûbu vardır. Bu nedenledir ki, ondan sonra pek çok mevlid metni kaleme alınmış olmakla birlikte, bu mevlid metinlerinden hiç biri Süleyman Çelebi'nin mevlidini geçememiştir. Mesnevî tarzında ve aruzun Remel bahrinde fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün vezninde yazılmış olan *Vesîletü'n-Necât*, içinde bulunan edebî sanatlardan dolayı da ayrı bir değer taşımaktadır. Edebî sanatlardan istiâre ve cinâslar geniş bir yer tutmaktadır. Mânâ, çoğunlukla beyitler içinde tamamlanmakta, beyit bütünlüğünü ise bozmaktadır.

Her ne kadar, Türkçe mevlid metni olarak Süleyman Çelebi'nin yazdığı *Vesîletü'n-Necât*'ın ilk sırayı aldığı ittifakla kabul ediliyorsa da ondan önce de mevlide benzer eserler yazılmıştır. Bunlar arasında Ahmed Fakîh (ö. 1250)'in adı geçmektedir. Öyle ki, *Vesîletü'n-Necât*'ın "hâtîme" kısmında Ahmed Fakîh'in *Çarh-nâmesi*'ne benzer ifâdelerin bulunması tesâdüfî olmasa gerek. Erzurumlu Mustafa Darîr'in yazdığı *Terceme-i Siyer-i Nebî* isimli eser de ilk yazılan mevlidlerden sayılmaktadır.

Bununla birlikte değerli ilim adamı Fatih Köksal'ın mevlidlerle ilgili yapmış olduğu kapsamlı çalışmada ilk ve müstakil mevlidin Ahmedî tarafından ve Süleyman Çelebi'den iki yıl önce 1407'de yazıldığı delilleriyle ortaya konmuştur.

Türk edebiyatında mevlid ve onunla ilgili risâle sayısı 200'den fazladır. Mevlid nüshaları üzerinde yapılan çalışmalar göstermiştir ki, bunlardan bir kısmı Süleyman Çele-

bî'nin eserine aynen benzemekte, bir kısmı bazı motifler yönünden farklılık göstermekte, bunların dışında kalanlar ise oldukça farklı bir mâhiyet arz etmektedir.

“Mevlidlerin ne kadar uzunlukta olması gerektiğine dair belli bir kıstas yoktur. Mevlidlerdeki beyit sayısının asgarî bir standardı olmadığı gibi bir üst sınırı da yoktur. Konu bu açıdan değerlendirildiğinde Türk edebiyatında yazılan mevlidlerin uzunluklarına göre “kısa mevlidler”, “orta mevlidler” ve “uzun mevlidler” olarak üç grupta toplamak mümkündür. Beyit sayısı 350-400 kadar olanları “kısa mevlidler”, 900-1000 beyte kadar olanları “orta uzunlukta mevlidler”, daha hacimli olanları da “uzun mevlidler” olarak değerlendirmek mümkündür”⁶.

Mevlidle ilgili şimdiye kadar çeşitli araştırmalar yapılmış ve bu araştırmalarda mevlid sayıları verilmiştir. Bu şâirler ve eserleri, Neclâ Pekolcay'ın *Mevlid (Vesîletü'n-Necât)*'inde de alfabetik olarak verilmiştir⁷.

Mevlidler üzerine çok kapsamlı bir çalışma yapan Fatih Köksal'ın edebiyatımızdaki mevlidlerle ilgili verdiği sayı 122'dir. Bunlardan 44 mevlid, söz konusu araştırmacı tarafından tespit edilmiş ve bu metinlerden 13'ünü de yayımlamıştır.

Yazıldığı dönem tam olarak tespit edilen mevlidlere baktığımızda: XV. yüzyılda 19, XVI. yüzyılda 16, XVII. yüz-

6 M. Fatih Köksal, *a.g.e.*, s. 8.

7 Mevlid yazan diğer şâir ve eserleri için bk. Süleyman Çelebi, *Mevlid (Vesîletü'n-Necât)* (haz. Necla Pekolcay), İstanbul 1980, s. 45-48; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, VI, 316-318.

yılda 2, XVIII. yüzyılda 9, XIX. yüzyılda 15 ve XX. yüzyılda 5 tane mevlid yazılmış olduğu görülür. Bunların dışında tespit edilen diğer mevlidlerin yazıldığı dönem tespit edilememiştir. Verilen bu sayılara baktığımızda mevlidin en çok yazıldığı dönemin Süleyman Çelebi'nin de yaşadığı XV. asır olduğu ortaya çıkmaktadır. Bundan sonraki dönemlerde bu türe rağbetin azalarak devam ettiği görülür.

Yazılan mevlidler arasında başta Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ı, Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdî'nin *Ahmediyye*'si (telifi: 900/1484) ve Şemseddin Sivâsî (ö. 1597)'nin *Mevlid*'i en çok bilinen ve okunanıdır.

Süleyman Çelebi'nin 1409'da yazdığı mevlidin asıl metni ile okunan mevlid metinleri arasında bir hayli değişiklik göze çarpmaktadır. Matbu mevlid metinlerinde de farklı şekiller görülmektedir. Bu da mevlid metnine yapılan ilâve veya kısaltmalardan ileri gelmektedir. Asıl metin 730 (N. Pekolcay'a göre 768) beyit olduğu hâlde, ilâve ve çıkarmaların yanında, Vefât-ı Fâtıma, Hikâye-i deve, Hikâye-i geyik, Hikâye-i güvercin, Dâsitân-ı İbrahim, Dâsitân-ı İsmâil, Hikâye-i Kesikbaş gibi bazı anonim hikâyeler de mevcuttur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEMSEDDİN SIVÂSÎ (K.S.)

Halk arasında Şems'ül Aziz veya esmerliğinden dolayı Kara Şems denilen şairin asıl adı Ahmed, künyesi Ebu's-senâ lakabı ise Şemseddin'dir. 1520 yılında Zile'de doğdu. Taşkent ulemasından olan babası Ebü'l-Berekât Muhammed, Doğu Karadeniz sahillerinin Fatih Sultan Mehmed tarafından zaptı ve Rum Pontus Devleti'nin işgali üzerine çevre halkının İslâmlaştırılması ve Türkleştirilmesi amacıyla 1470 yıllarında Pontus (Trabzon) bölgesine getirilmiştir. Ebü'l-Berekât Muhammed ez-Zîlî, Amasya'da Şeyh Habîb Karamânî halîfelerinden olan Hacı Hızır'ın halîfesidir. Zile'de vefât etmiştir. Şemseddin Sivâsî dışında Muharrem, İbrâhim ve İsmail adlarında üç oğlu daha vardır. Bunlardan Muharrem ve İbrâhim Şemseddin Sivâsî'den büyük, İsmail ise küçüktür.

Muharrem Efendi, âlim, fâzıl, fakîh, muhaddis ve müfessir olup, birçok eser telif etmiştir.

Muharrem Efendi, dünyâdan göçtüğünde, kitaptan başka tereke bırakmamıştır. 1591 târihinde Zile'de vefât etmiştir. Kabri Zile Devlet Hastanesi'nin önünde babasının kabrinin yanındadır.

İbrâhim Efendi, Şeyh Receb Efendi (Necmü'l-Hüdâ müellifi)'nin babasıdır. Şemseddin Sivâsî ile beraber Zile'den Sivas'a hicret etmiştir. Bir ara İstanbul'a gelerek burada müderrislik de yapmıştır. Şemseddin Sivâsî'den sonra Sivas'ta Hasan Paşa tarafından yaptırılan Meydan Câmii'nde imamlık yapmakta iken 1591/92'de vefât etmiştir.

İsmâil Efendi, Ebu'l-Berekât'ın küçük oğludur. Şemseddin Sivâsî'den her bakımdan istifâde etmiştir. Fıkıh ve Hadîs'te ileri idi. Mültekâ'ya bir hâşiye kaleme almıştır. Vefâtına yakın senelerde Sivas'ta müftülük yapmıştır.

Şemseddîn Sivâsî, yedi yaşındayken babasının müşşidi olan el-Hâc Hızır Amâsî'nin duâsını almak üzere onunla birlikte Amasya'ya gidip, Şeyhin duâsını aldıktan sonra memleketine dönmüş, Zile'nin ileri gelen âlimlerden sarf ve nahiv ilimlerini tedristen sonra Tokat'a büyük kardeşi Muharrem ve İbrahim Efendi'nin yanına giderek orada Arakiyecizâde Mevlânâ Şemseddîn Efendi'nin derslerine devâm etmiştir. Kısa sürede naklî ve aklî ilimlerde ilerleyen Şemseddin Sivâsî yirmi yaşında iken İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'daki eğitimi sırasında temayüz etmiş belli ilmî rütbeleri elde ettikten sonra, bilâhare Sahn Medreseleri'nden birine müderris olmuştur. Bazı müderris ve kadıların mevki ve makâm için küçülmeleri ve çeşitli hakaretlerle aşağılanmalarını görünce bu durumdan rahatsız olup bilâhare görevinden istifâ etmiştir⁸.

8 Cengiz Gündoğdu, Türk Tasavvuf Kültüründe Bir Şeyhler Ailesi: Şemsî-Sivâsî'ler", *Türkler*, Ankara, 2002, cilt:11, s. 130

İstanbul'dan Şam'a giden Şemseddin Sivâsî burada bir yıl kadar kalmış ve Hac ibadetini yaptıktan sonra Zile'ye dönmüş, evlenerek ders okutmaya ve vaaz ve irşad faaliyetine başlamıştır.

Daha sonra Amasya'ya giderek Ezine Pazarı'nda babasının şeyhi Hacı Hızır'ın halîfelerinden Muslihiddin Efendi'ye tâbi olmuştur. Buradan tekrar Zile'ye dönen Şemseddin Sivâsî, Şeyh Abdülmecîd Şirvânî (ö. 1563)'nin Tokat'a geldiğini öğrenmesi üzerine Tokat'a giderek bu zâta intisâb etmiştir. Şemseddin Sivâsî, 30 yaşları civârında (30-32) şeyhine intisâb etmiş ve aşağı yukarı 35 yaşlarında da irşad vazîfesine başlayarak, izin alıp Zile'ye gelmiş olmalıdır⁹.

Şemseddin Sivâsî dönemin Sivas valisi Hasan Paşa (ö. 1567)'nin daveti üzerine Sivas'a gelmiş, Meydan Camii Şeyh Vaizliği görevinde ve yaptırdığı tekkede irşat faaliyetlerinde bulunmuştur. Sivas'ta çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Halvetî tarîkatının Şemsiyye kolunu kurmuş, seksen yıla yakın ömrünü ilme, öğrenci yetiştirmeye, eserlerini yazmaya ve irşat faaliyetinde bulunmaya vakfetmiştir.

1036/1627 tarihli Mufassal Tahrir Defteri suretinde Şemseddin Sivâsî'nin ilmiye sınıfında en yüksek derece olan "Mevlânâ" payesine eriştiği ve "Diyar-ı Rûm'da vücûd-ı

9 Hasan Aksoy, *Şemseddin Sivâsî (Hayatı, Eserleri) ve Mevlidi*, İstanbul 1980 (Basılmamış Öğretim Üyeliği Tezi), s. 26-33.

mahz-ı hüsn-i âlem” olduğu ve vâizlik vazifesiyle görevli bulunduğuna işaret edilmektedir¹⁰.

Hayatının sonlarına doğru Osmanlı Devleti’nin Avrupa hudutlarında mevcûd hücum ve Müslüman katliâmına karşı bir hareket lâzım geldiğini ileri sürmüş, sefer hazırlıklarına girişmişti. Nitekim bu sıralarda Osmanlı Devleti’nde de Sultan III. Mehmet (v. 1012/1603)’in emriyle aynı sebebe binâen Eğri seferi hazırlıklarına başlanılmıştı. Şemseddin Sivâsî’nin (19 Safer 1005 / 11 Ekim 1596)’de fethedilen Eğri kalesi ve hemen arkasından (6 Rebûlevvel 1005 / 27 Ekim 1596) kazanılan Haçova meydan muhârebesi seferine katılıp katılmadığı husûsu kesinlik kazanamamıştır¹¹.

Din, devlet ve millet bütünlüğüne yürekten inanmış bir kimse olan Şemseddin Sivâsî devletin bekası için yaşının ilerlemiş olmasına bakmadan, padişahı davet geldiğinde “İşittik, itaat ettik, zaten biz her an hazırlıklyız. Bismillah, hemen gidelim.” diyerek yollara düşmüştür.

Kaynaklarda Eğri seferi için İstanbul’a geldiğinde Azîz Mahmûd Hüdâî (v. 1628) tarafından karşılandığı, Hüdâî’nin büyük bir hürmet ve muhabbet gösterdiği, elini öptüğü, üç gün müddetle Hüdâî tekkesinde kalıp, bu esnâda İstanbul’un bütün ileri gelen zevâtı tarafından ziyâret edildiği kaydedilmektedir. Buna ilâveten Sultân III. Mehmed’in kendisi için Sinân Paşa köşkünde ziyâfet verdiği, ziyâfette bulunanlar ve Şeyhülislâm Hoca Sadeddin (v. 1599) Efendi

10 Cengiz Gündoğdu, *a.g.m.*, s.130.

11 Hasan Aksoy, *a.g.e.*

tarafından büyük bir saygıya mazhar olduğu da belirtilmektedir¹².

Seferden sonra bir süre İstanbul'da istirahat etmiş, III. Mehmet'in ısrarla İstanbul'da kalmasını istemesine rağmen, rahatsızlığı gerekçesiyle Sivas'a dönmüştür. Yaşlılığı sebebiyle seferde çekmiş olduğu zahmet ve şiddetli soğuktan etkilenmesi sonucu 1597'de Sivas'ta vefât etmiştir.

Namazını Receb Sivâsî kıldırması, Meydan Câmii'nin batı tarafında bulunan türbesine defnedilmiştir. Günümüzde Sivas ve çevresinin önemli ziyâret yerlerinden biri olan bu türbe, daha sonra genişletilerek, üzerine bir kubbe yapılmıştır.

Yazmış olduğu kırka yakın eserde, yüksek bir din kültürüne sahip olduğu görülen Şemseddin Sivâsî, Arapça ve Farsça'ya da çok iyi vakıf velûd bir müelliftir. Şemseddin Sivâsî'ye, Sivas halkı sevgi ve hürmetleri dolayısıyla Şemsü'l-Aziz adını vermiş, onu Sivas'ın manevî koruyucularından addetmiştir.

Soyundan gelen Abdülmecit Sivâsî, Abdülahad Nûrî, Ahmed Sûzî ve Recep Kâmil de güçlü mutasavvıf şairlerdir. Dergâhın son şairi Şeyh Ahmed Güneren (Rindi)'dir.

Eserleri incelendiğinde onun, selef îtikâdına bağlı müteşerri' bir sûfi olduğu, ehl-i sünnet akâdesine muhâlif, Râfizî, Bektâşî ve Hurûfîler gibi gruplara karşı son derece

12 Hasan Aksoy, *a.g.e.*

sert çıkışlarda bulunan, sünnî akîdenin harâretli bir savunucusu olduğu görülür.

Şemseddîn Sivâsî, hayâtını insanlara hizmete adanmış, diğer boş vakitlerini tekkesinde zikir ve tefekkürle geçirmiştir. Her yıl Ramazan ayında Mevlânâ'nın Mesnevî'sini okuyup açıklamayı âdet hâline getirmiştir.

Kurmuş olduğu kol ismine izafeten Şemsiyye olarak anılmıştır. Bu kolu temsîlen Anadolu'nun muhtelif yerlerine yayılmış pek çok halîfesi vardır.

Manzum ve mensur çok sayıda eseri bulunan Şemseddin Sivâsî, şiirlerinde Şemsî mahlasını kullanmıştır. Eserlerinden bir kısmı basılmış, bir kısmı ise kütüphânelerde yazma olarak bulunmaktadır. Eserlerinden bir çoğu tasavvufî muhtevâlî olup, daha çok tasavvufî fikirlerini ifâde etme ve yayma gâyesiyle kaleme alınmıştır. Yâni onun eserlerinde görülen genel tema mücerred duyguları ifâdeden ziyâde halkı irşâda yöneliktir¹³.

Şiirlerini, tasavvufî fikirlerini ifade etmek ve yaymak amacıyla yazmış olup, şiiri bir vasita olarak görmüştür. Duygu ve düşüncelerini içten ve özlü bir şekilde ifade etmiş, aruz ve hece vezni ile söylediği şiirlerinde Allah ve Hz. Peygamber sevgisini dile getirmiştir. Bestelenmiş bir çok ilâhîsi bulunan Şemseddin Sivâsî'nin bir de Mevlid'i vardır. Eserlerinden; Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam, Mevlîd-i Nebî, Menâkıb-ı Cihâr-yâr-ı Güzîn gibi kitapları bir kaç defa ba-

13 Cengiz Gündoğdu, *a.g.m.*, s.130.

sılmıştır. Bir çok eseri üzerinde yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmıştır. Ayrıca, Divan'ı Recep Toparlı, Gülşen-âbâd'ı Hasan Aksoy tarafından yayınlanmıştır. Yine Hasan Aksoy tarafından hazırlanan Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Eserleri ve Mevlidi (İstanbul 1983) isimli bir de doktora tezi bulunmaktadır.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

GAZEL

Vâsıl olmaz kimse Hakk'a cümleden dûr olmadan
Kenz açılmaz ş'ol gönülden tâ ki pür-nûr olmadan

Sür çıkar gayrı gönülden tâ tecellî kıla Hak
Pâdişah konmaz saraya hâne ma'mûr olmadan

Mûtü kable en temûtü sırrına mazhar olan
Gördü onlar haşr u neşri nefha-ı sûr olmadan

Sen müyesser eyle yâ Rab bizlere beytin tavâf
İlmin ile âmil eyle va'de tekmîl olmadan

Hak cemâlin Ka'be'sini kıldı âşıklar tavâf
Yerde Ka'be gök yüzünde Beyt-i ma'mûr olmadan

Mest hem mestâne geldim tâ ezelden tâ ebed
İçmişim aşkın şarâbın âb-ı engûr olmadan

Mest olanların cevâbı gayriden gelmez velî
Pes “ene'l-hak” nice söyler kişi Mansûr olmadan

Bir devâsız derde düşmüş bu dil-i Şemsî müdâm
Hakk’a makbûl olmak ister halka menfûr olmadan

GAZEL

Eyâ genc isteyen vîrânelerden
Benim vîrâne gönlüm görmedin mi

Eyâ serhoş gelen meyhânelerden
Benim mestâne gönlüm görmedin mi

Eyâ şem’-i ruha tâlib olanlar
Benim pervâne gönlüm görmedin mi

Eyâ Mecnun’layın dağlar gezenler
Benim dîvâne gönlüm görmedin mi

Eyâ göklerde seyr eden kevâkib
Benim seyyâre gönlüm görmedin mi

Eyâ derya yüzünde mevc uranlar
Benim seyyâle gönlüm görmedin mi

GAZEL

Himmet-i merdân ile meydâna geldim dönmezem
Şevk ile dil zevrakın ummâna saldım dönmezem

Vahdet-i sarfa irâdet vermemiştir ezâzil
Küfr-i kesretten dönüp îmâna geldim dönmezem

Zülfüne bel bağladım aşkıyla sergerdâniyam
Başımı top eyleyip meydâna geldim dönmezem

Giymişim çoktan fenâ ihrâmını kıldım vukûf
Vasl-ı 'îdine bu dem kurbanâ geldim dönmezem

Dâr-ı dünyâda mekârihden menâzil kat' edip
Hamdü lillâh ravza-ı rıdvâna geldim dönmezem

Mekteb-i aşkda nedânem dersini öğrenmeye
Tıfl-veş bir sâde dil irfâna geldim dönmezem

Her cefâsına vefâ bûyın bulupdur tıfl-ı cân
Şemsiyâ aşk âteşine yâna geldim dönmezem

GAZEL

Derdin ne behey âşık bîçâre neden oldun
Bir yerde karârın yok âvâre neden oldun

Dokunmadı çün sana tîr-i müjesi yârin
Ey sîne-i mecrûhum pür-yâre neden oldun

Bir gonca sevip ey dil hâr-ı gama mı düştün
Gül gibi bu gülşende sad-pâre neden oldun

Ol mihr-i cihan-ârâ oldu mu gözünden dûr
Ey gözlerimin yaşı seyyâre neden oldun

Gördün mü yüzün yârin evsâfın işittin mi
Tâ sen bu kadar âşık dîdâre neden oldun

Pâmâl-i muhabbetsin yokdur başına çâren
Çok bu kadar ey Şemsî bîçâre neden oldun

GAZEL

Safâya erişen sûfî yüzün zer gibi nâb ister
Muhabbet gencine lâyık gönül mülkün harâb ister

Girip meyhâne-i şevka diler dâim geze sekrân
Gözü yaşın şarâb edip ciğerinden kebâb ister

Usanıp tumturakından geçer tâk-ı revânından
Uçup bâğ-ı tarâfından hemen genc-i yebâb ister

Yükün tutup ibâdetden işin görüp ferâğatdan
İbâdetçün kifâyetden kuruca nân u âb ister

Perîşân güft ü gûlardan kalem-veş kat' eder dilin
Nükûş-ı mâsivâdan sînesin sâde kitâb ister

Ömür sermâyesin çünkü veripdir destine nefsin
İnanmayıp o hâinden gece gündüz hesâb ister

Edip nefesine töhmetler verir aña cerâhatlar
Katına kim gelir anın uyûbundan cevâb ister

Su gibi her yere akmaz kimi görse aña bakmaz
Sabî-veş kışra aldanmaz selâmetle lübâb ister

Kafesde kuş gibi zindân-ı âlemde olup Şemsî
Halâs oldukda mahbesden cenâbından me'âb ister

ŞEMSÎ MEVLİDİ

Şemsî Mevlidi olarak bilinen bu mevlid, uzun mevlidlerden biri olup, aruz vezninin *Fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmıştır. Tamamı 1217 beyittir. Şemseddin Sivâsî bu eserini 1579 yılında yazmaya başlamış ve Nisan 1580'de tamamlamıştır.

Şâir mevlidi yazış sebebini şu şekilde anlatmaktadır: Peygamberimize hizmet maksadıyla kalbime mevlid yazma fikri düştü. Bir çok mevlid yazılmış olması gibi sebeplerle bu işten vazgeçme meyli oluşmaya başladığında “Ey yazmayı çok arzu eden sana yardım edeyim mi?” şeklinde bir ses geldi. Kalem ve kağıt elimden düştü. Bir süre ağladım ve namaz kıldım. Rüyamda Hz. Peygamber ve ashabını gördüm. Hz. Ali bana gelerek kucağında tuttuğu çocuğu bana vererek: “Bunu al. Sana Rasulullah verdi” dedi. Uyandığım da kalbim nur, hikmet ve ilimle doluydu. Yazmaya başladım.

Şemseddin Sivâsî kendinden önce yazılan bir çok mevlidle birlikte Süleyman Çelebi mevlidini de okumuştur.

Bu mevlidden faydalanmışsa da sonuçta farklı bir mevlid metni meydana getirmiştir. İki mevlid metni kıyaslandığında Giriş, Sebeb-i Te'lif, Velâdet, Mucizeler ve Ahlâk-ı Nebî fasıllarında otuz beyitte benzerlikler görülmektedir. Bu mevlid Süleyman Çelebi mevlidinden daha uzundur. Sivas ve İstanbul başta olmak üzere Orta Anadolu ve Doğu'da da hayli tanınmış ve mevlid merasimlerinde Süleyman Çelebi mevlidi gibi okunmuştur. Günümüzde çok yaygın olmasa da Urfa ve Kilis gibi şehirlerde hâlen okunmaya devam etmektedir.

Birçok kez basılmasına rağmen, matbu nüshalar asıl metinden çok eksiktir¹⁴. Matbu nüshalar daha çok mevlid törenlerinde okunan kısımları ihtiva etmektedir¹⁵.

En az yılda bir kez okunması için yazılan bu mevlid İslâmî geleneğe uyularak Tevhîd ile başlar ve Hz. Peygamber için yazılan bir kasideyle devam eder. Bundan sonra "Sebeb-i Te'lifü'l-Kitâb" kısmı gelir. Hz. Peygamber'in ahlâkı anlatıldıktan sonra "Nûr-ı Muhammedî" bölümüyle esere devam edilir. Süt anneye verilmesi, amcası Ebu Tâlip ile Şam'a gitmeleri ile Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatı ve peygamberliği anlatıldıktan sonra "Miraç" kısmı uzunca anlatılır. Çeşitli mucizelere yer verildikten sonra "Fî Hâtimetü'l-Kitâb" fasıyla eser tamamlanır.

14 Örneğin 1308'de İbrahim Efendi Matbaası'nda basılan Mevlid metni sadece 7 sayfadır.

15 Geniş bilgi için bk. Hasan Aksoy, *a.g.e.*, s. 26-33.

MEVLİD METNİ

Ey Hudâvendî tûvânâ pâdişâh
Yerde gökde senden özge yok ilâh

Yoğ-iken eşyâyı îcâd eyledin
“Kün” dedin vîrânı âbâd eyledin

Sakf-ı merfû'ı yaratdın bî-sütûn
Döşedin altına arzı fevk-ı nûn

Zîr ü bâlâ çün döşendi bî-kusûr
Birisine dön dedin birine dur

Döndü gök emrinle tutdu yer karâr
Pes hüveydâ oldu leyl ile nehâr

Çün bu kesret 'âlemi buldı vücûd
Vahdet-i zâtîña oldılar sücûd

Şâhid iken sana eşyâ her ne var
Bu 'acebdir kim olupdur perdedâr

Fi'line ekvânı kıldıñ hoş nikâb
Nitekim evsâfîña fi'liñ hicâb

Perdedir hurşîd-i zâtîña sıfât
Nicesi derk ede 'ayn-ı mümkinât

Pes Ganî'sin cümleden ey lâ-yezâl
Nisbet olmaz sana zıdd ile misâl

İns ü cinn ü vahş ü tayr ile hevâm
Hûn-ı fazlından doyarlar bi't-tamâm

Bâb-ı fazlından dilerler ihtidâ
Ac u muhtâcındurur şâh u gedâ

Birdürür sana Süleymân ile mûr
Gelseler dergâhına gördükde zor

Cümlenin mescûdı sensin bî-riyâ
Sana lâyıkdır celâl ü kibriyâ

Nâtık u sâmit müsebbihdir seni
Cümle sâ'ildir kapında ya Ganî

Zerreye fazlın irerse nâgehân
Tâir-i kudsî olur ol dem hemân

Ger bula bir zerre nûrundan meges
Eylemez Firdevs-i a'lâya heves

Zîr ü bâlâda kamu hükmün revân
Kabza-ı kahrındadır halk-ı cihân

Kimini puthânedен Sıddîk eder
Kimisin arşdan sürüp zındîk eder

Kimisin irşâd ile ifdâla kor
Kimisin ifsâd ile idlâla kor

Tâ'atinden kimisin pür-nûr eder
Kimisini fisk ile mağrûr eder

Enbiyâya kimini serdâr eder
Arşına da'vet edip sırdâr eder

Reddolunmuşken kimin makbûl eder
Kimisini tâ ebed mahzûl eder

Kimine ni'met verip handân eder
Kimisini derd ile giryân eder

Hep yerindedir işi yokdur halel
Fehm edemez lîk ashâb-ı ilel

Ger bu söz denile tâ yevmü'l-kıyâm
Hak budur bir harfi olmaya tamâm

*Olmak istersen habîbe âşinâ
Ver salavât bul anınla rûşinâ*

Dâimâ dilden geçerci bu hayâl
Kim koyam bu yolda ben de bir misâl

Ya'ni söyleyem o şâhın mevlidin
İşide evsâfını erbâb-ı dîn

Tâ ki hayr ile cihânda yâd olam
Yılda bir kez yâd ile âbâd olam

Yenile dükkân-ı attâr açıla
Bû-yı ma'nîden cihâna saçıla

Söylene gülzâr-ı evsâf-ı Habîb
Ola na'tinde bu bende andelîb

Şevk ile âşıkları hayrân ola
Sâgar-ı elfâz ile sekrân ola

Gerçi denilmiş kitâblar bî-'idâd
Lîk her birinde var bir dürlü dâd

Lâyık olmuşlar duâya her biri
Şâyed olam ben de anlardan biri

Bu azîmetle kalem aldım ele
Geldi birkaç beyti ol demde dile

Lîk oldu kalbime ilhâm-ı gayb
Dedi bana ey derûnı cümle 'ayb

Kim ola sen anı vassâf olasın
Ol şehin na'tinde 'arrâf olasın

Sana kim verdi icâzet gülşene
Kim el uzadırsın anın verdine

Kuvvet-i nazm ile ger olsan füzûl
Hâlet almaz işiden olur melûl

Ger dilersen hâsıl ola bu merâm
Kıl teveccüh hazretine bî's-selâm

Ger icâzet verile destûr ola
Sözlerin hâlet verip pür-nûr ola

Olmaz ise ger icâzet sâkit ol
Rûzigârın gözle ebsem sâmit ol

Çünkü ilhâm oldu (bana) bu makâl
Düşdi destimden kalem dil oldu lâl

Diledim pes asl'ile tutam işi
Ceybime çekdim başı dökdüm yaşı

Ravza-ı Sultân'a yüz tutdum tamâm
Çok okudum e's-salât ü ve's-selâm

Hâlimi i'lâm edip dergâha ben
Yokluğum arz eyledim ol Şâh'a ben

Düşdüm istiğrâka buldum zilleti
Gitdi benden hiss-i kevnâ hâleti

İşbu hâl içre görürem nâgehân
Kendimi bir tâk önünde ol zamân

Oturur ol Suffe içre Mustafâ
Nûr-ı vechi âleme vermiş safâ

Şem'-i cem olmuş yine ahhâbına
Cân fedâ olsun aña ashâbına

Sâha-ı lütfuna çün buldum mecâl
Şerm ile etdim Cenâb'a arz-ı hâl

Muntazır oldum bu dem eltâfına
Pes işâret etdiler etrâfına

Nerdübandan indi bir kimse hemân
Sundi bir tıflı elime ol zamân

Dedi Hazret sana verdi bunı al
Oku bu tıflın yüzünden kutlu fal

Tıfl-ı ma'nîdir sana oldu nasîb
Kokula bu goncadan bû-yı Habîb

Bağrıma basdım o tıflı şâd olup
Kendime geldim o dem âbâd olup

Hamdü-li'llâh kim bana feth oldu bâb
Tâir-i kuds oldum olmuşken zübâb

Zâğ iken tûtî-lisân oldum yine
Telh iken şîrîn-zebân oldum yine

Çün elime girdi miftâh-ı künûz
Gülşen-ı evsâfa yol buldum henûz

Lîk maksûdum benim budur hemîn
Hayr ile yâd edeler ihvân-ı dîn

Etmeyeler nâvek-i ta'na nişân
Şefkat ile olalar gevher-feşân

Fâtihayla Şemsîyi kim kıla yâd
Dû-cihânda eyleye Hak anı şâd

Ger bu söz denile tâ yevmü'l-kıyâm
Hak budur bir harfi olmaya tamâm

*Olmak istersen habîbe âşinâ
Ver salavât bul anınla rûşinâ*

Dinleniz benden bunu ey dositân
Tâ ki nakledem bir a'lâ dâsitân

Kim bilesiz kimdir ol sultân-ı dîn
Cümle ilmin mahzeni ol hân-ı dîn

Çün yaradıldı zemîn ü âsumân
Yerler alçak gökler a'lâ sâyebân

Etdi gök yere hakâretle nazar
Dedi aña ey zemîn-i muhtekâr

Nice a'lâdır benim gör hilkatim
Dahi nûrânî olupdur hil'atim

Hilkatin alçak senin rûyun siyâh
Hisset-i tab' ile olmuşsun tebâh

Bendedir rûhâniyân kerrûbiyân
Sendedir hep fâsikân u 'âsiyân

Gerçi ni'metler eder senden zuhûr
Lîk bendendir aña hep neşv ü nûr

Bitmez idi sende benden yağmasa
Çeşmeler akmazdı benden varmasa

Bendedir yıldızlar ile âfitâb
Benden iner sana nûr-ı âfitâb

Benden ermese sana nûr-ı ziyâ
Tâ ebed zulmetde idin bî-mirâ

Bendedir seyyâre ile sâbitât
Benden inmişdir yere hem beyyinât

Bendedir cümle melâ'ik bî-kusûr
Hakk'a tâ'at üzredirler bî-fütûr

Kimisi sâcid kimi kâ'imdürür
Her neye me'mûr ise dâ'imdürür

Ekseri fîsk ehlidir sükkânının
Bil metâ'in neydüğün dükkânının

Arş u kürsî bendedir levh u kalem
Kangısı var söyle sende tâ bilem

Yer işitdi bu hitâbı oldu lâl
Hacletinden sâkit oldu gitdi kâl

Hüccet ile sâbit oldu ihtikâr
Meskenet bâbında pes tutdı karâr

Etdi yer alçaklığına i'tirâf
Gör neler verdi aña ol Rabb-i 'af

Ol zamân erdi ki ol nûr-ı kîdem
Bu zemînin üstüne basa kadem

Yer ü gök ehline düşdi gulgule
Erdi hamd ile senâsı her dile

Pes hitâb etdi o dem Rabb-i mu'în
Muştulukdur sana ey arz-ı mehîn

Meskenetle çünki etdin iftikâr
Bana hoş geldi sükûtun olma zâr

Sana bir izzet müyesser eyledim
Sana bir devlet mukadder eyledim

Kim müyesser olmadı hiç kimseye
Ne semâvât ü ne arş u kürsiye

Ol habîbime sen olursun mekân
Kim anıñ-çün oldı emr-i kün fe-kân

Olmasa ol yaradılmazdı felek
Olmaz idi ins ile cinn ü melek

Arş u kürsî bunun için oldı var
Anuñ için oldı eşyâ âşikâr

Bu sa'âdet sana besdir ey zemîn
Kim yakîndir sana konar ol Emîn

Ol senin üstünde eder da'veti
Kim geri sana olısar avdeti

Ol senin üstünde kılsar namâz
Ol senin üstünde bulur 'izz ü nâz

Gök işitdi bu cevâbı etdi reşk
Ebr-i gamdan anıñ için dökdi eşk

Bu sebebdan gamma düşdi âsumân
Aña rahm edip dedi ol Müste'ân

Ey mahal-i akziyem çekme nedem
Ol Habîbim sana da basar kadem

Anı da'vet eyleyem mi'râc ede
Yümn ile eflâkimi minhâc ede

Bu haberlerden ne duydun ey civân
Anladın mı kimdir ol Fahr-i cihân

İttiba' et sünnet-i garrâsına
Sıdk ile gir şîr'at-i 'ulyâsına

Tut tevâzu' dâmenin misl-i zemîn
Hubb-ı Ahmed ola sadrında hemîn

Meskenetle gör ne izzet buldı hâk
Kibr ile 'ırsın libâsın etme çâk

İzzete erdi mehîn iken zemîn
İzzet ehli kibr ile olur mehîn

Ger bu söz denile tâ yevmü'l-kıyâm
Hak budur bir harfi olmaya tamâm

*Olmak istersen habîbe âşînâ
Ver salavât bul anınla rûşînâ*

Başla söze söyle bir şîrîn makâl
Tûti vü bülbül ola ol sözde lâl

Cem' olupdur bunda çün âşıkları
Muntazırdır ol şâhın tâlipleri

Söyle ol Fahr-i cihânın mevlûdin
İşide evsâfını erbâb-ı dîn

Yak vücûdun micmerinden hoş buhûr
Ol kokudan bula dîn ehli sürûr

Saç dehânın şîşesinden hoş gülâb
Tâ deminden revnak alsın müşk-i nâb

Şevk ile âşıkları hayrân ola
Sâgarı elfâz ile sekrân ola

Bu cihâna düşdi pes sît u sedâ
Kim bu gece doğar ol Şemsü'l-Hudâ

Mâye-i rahmetdir ol Sultân-ı dîn
Sâye-i izzetdir ol Hâkân-ı dîn

Cennet içre erdi Rıdvân'a haber
Kim anı zeyn eyleye ol ser-te-ser

Hem cehennem Mâlik'ine erdi bu
Heybetin ref' edip örtüle Tamu

Bu gece hem putlar olsun sernigûn
Hâlini bilsin o kavm-i müşrikûn

Âmine hâtundur ol hayrû'n-nisâ
Ol gece doğacak ol Hayrû'l-verâ

Der idi taş u ağaçlar merhabâ
Merhabâ ey Fahr-i âlem merhabâ

Merhabâ ey âsî ümmet melcei
Merhabâ ey sûr-ı âlem merhabâ

Merhabâ ey Server-i dünyâ vü dîn
Merhabâ ey nûr-ı âlem merhabâ

Âsitânından umarlar hep atâ
Müznib ü mağfûr-ı âlem merhabâ

Yümn-i îmân ile çok ehl-i şekâ
Olısar mesrûr-ı âlem merhabâ

Sana tâbi' olmayan gerden-keşân
Olısar makhûr-ı âlem merhabâ

Dedi hem bir kimse verdi hoş selâm
Görmedim ruhsârını söyler kelâm

Muştuluk senden doğar ol tıfl-ı cân
Gelmesine muntazır kerrûbiyân

Adını anın Muhammed koyalar
Aña cândan hizmet etsin tâyeler

Gitdi ol kimse geri feth oldu bâb
İki hâtun geldi misl-i âfitâb

Birisi Meryem birisi Âsiye
Etdiler rıfk ile bana tehniye

Kim doğar senden o Fahrü'l-enbiyâ
Zulmet iken bulisar âlem ziyâ

Çün yakîn oldu gele ol yâr-i dîn
Ohşadılar anı dahi gelmedin

Pes harâret gâlib oldu cânıma
İkisi oturdu iki yanıma

Verdiler bir kâse ile şerbeti
İçdim andan ben zülâl-i hikmeti

Nûra gark oldum anı içdikde ben
Râhat oldum çekmedim hergiz mihen

Geldi bir murg-ı ilâhî ol zamân
Arkamı sığadı oldum şâdimân

Doğdı ol sâatde ol Hayrü'l-enâm
Dur ayağa kıl Habîb'e ihtirâm

*Olmak istersen habîbe âşinâ
Ver salavât bul anınla rûşinâ*

Âmine hâtundur ol hayrü'n-nisâ
Çünkü yere düşdi ol Hayrü'l-verâ

Bakdım anıñ hey'etine ol zamân
Secdeye varmış o nûr-ı müsteân

Kulağım ağzına urdum dinledim
Heybetini gördüm ol dem ağladım

Yalvarıp Mevlâ'sına der yâ Ganî
Çün anâ iklîmine saldın beni

Bana bağışla bu âsî ümmeti
Çekmeyem tâ rûz-ı ferdâ kürbeti

Ümmet isen anla ey ehl-i basar
Bu söze insâf ile eyle nazar

Doğduğu dem yokladı ol ümmetin
Sen anar mısın hiç anıñ sünnetin

*Olmak istersen habîbe âşinâ
Ver salavât bul anınla rûşinâ*

Gel beri ey tâlib-i esrâr-ı yâr
Eyleyem ilm-i ledünnîden nisâr

Râgıb isen mekteb-i irfâna gel
Âşık isen mevlîd-i cânâna gel

Tut kulak tâ söyleyem nev-dâsitân
Dâsitânlar içre gâyet dil-sitân

Ger ererse kalbime feyz-i ilâh
Rûh-ı Ekrem'den bulursam destigâh

Hızr olam sunam sana âb-ı hayât
Nûş edersen görmeye kalbin memât

Dest-i beyzâ gösterem Mûsâ gibi
Mürdeler ihyâ edem İsâ gibi

Çün Süleymân taht-ı fikrimde süvâr
Eyleyem kat'-ı menâzil bî-şümâr

Hüdhüd-i kalb-i sabâyı kalbe nûş
Gönderem seyr eylesin şevk ile hoş

İrgüre san'a-yı dilden bir haber
Kimse dememiş ola hoş mu'teber

İmdi zâhir mevlîdi kıldım beyân
Tâkatim yetdikçe depretdim zebân

Dilerim mevlûd-i bâtından nişân
Söyleyem tâiplere ey âli şân

Gerçi mevlide denildi çok kitâb
Lîk hiç gitmedi bu yüzden nikâb

Hamdü-li'llâh kim bu dem Fettâh-ı gayb
Bana feth etdi bu bâbı etme rayb

Hem işâret oldı Hazret'den yine
Mevlidinde menn ü selvâlar yine

Mevlid-i zâhir avâmındır şehâ
Mevlid-i bâtın nasîb-i müntehâ

Mevlid-i zâhir hemân birdir yakîn
Mevlid-i bâtın havâsındır hemîn

Kim tecellî edeli ol Müsteân
Kendi zâtına ezelde ol Nihân

Dem-be-dem doğmaktadır sırr-ı Resûl
Anı kat' oldu sanır her bir füzûl

Tâ kıyâmet bâkîdir ol mevlidi
Duyusarsıñ oldun ise mühtedî

Her zamân bir merd-i kâminden zuhûr
Eyleyip bir âhara eyler 'ubûr

Gâhi Şiblî'den gehî Mansûr'dan
Gâh Cüneyd'den geldi geh Tayfûr'dan

Gâhi Nu'mân'dan gehî İdrîs'den
Gâhi bătından gehî tedrîsden

Cümlesinden zâhir olan vech-i hâl
Sırr-ı Ahmed'dir ki doğdı lâ-mahâl

Dem-be-dem mevlidedir ehl-i safâ
Her zamân doğmakda nûr-ı Mustafâ

Ko gümânı meclîs-i cânâna gel
Tâ kıyâmet gülşen-i sultâna gel

Kim bu bir gülşendürür ermez hazân
Tâzedir reyhân u güller câvidân

Hem usanmaz bu gülün bülbülleri
Eksik olmaz dâimâ gulgulleri

Bil bu bir meclisdürür ey yâr-i dîn
Hizmete bel bağlamış Rûhû'l-emîn

Sâye-bânıdır bunun seb'-i tıbâk
Hizmet için tutar İskender Burâk

Meclise pervânedir kerrûbiyân
Şem'-i şevka âşık isen sen de yan

Murıb olmazsan şehâ târibden ol
Sâkî olmazsan bu dem şâribden ol

Cân u dilden râgıb ol bu meclise
Tâ sana şehden atâlar erişe

Saçıla rûhsâr-ı câna hoş gül-âb
Gelmeye anda hesâba müşk-i nâb

Şehd-i irfândan içesin tayyibât
Düce haclet âbına kand-i nebât

Hoş teneffüs eyleye bûy-ı visâl
Lîk hicân vermeye dahi melâl

Başlaya evrâdına murg-ı seher
Uyanıp çeşmin açâ sâhib-nazâr

Azm-i râh ede yine her dil-fikâr
Kalmaya tâ kâribânından katâr

Ger bu söz denile tâ yevme'l-kıyâm
Hak budur bir harfi olmaya tamâm

*Olmak istersen habîbe âşinâ
Ver salavât bul anınla rûşinâ*

Ol Habîb'in mevlidini ey hümâm
Zâhir ü bâtın sana dedim tamâm

Kim bilesin evvel âhir bu kemâl
Ol Resûl'ün nûrı imiş lâ-mahâl

Her melâhat kim görünür der-mahâl
Ahmed'in nûrundan anla bî-halâl

Söylesen anınla söylersin sözi
Görmeğe anınla açarsın gözi

Câmid ü sâmit anın vassâfıdır
Nâtık u 'ucmâ anın 'arrâfıdır

*Olmak istersen habîbe âşinâ
Ver salavât bul anınla rûşinâ*

Lutf edip bu bendene ey Rabbenâ
Aç dilimi tâ edem medh ü senâ

Âfitâbdan zerresin edem 'ayân
Ol bahirden katresin edem beyân

Çün anın meddâhı sensin ey Ganî
Nice medhede anı ben-tek denî

Lîk maksûdum bu ey dâne-yı râz
Bu bahâneyle edem arz-ı niyâz

Hâlimi arz eyleyem ol Şâh'a ben
Yokluğum i'lâm edem dergâha ben

Kasîde

Elâ yâ eyyühe'l-müştâk gözet ruhsâr-ı sultânı
Ki ol yüzden görüersin bu yüzde vech-i Sübhânı

Şarâb-ı hikmet-i şer'î içegör bezm-i Ahmed'den
Ki mahrûmdur bu işretten heves-gûyân-i yûnânî

Ne denli enbiyâ geldi kamusı anı medhetdi
Anıñ hüsnüni vafsetdi olup Yûsuf aña sâni

Halîlullâh'a ger berd ü selâm olduysa ger nârı
Söyümdi hep bu doğdukda mecûsun cümle nîrânı

Ne var Mûsâ asâsın ejdehâ etdiyse destinde
Bu tiryâk-ı nübüvvetle çün etdi nice su'bânı

Biten otlar anı söyler öten kuşlar anı öğer
Tufeylîdir kamu âlem bu fevkânî vü tahtânî

Süleymân tahtına binip iki aylık yol aldıysa
Yarım dem içre ol Server geçipdi hadd-i imkânı

Ne var devler haşem olduysa aña vahş ü tayr ile
Bu kande gitse giderdi yanınca hayl-i rûhânî

Kamer devrinde geldi ger velî emrine râm idi
Anı gör nice şakketdi işârât ile fermânı

Yigirmi üç yıl içinde neler etdi bu âlemde
Eline seyfin almışdı okurdi dilde Kur'ân'ı

Cihânı heybeti tutdı nice şâhın ödi sıtdı
Görün Kısra'yı kesr etdi kınında tîg-ı bürrânı

Abâ giymişken eĝnine kabâ ehlini kul etdi
Gınâ vermişdi âfâka yoĝiken keys ü hem-yânı

Bizi tekmîl için ol Şâh karâr etdi bu âlemde
Kusûrın arzederken hep 'inânıñ hûr ü gilmânı

Çü buldı sırr-ı lâhûti bırakdı resm-i nâsûtı
Beşer şeklinde ol Server kazandı hulk-ı Rahmân'ı

Dirîg ola bu zindân ehline vasfetmek ol Şâh'ı
Sezâdır arş-ı a'lâ cem'ine medhedem ol Hân'ı

Ya bu nâsûtı dil nice öĝe ol rûh-ı lâhûti
Karıncı ka'r-ı çehden ölçe mi hiç arş-ı Rahmân'ı

Hudâvendâ bana avn et diyem ol Seyyid'in vasfın
Okuyan na'tini anıñ unuda şî'r-i sahbânı

O bir nûr-ı musavverdi gelip bu âlem-i kevne
Gehî arşda gehî ferşin verâsındaydı seyrânı

Hakîkat gözi-le bakan anı bildi ki kimdir ol
Anıñçün kodular anıñ yolunda baş ile cânı

Şu kim sûret gözi-le nâzır oldı anı görmedi
Ve hüm lâ yübsirûn'dan gel okı âyât-ı burhânı

Aceb mi görmese anı mukayyed ola ecsâma
Ne bilsin ma'ni ruhsârın ki görmez çeşm-i hayvânı

Muhâcirlerle Ensâr anladı ol Server'î ancak
Biri îsâr edip varın biri terk etdi evtânı

Ne yere kim kadem bassa olurdu meşid ü mihrâb
Harâb iken nazar salsa hemân ma'mûr eder anı

Habîbâ gel nazar eyle benim gönlüm harâbına
Çü sensin dînime mi'mâr 'imâret kıl bu vîrânı

Adım ümmet işim gaflet meded irgür bana himmet
Ebed kapında kul eyle dahi çekdirme hicrânı

Ayakda kalmışım Şâh'ım elim tut rûz-ı mahşerde
Sana tutmuşdur ümmîdiñ o dem bu müflis ü cânî

Nazar kıl bana şefkatle keremler eyle himmetle
Esirge cümle ümmetle ki çokdur ac u 'uryânı

Velî bu cümlesinden aç benem k'ey ahvec-i muhtâc
Şefâat kapısını aç olalım anda mihmânı

Eğerci Şemsî'nin dergâhıña bir tuhfesi yokdur
Velî Hak'dan ne dediñse aña muhkemdir îmânı

Hudâvendâ Hudâvendâ kuluna anı sen verdin
Elinden alma son demde aña irgürme hızlânı

Hudâyâ etdin ihsânı bana sen verdin îmânı
Ne bilsin ma'ni ruhsârın çü gözsüz çeşm-i merânı

Budur zannım sana vallâh k'anı afvedesin bi'llâh
Ne denli çoğ-ise ey Şâh anın cürm ile isyânı

İlâhî bu kulun senden yana sana sığınmışdır
Senin kahr-ı celâlinden yine sen ol nigh-bânı

Şo denli cûş edipdir rahmetin deryâsı ey Rahmân
Dilersen gark eder bir katresi bin bahr-i ummânı

Senin hep rahmetindendir bu na'mâ dâr-ı dünyâda
Kıyâmetde hiç etmez mi bu evde eden ihsânı

Yaratdın rızkımız verdin keremden anı kesmedin
Kelâmında kulum dedin bilirken bizde noksânı

Eğërçi hükme münkâdız rızâ bâbında dil-şâdız
Velî lutfuna mu'tâdız bilirsin ey kerem-kânı

Sakin ey nefsi bed-endîş bu sözden olmagıl mağrûr
Ki hep hikmetledir işi sefehden yücedir şânı

Eğër bir abd-i gümrâhı tutarsa anı Allâh'ı
Ne feryâdını dinlerler ne assı eder efgânı

Eğër Ceyhûn ola yaşı sayılmaz katreye anda
Abes âvâzedir âhı müfid olmaz peşîmânı

İlâhî izzetin hakkı sana senden sığınırım
Bana kim ola rahm ede eğër afvetmesen anı

Fî Hâtimeti'l-Kitâb

Nûh sâd u heştâd u heştî târîhin
Gurresinde hem Rebû'l-evvelin

Hamdû-li'llâh kim tamâm oldu kitâb
Umarım Hak'dan ki ola müstetâb

Meclis ehli lutf edip yâd edeler
Fâtiha'yla rûhumu şâd edeler

Yâ ilâhî rahmet eyle sen aña
Vâlidaynim dahi ihvânım aña

Şehr-i Sîvâs oldu bu nazmıma câ
Ehline şâfi' ola nûru'd-dücâ

Hazret-i Sultân Murâd devri idi
Kim fakîr işbu kitâbı söyledi

Her kitâbımda çün etmişdim duâ
Bunda da etmekdürür belki revâ

Yâ ilâhî ol Habîb'in hürmeti
Dahi esmâ vü sıfâtın hürmeti

Kıl inâyet tâ ki ol Hân İbn-i Hân
Devlet ile dura durdukça cihân

Adl ile insâfını eyle füzûn
Hızr u İlyâs'ı aña kıl reh-nümûn

Hazret-i Kur'an'ı eyle destigir
Aña her Âsaf sıfâtı kıl vezîr

Re'yini sıdk u safâ eyle şehâ
Cümle kârın müstetâb eyle şehâ

Dâimâ a'dâsına ver inhizâm
Bulsun ahbâbı safâ ile merâm

Hem budakların Hudâ'sı saklasın
Bâğına bâd-ı muhâlîf esmesin

Ermesin kalb-i şerîfine gubâr
Sârîdir eyler kulûbı târ ü mâr

Sâyesinde hoş geçe halk-ı cihân
İstecib minnâ'd-duâ yâ Müste'ân

Sen ulaştır Rabbenâ her subh u şâm
Ol Habîb'in rûhuna bizden selâm

Rûz-ı penç-şenbe'de yazıldı kitâb
Ehl-i insâf eylemez bize 'itâb¹⁶

16 Bk. Hasan Aksoy, *a.g.e.*, s. 221.

İKİNCİ BÖLÜM

SALİH NİHÂNÎ (K.S.)

Salih Nihânî ile ilgili elimizde çok fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Asıl adı Muhammed Salih olan şair, şiirlerinde Nihânî mahlasını kullanmıştır. Somuncu Baba olarak bilinen Şeyh Hâmid-i Velî soyundandır. Dedesi, Büyük Hasan Efendi, Sadrazam Darendeli Topal İzzet Mehmet Paşa'nın hocasıdır. Büyük Hasan Efendi'nin, İzzet Paşa'nın işlerine müdahale ettiği ve defalarca yanından ayrılmak istediği halde İzzet Paşa'nın onu yanından ayırmadığı söylenmektedir. 1858'de vefat etmiş ve Darendede Şeyh Hamid-i Velî haziresine defnedilmiştir.

Şeyhli kabilesinden olan Salih Nihânî 1805'te Darendede doğmuştur. Babası Şeyh Mustafa olarak bilinen Mustafa Feryâdî'dir. Bütün ömrünü Darendede geçiren Salih Nihânî, Somuncu Baba Camii'nin doğusunda, Tohma Çayı'nın yanında Örtme Kaya denilen yerde bir çilehane yaptırmış ve zaman zaman buraya çekilerek ilim ve ibadetle meşgul olmuştur. 83 yaşında iken 1888'de Darendede vefat etmiştir.

Seyyid olan Salih Nihânî silsile yoluyla Somuncu Baba'ya ve oradan da Hz. Hüseyin yoluyla Hz.

Peygamber'e ulaşmaktadır. Bu silsileyi evrâdı içerisinde bulunan bir şiirinde şu şekilde nakletmektedir.

Silsile

Nesebin i'vicâcdan eyle tahlîs
Ki şâhini decâcdan fark-ı tahlîs

Siyâdet nesebim edem beyânı
Bu minvâl üzre bil tahkîk-i tahsîs

Bana Şeyh Sâlih ism oldu pederim
Dahi Şeyh Mustafa nâm oldu tahsîs

Aña vâlid dahi Mahmûd Efendi
Şeyh Ahmed anıñ vâliidi tahsîs

Anıñ da pederi Seyyid Muhammed
Aña eb Şeyh Hüseyin tahkîk-i tahsîs

Aña Şeyh Pîr Muhammed oldu vâlid
Peder Şeyh Hacı Ahmed aña tahsîs

Şeyh Halil Tayyibî aña vâlid
Peder aña Veliyyullâh tahsîs

Odur şeyhü'l-meşâyih kutbu'l-aktâb
Ki ya'ni Hacı Hâmid oldu tahsîs

Ki Seyyid Mûsâ validi anıñ bil
Dahi mahlası Şemseddîn tahsîs

Muhâcirdir tavattun Kayseri'dir
Meşâyih sırr-ı Kur'an oldu tahsîs

Anıñ pederi Şeyh Hasan-ı Rûmî
Olupdur zâhiri bâtını tahsîs

Ki Seyyid İbrâhim pederdir anıñ
Bulup neşv ü nemâ Basra'da tahsîs

Aña vâlid dahi Seyyid Süleymân
Tarîk-ı Halvetiyye oldu tahsîs

Aña peder dahi Seyyid Hasan'dır
Kıla himmet bize ol zât tahsîs

Anıñ pederi Şeyh Mahmûd Seyyid
Ede Hak rûhunu tebcîl-i tahsîs

Aña vâlid dahi Osmân-ı Rûmî¹⁷
Budur kutb-ı cihân tahkîk-i tahsîs

Anıñ bil vâlidî Mahmûd-ı Seyyid
Bu zâtın aslı Kerhî oldu tahsîs

Ki Sa'deddîn aña oldu peder hem
Tabâkat sâhibi sultân-ı tahsîs

Buna da Seyyid İshâk'dır peder bil
Olup asrında gavs-ı âlî tahsîs

17 Osmân-ı Rûmî, Divan'da Aliyy-i Rûmî şeklinde geçmektedir. Bk. Ahmet Akgündüz, *Somuncu Baba ve Neseb-i Âlîsi*, İstanbul 2009, s. 274.

Bunun da vâli di Seyyid Süleymân
Tevellüdü Buhâra oldu tahsîs

Diğer Seyyid Süleymân buna vâlid
Tavattun Isfahân'ı gördü tahsîs

Bunun da Seyyid Ahmed'dir pederi
Horasânî budur tasdîk-i tahsîs

Buna vâlid Hüseyin oldu azîzim
Şerîf'i hem muhâcir kıldı tahsîs

Seyyid Mûsâ olup hem aña vâlid
Bu zât Bistâm'a nakl oldu tahsîs

Pederdir Seyyid İbrâhîm aña bil
Kılıp Hind'i muhâcir nass-ı tahsîs

Buna vâlid o sultân-ı siyâdet
Nâm-ı pâki olup Abbâs'a tahsîs

Bunun vâli di fahrü'l-evliyâdır
İmâm-ı heft-iklîme şânı tahsîs

Gürûh-ı nâcinin ser-mezhebidir
İmâm Ca'fer-i Sâdik nesli tahsîs

Aña vâlid Muhammed Bâkır oldu
Ki kalbi vâsi' oldu aslı tahsîs

Buña vâlid o Zeyne'l-âbidîndir
Hafîd-i Murtezâ burhân-ı tahsîs

Bunun da vâliidi sâhib-şehâdet
Hafîd-i Mustafâ atşânı tahsîs

Nübüvvet vârisi nûr-ı velâyet
Siyâdet kâmilî irfânı tahsîs

İmâmü'l-ins ü cin sâhib-kerâmet
Hüseyn-i Müctebâ ol hânı tahsîs

Aña vâlidesi Zehrâ'dan irsen
Eripdir hem siyâdet-kânı tahsîs

Peder aña Aliyyü'l-Mürtezâ'dır
Bu resm ile gel et i'lânı tahsîs

Nihânî ceddin isbât etti el-ân
Basîretle edin iz'ânı tahsîs¹⁸

Darende Hacılar mahallesinin “Eski Tahtalı Köprü” diye bilinen yeri geçince sağdaki dereye varmadan ilk ev Salih Nihânî'nin yaşadığı ev olarak bilinir. Soyu, kız evlâdı tarafından günümüze kadar gelmektedir. Rıza Ateş tarafından verilen bilgilere göre, Hacılar'daki Şeyhli Mescidi (Medrese)'nin avlusunda medfun bulunmaktadır. Yanındaki kabirlerden biri, babası olduğu tahmin edilen Şeyh Mustafa Efendi'ye, diğeri de Salih Nihânî'nin oğullarından birine aittir. Yanındaki kabirde yatan oğlunun Talip olduğu düşünülmektedir. Bir diğeri oğlu Kâzım

18 Bu silsile, aslı Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı'nda bulunan şairin Evrâdı içerisinde yer almaktadır.

hakkında fazla bir bilgi yoktur. Kendisi gibi âlim ve şair olan, en çok tanınan ve bilinen oğlu ise Müslim Penâhî'dir.

Müslim Penahî 1847'de Darende'de doğmuştur. Babasının vefatından yaklaşık üç yıl önce 1885'de Şeyh Hamid'in evladına meşrut mut ve mukataa işlerini takip etmek için Darende'den ayrılarak İstanbul'a gitmiş ve daha sonra oraya yerleşmiştir. Asıl adı Mustafa Müslim olan ve Penâhî mahlâsını kullanan şair, soyadı kanunundan sonra Ocak soyadını almıştır. Babası Salih Nihânî'nin şiirlerini bastırmak isteyen Penahî, sadece Mevlid'i bastırabilmiş, Divan'ın basımına muvaffak olamamıştır. Aruz ve hece vezniyle yazmış olduğu çok sayıda şiiri bulunan Penahî 1942'de İstanbul'da vefat etmiştir¹⁹.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

MÜNACAAT

Ey hakîm-i kudret-ıssı kibriyâ
Vahdetin evsâfın okur enbiyâ

Saniîsin cümle eşyânın Şehâ
Ver bize râh-ı dalâletten rehâ

19 Şairin hayatı ile ilgili bk. Ahmet Akgündüz – Said Öztürk – Yaşar Baş, *Darende Tarihi*, İstanbul 2002, s. 843-845 ve 867; Cemil Gülseren, "Şeyh Salih Nihanî", *Somuncu Baba Dergisi*, Aralık 1996, yıl 3, sy. 11, s. 14.

Sen Ganî-mutlak kapında biz gedâ
Hâdi-i mûtî çü sensin ey Hudâ

Emrine mahkûm-durur şeyh ile şâb
Kıl bize feyz ü necât-ı müstetâb

Durdu yer emrin ile buldu sebât
Dağ u sahrâ hem dahi eşcâr nebât

Cümlesi fermân-berîndir yâ Gıyâs
Senden özge kimse yok yâ Müstegâs

TAHMÎS-İ GAZEL-İ ZÂTÎ

Derdinle bu gamnâki sûzâneye döndürdün
Bu dîde-i nemnâki çeşmâneye döndürdün
Kurdun bu dile tennûr aşhâneye döndürdün
Aşkınla bu uşşâkı şâhâneye döndürdün
Şem'-i ruhuna karşı pervâneye döndürdün

Zülfün ağına gönlüm bend oldu ... etmez
Müşkin bûyından aña bir hoşça tımâr etmez
İçtim leb-i lâlinden ammâ ki hımâr etmez
Bir lahza gönül sensiz ey Leylî karâr etmez
Âhir beni Mecnûn-veş dîvâneye döndürdün

Ne zühd ü sikatım var ne remz ü nikâtım var
Ne şan u sıfatım var ne fazl u niatım var
Ne kahrı mematım var ne fevz u necâtım var
Ne savm u salâtım var ne hacc u zekâtım var
Zâhitler arasında bîgâneye döndürdün

Gamzenle bağrım deldin tığı sîneme vurdun
Ben vah dedim sen güldün mehtabı safa vurdun
Bîcâreliğim bildin kalp şişesini kırdın
*Gör bana neler kıldın gurbet eline saldın
Hep varlığımı aldın vîrâneye döndürdün*

Rûy-ı ruhuna oldun ben derdine muştâkı
Ol hâl ü leb-i dendân mesteyledi uşşâkı
Ebrû-yı zenehdânın bend eyledi âfâkı
*Lâl-i lebini birkez sundun bize ey sâkî
Gûyâ ki ayılmaz bir mestâneye döndürdün*

İlm-i ezeli zevki bu belli dili toylar
Lîk anı münkirdirler bu zâğ ile tuyûrlar
Bî-akl u şuur etti Nihânî'yi kubûrlar
*Her kime haber sorsam sekrânmiñ deyu söyler
Bu Zâtî-yi ednâyı meyhâneye döndürdün*

ŞEYH HÂMİD-İ VELÎ

Şâhım Haydar Ali'dir
Selman Kanber kuludur
Pîrim nûru celîdir
Şeyh Hâmîd-i Velî'dir

Hasan Hüseyin râhına
Zeynel abâ mâhına
Hayrû halef câhına
Şeyh Hâmîd-i Velî'dir

Muhammed Bâkır yolu
Mürşîd-i sırr-ı Ali
Mûsâ-yı Kâzım gülü
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Mûsâ Rızâ vâlidî
Tâkî Nâkî şâhidî
İmam Câfer hâfidî
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Hasan livâ askeri
Ehl-i Hakk'ın serveri
Mehdi-yi Kak kışveri
Şeyh Hâmid-i Velî'dir
Ammar Yasir aslıdır
Mâlik Ejder seslidir
Hazret Abbas neslidir
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Huzeyfetü Yemânî
Gays Sait ibn-i Hânî
Sâdık Veysel Karânî
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Müslim pederi Salih
Muhyi bedrii sârih
Safuyyiddini Falih
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Halvetîdir şân ile
Zikr eder devrân ile
Hacı Bayram Han ile
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Hakkı beyân eyleyen
Keşfi ayân eyleyen
Zikri devrân eyleyen
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Aşk deryasın boylayan
Nice yer seyreyleyen
Bakar ile söyleyen
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Meşhûr-ı nâm cihânda
Mürşîd-i tam cihânda

Ehl-i kelâm cihânda
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Âlemde gözü yoktur
Ukbâda seyri çoktur
Dâimâ zikri Hak'tır
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

İlm ü irfan andadır
Keşf ü burhan andadır
Mahz-ı Kur'an andadır
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Kutb-ı cihân iken bu
Nân furuht ederdi bu
Anla kemâlin yâhû
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Âlim-i ilme'l-yakîn
Sırr-ı âyât-ı mübîn
Sahip halvet erbaîn
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Mürşid-i ekmele o zât
Nâzır-ı zâtü's-sıfât
Nâil-i feyzi necât
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Cedd-i âlâmız bizim
Kurretü'l-aynım gözüm
Halka-yı zikre bezim
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

Erkânını kurarız
Şevke gelir döneriz
Aşk atına bineriz
İkrarımız belidir

Görmedi âmâ olan
Düştü inkâra heman
Nihânî'ye inanan
Şeyh Hâmid-i Velî'dir

TAMAM OLDU

Tamâm oldu keşf-i lâhût-ı âlem
Ceberût melekût devr-i dem-â-dem
Behişt tamu berzah yekûn mâdem
Düzüldü terkîbim çü geldim Âdem

Aceb hoş kudreti var Kibriyâ'nın
Hezâr sad ... kevneyn mekânın
Bilinmez akl ile emri Hudâ'nın
Musavver hilkatim sanki hayâlim

Giydim anâsırı insân adıyla
Mâ' ü türâb dahi nâr u bâd ile
Hem-râh oldu nefis hevâ ger adıyla
Azm-i sükûn lahmim kan cibâlim

Demi balgam sevdâ safrâ tabîat
Kapladı ebdânım türlü fezîhat
Kibir gazab buguz hased cenîbet
Hırs u tamâ' riyâ çevrem vebâlim

Doldu girîbânım halka rezâil
Halka hasâilim hep etti zâil
Emânet bârını tahmîl ne kâbil
Zaîf ü âcizim bilmem ne hâlim

Ubûdiyyet ulûhiyyet sırlaşdı
Rubûbiyyet künûziyyet yerleşdi
Cümle ene diyen bende birleşdi
Kendim gâib ettim ... danım

Dalâlet kabz etti aldı pây-tahtım
Hilâf çıkdım ahde rû-siyâh bahtım
Bugün şehvet çoştı dedi ben ...tım
Bir aceb cünbüşe döndü miyânım

Benlik danesinden halk olan eşcâr
Şehveti görücek arz etti dîdâr

Aña âyet hicâb olmaz pâyidâr
Dedi bende murâd-ı hayât şânım

Gözümde kat' olan nefsim uyandı
Bir zaman şekline girdi boyandı
Bir cilve nâz ile geldi dayandı
Dedi ekl edelim buna meyyâlîm²⁰

GEL EYLE MERHEM

Mimin şânı muhît olduğu sâli
Olup ser-tâc-ı mâhın bu meâli
Tasavvur edemez her rehni hâli
Vücûdun zahmına gel eyle merhem

Tutup suyumu visâli âşıkâne
Edip temyîz mezheb-i sâdikâna
Olup mü'min muhakkık ârifâna
Vücûdun zahmına gel eyle merhem

Edip işretde îd-i âşıkânı
Yezîd'e la'n oku verme emânı
Tevellâ ederim zâhir Nihânî
Vücûdun zahmına gel eyle merhem²¹

20 H. Hulûsi Ateş Özel kitaplığı, Şeyhzadeoğlu Özel Arşivi, Evrak no: 8-0014.

21 H. Hulûsi Ateş Özel kitaplığı, Şeyhzadeoğlu Özel Arşivi, Evrak no: 8-0015.

EDEYİM

Râz-ı dilim eğer ayân edeyim
Gizli sinem nice beyân edeyim
Ben bu derdin çâresini bulmadım
Yaza yaza ulu dîvân edeyim

Bu gönülden jengi pası silemem
Nice varır âkibeti bilemem
Var mı ola çâre bulan görmedim
Başım üzre anı sultân edeyim

Birlik iken bu nîm ile yâd olup
Mâsivâ efkârı ile şâd olup
Fır oluben bir kapıda durmadım
Gönlüme ol şâhı mihmân edeyim

Niyetim ihlâs idi n'oldu bana
Yâr ü ağyâr cümlesi güldü bana
Hurrem olup bir nefescik gülmedim
Tâ-be-kıyâm âh u efgân edeyim

Tâib olup mürşide dedim belâ
Dest-i hûb eyledi taallüm-i lâ
Ettim isbât tevhîdimi solmadım
Ecel ile bir ... şân edeyim

Sırr-ı esmâsız edf'âlin cümlesin
Âsân imiş anı görüp bilmesin

Hayret ahvâlimi bir kez sormadım
Nereye dek böyle pinhân edeyim

Koydu beni bir divâne ad ile
Tab'ımı celb etti bir hoş dad ile
Bir er olup ... yormadım
Sen Nihânî ben de pinhân edeyim

İHLÂS

Bana tevîk kıl Rahmân-ı ihlâs
Refîkim et Hudâ Kur'an-ı ihlâs
Düşürme kalbimi zann-ı gümâna
Erişdir kalbe itmînân-ı ihlâs

Muvaffak eyleyip Hablül-metîn'e
Tevâfuk eyle Kur'an-ı mübîne
Muhîb kıl izzeti sultân-ı dîne
Ki hüsn-i hâtîme îmân-ı ihlâs

Bize râh-ı şerîatı hüdâ kıl
Tarîkat kühlünü göze cilâ kıl
Hakîkat zevkini rûha safâ kıl
Pür eyle şeref-i irfân-ı ihlâs

Enîs et zikr-i pâkin yâ ilâhî
Görem bu sırr-ı eşyâyı kemâ-hî
Ki cümle düşmüşün sensin penâhı
Zünûbum affeyle gufrân-ı ihlâs

Benim bir zerre sensin şems-i hâver
Nübüvvet merkezisin şâh-ı dâver
Kılıp meydân-ı tevhîde dilâver
Zebânım dem vura burhân-ı ihlâs

Garîb efkende kaldım tut elimi
Sana arz eyledim her an hâlimi
Kabâyı tâcı hem hırka şalımı
Kılam hep târ ü mâr erkân-ı ihlâs

Şefâat eyle yâ ceddîm Muhammed
Senin neslindenim ey şâh-ı Ahmed
Nihânî'yi tarîkinde müebbed
Ediver şânını i'lân-ı ihlâs

NIHÂNÎ MEVLİDİ

Salih Nihânî'nin bilinen iki eseri vardır. Bunlardan biri Divan, diğeri ise Mevlid'dir. Oğlu Müslim Penâhî tarafından Mevlid'i matbu hâle getirilmiş fakat Divan'ı bastırılmamıştır. Mevlid'in ilk sayfasında yer alan bilgiye göre Nihânî'nin bu iki eser dışında tasavvufa ait bazı risaleleri de bulunmaktadır fakat bu risalelerin neler olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır.

Divan'ın ailede bulunan yazma nüshası *Darende Tarihi* ve *Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi* adlı eserleri hazırlayan Prof. Dr. Ahmet Akgündüz'e verilmiş, bize verilen bilgiye göre, halen Akgündüz'de bulunmaktadır. Bu Divan'da yer

aldığı düşünölen birkaç şiiri bazı eserlerde yayımlanmış, yazma hâlinde, H. Hulûsi Ateş Şeyhzadeoğlu Özel Arşivinden bize ulaştırılan üç şiiri de ilk kez tarafımızdan bu kitaba konulmuştur. Bundan dolayı Salih Nihânî'nin matbu olarak elimizde bulunan tek eseri Mevlid'dir.

Salih Nihânî'nin meşhur olan ve Darende'de uzun yıllar okunan Mevlid'i 1308/1890 tarihinde İstanbul'da Matbaa-yı Âmire'de basılmıştır.

Toplam 26 sayfadan müteşekkil olan bu mevlidin ilk sayfasında şu ifadeler bulunmaktadır: "Tarîkat-ı aliyye-i Halvetiye ve Bayramiye meşâyihlerinden olup Darende kazasının Hızırlık mahallesinde defin-hâk-i ıtırnâk olan kutbu'l-ârifin ve gavsü'l-vâsilîn es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Hâmid-i Velî kaddese sırrehü'l-celî hazretlerinin sülâle-i tâhiresinden ve velî-yi müşârün ileyh hazretlerinin el-yevm dergâh-ı âlîsinde postnişîn-i irşâdı olup zümre-i urefâ ve şuarâdan ve hurûf-ı hecâ üzre mürettep ve mükemmel dîvân ve resâil-i turuk ashâbından reşâdetlü es-Seyyid eş-Şeyh Sâlih Nihânî Efendi hazretlerinin nükâtı hâvî ve rumûzât-ı hakîkiyeyi muhtevî cem ve telif buyurdıkları bir kıt'a Mevlid-i Şerîf-i Nebevi ve na't-ı Mutsafavî'leridir. Allahümme salli ve sellim ve barik alâ seyyidînâ Muhammedin ve alâ âlihim ve evlâdihim ve ehli beytihim ecmain. Sene 1308, Matbaa-yı Âmire'de tab olunmuştur".

Mevlid, 2. sayfadan başlamaktadır ve metnin üzerinde Arapça olarak "Hâzâ Mevlûdü'n-Nebiyi sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem li-müellifihî es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Sâlih Nihânî an-evlâdi ve post-nişîni dergâhı âlî es-Seyyid

eş-Şeyh el-Hâc Hâmîdi Velî kaddese sırrehu'l-celî li-kazâi Dârende" ifadeleri yer almaktadır.

Besmele'yle başlayan ve Fâilâtün Fâilâtün Fâilün vezniyle kaleme alınan bu mevlid toplam 320 beyitten oluşmaktadır. Eserin sonunda yer alan yedi beyitlik gazel tarzında yazılan bir na't şairin Divan'ından alınmıştır. Bu na'tı da sayıya dâhil ettiğimizde eserin beyit sayısı 327'yi bulmaktadır.

Mevlidin ilk on iki beyti mensur eserlerdeki "Hamdele"nin manzum karşılığı olan münâcâtıdır. Bundan sonra mevlidi yazma sebebine yer veren şair, daha önce Muhyî ve Şemseddin Sivâsî gibi büyük zatların mevlid yazdığını hatırlatan Nihânî, kendisinin yazmış olduğu mevlidin bir yâdigâr olarak kaleme alındığını ifade eder.

Daha sonra eserde yedi beyitlik (61-67. beyitler) bir gazele yer verilmiştir. Yazılan diğer mevlidlerde olduğu gibi Hz. Peygamber'in nûrunun (Nûr-ı Muhammedî) yaratılması ve geçirdiği merhaleler uzun uzadıya anlatılmaktadır. Bu kısım toplam 171 beyitten oluşmaktadır (68-187. beyitler) ve mevlidin en uzun bölümünü de burası teşkil eder.

Bundan sonra Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan şair (200-254. beyitler), bu bölüm içerisinde yine yedi beyitten oluşan ve "Medhü'n-Nebî Aleyhi's-selâm" başlığını taşıyan bir gazele yer verir (207-213). Bu gazel "Esmâü'n-nebî" özelliğini taşımaktadır.

Velâdet kısmından sonra ise "merhabâ" faslı (255-270. beyitler) başlamaktadır. Bu fasıldan sonra gazel tarzında

otuz (271-300. beyitler) ve devamında mesnevî tarzında yirmi beyitlik (301-320. beyitler) bir dua ile eser son bulmaktadır. Bu duanın beş beyti de Sultan II. Abdülhamid'e ayrılmıştır.

Eserin dili, anlaşılır bir sadeliktedir. Bu tür eserlerin bir çoğunda olduğu gibi bu eserde de aruz kusurlarına rastlanmasına rağmen, Salih Nihânî'nin aruza hâkim olduğu görülmektedir.

İçeriği göz önünde bulundurulduğunda, eserin sadece Nûr-ı Muhammedî ile Hz. Peygamber'in doğumu hadisesisini işlediği görülür. Diğer pek çok mevlidlerde görülen Hz. Peygamber'e peygamberliğin gelişi, hicret, miraç, vefat vb. konuların eserde bulunmadığı ve dolayısıyla bu mevlidin muhtasar ve kısa sayılabilecek bir mevlid olduğu ve dinî törenlerde okunmak üzere kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Darende'de uzun yıllar bu mevlidin okunmuş olması da bu durumu açıklar mahiyettedir. Mevlidin basılmış nüshaları H. Hulûsi Ateş Özel Kitaplığı ve Şeyh Hâmid-i Veli Kütüphanesi başta olmak üzere bazı kütüphelerde mevcuttur.

MEVLİD METNİ

Ey hakîm-i kudret-ıssı kibriyâ
Vahdetin evsâfın okur enbiyâ

Sâni'isin cümle eşyânın şehâ
Ver bize râh-ı dalâletten rehâ

Sen Ganî mutlak kapında biz gedâ
Hâdi-i mu'tî çü sensin ey Hudâ

Emrine mahkûmdurur şeyh ile şâb
Kıl bize fevz ü necât-ı müstetâb

Durdu yer emrin ile buldu sebât
Dağ u sahrâ hem dahi eşcâr nebât

Cümlesi fermân-berindir yâ Gıyâs
Senden özge kimse yok yâ Müstegâs

Devr-i eflâk hükm-i nücûmda revâc
Şems ile mâhda olan nûr-ı sirâc

Mûcidi sensin budur hükm-i salâh
Kim bunu inkâr eder bulmaz felâh

Şems ile mâh devrederler tut simâh
Hiç halel gelip eder mi insilâh

Hikmetine yokdurur hadd ü 'idâd
Binde birin yazamaz kalem midâd

Sensin ey Hak cümleye melce' melâz
Kıl hidâyet tab'ıma ver iltizâz

*Ver salavât Ahmed'e ey pür-kusûr
Ol salât ile bula kalbin huzûr*

Haddini bil eyleme tûl-ı dırâz
Vüs'atince söyle kelâmın az

Tâ ki tenfir etmeye âvâm-ı nâs
Eyleyelim avn-i Hak'dan iktibâs

Küntü kenz'den edeyim esrârı fâş
Lîk esrâr bilmeyen çatmaya kaş

Olayım kenz-i hakâyıktan gavâs
Gûşuna menkûş ola ey ehl-i hâs

Akıdayım nûr-ı irfândan hayâs
Ehl-i insâf olan etmez i'tirâz

Çün okudun âyet-i semme'l-hıyât
Kılma istikbârı olma inhitât

Kazm-ı gayz edip sakın olma gılâz
Dinler isen nutkumu hoş itti'âz

Söyle sözün var ise gel ey şücâ'
İşitenler ede ondan intifâ'

Bu mukaffâdan yeter eyle ferâğ
Kıflını fetheyle nutka kıl yerâğ

Künc-i vahdetde kıluben i'tikâf
Gözleyip noksânın eyle i'tirâf

*Hubb-ı âl-i Ahmed'e kıl iltihâk
Et salât ile selâm bi'l-ittifâk*

Zâtını kılma Hudâ'dan infikâk
Gizli kenz idi çü Hak olma şikâk

Yok bu sözde kıl ü kâl-i ihtilâl
Uş bu hadîs bu kelâma oldu dâl

Diledi Hak kim ayân ola tamâm
Âdem'i mir'ât edindi ve's-selâm

Ehl-i inkâr gözüne oldu nihân
Yokdurur anlarda çün emn ü emân

Aç gözünü yahşi bak ey bahtlu
Şeş cihâtdan görünen envâr-ı Hû

Ömrünü beyhûdeye etme tebâh
Hazret-i pîrin eşiğin kıl penâh

Eyle ikrâr bu kelâma deme lâ
Ede Hak kalbin mahall-i incilâ

Olduğičün sâlikâna rehnümâ
Ehl-i beytine olalım hâk-i pâ

*Çokdurur zenb ü hatâyân ey dede
Kıl salât ile selâmı Ahmed'e*

Ben kimem bir abd-i nâcîz ü fakîr
Hem günahkâr hem zaîf ü hem hakîr

Nefs elinde olmuşam bend-i esîr
Ne sözün var diyesin ey tıfl-ı şîr

Ol Habîb'in na'tını olmâk gûyâ
Sen gibinin haddi yok Nihâniyâ

Ol Şerîf'in mevlidin yâd eylemek
Şol azizlere nasîb oldu demek

Hazret-i Muhyî gibi burhân-ı dîn
Dahi Şemseddîn gibi ehl-i yakîn

Dahi Yûnus Baba sâir âşıkân
Oldular cümle gürûh-ı nâciyân

Sen gibi kemter cesâret eylemek
Onlara taklîd edüben söylemek

Böyle efkâr ile gönlüm oldu hoş
Bir zaman pür-gam kalıp oldum hamûş

Hem bu hâl ile edüben ser-fürû
Hüzn-i enîn ile oldum dopdolu

Bu tahayyür âleminde nâgehân
Tıfl-ı dil tuttu girîbânım ayân

Dedi ey bîçâre kılma vahşeti
Kesret içre bul fenâî vahdeti

Kıl tevekkül et azîmet bî-riyâ
Seni âdem halk edipdir Kibriyâ

Hamdü-li'llâh gayr-i hayvândan seni
Nutk ile mümtâz edipdir ol Ganî

Düşmeyip efkâra ey bîçâre gel
Kalma râhından olup âvâre gel

Bu fenâ kimseye olmaz pâydâr
Âkil olan kor bir özge yâdigâr

Sen dahi ondan birisin hâliyâ
Mustafâ'nın mevlidini ol gûyâ

Eyledi bu pend ile beni reşâd
Bu peyâmdan gâyet oldum dil-küşâd

*Ârif-i billâha besdir bu peyâm
Ol Habîb'e kıl salât ile selâm*

Çün beyân olmuş kitaplar mu'teber
Her biri bir gûnâ vermişler haber

Her birinde çok beşâret vardurur
Nükte-i remz ü işârât vardurur

Herkes isti'dâdına göre anı
Fehm edemez lîk haffâş-ı denî

Yâ ilâhî kılma bizi ehl-i nâr
Hamza vü Abbâs bi-hakk-ı çâryâr

Dilerim senden Hudâ-yı zü'l-celâl
Ehl-i Beyt'ten dûr edip verme melâl

Sâki-i Kevser yedinden bâde nûş
Eyleylim kalmayıp medhûş-ı boş

Cümle ashâb-ı cihâd ehl-i velâ
Hürmetiçün yâ ilâhî kıl atâ

Beste kıl zincîr-i aşkınla bizi
Eyle pâ-bend kahr edip a'dâmızı

Feyz-i Hak'tan gönlüme ilhâm ola
Bu kitâbım hayr ile itmâm ola

*Maksada eyle şurû'ı kıl kıyâm
Ol Resûl'e et salât ile selâm*

Dinleñ ey ihvân-ı dîn hoş dâsitân
Çok kelâmlar söylemişler âşıkân

Ol Habîb'in mevlidinden dür gibi
Sû-be-sû tutmuş cihânı râyigân

Gerçi hâcet kalmamış bu bendeye
Lübbüni etmiş hulâsa ârifân

Her ne denlü vasf olunsa bir güzel
Ol kadar âşüfte olur sâdıkân

Her birinden nice şevk hâsıl olur
Avn-i Rabbâniyle dem vura zübân

Bu Nihânî bir garîb efkendedir
Dest-gîrim ol eyâ Fahr-i cihân

Koyma mübhem söyle ey tûtî-dehân
Nûrunı ol Hazret'in eyle beyân

Vâsıfidurur anın yüz dört kitâb
Mustafâ'dır câmi-i lübb-i lübâb

Râviyândan budurur mekşûf-ı râz
Müstemi' ol aşk ile ey dil-nevâz

Ol Kerîm ü Râzık-ı cümle ibâd
Hâkim ü hâdi's-sübül yevme't-tenâd

Cemî'-i kâinâtı şeş-cihâtı
Yaratmazdan mukaddem sâbitâtı

Otuz bin yıl mukaddem Hak teâlâ
Habîbi nûrunı kıldı mücellâ

Edüpdî kendine mir'ât pes anı
Bu nûrı cilvegâh etdi beyânı

Kimesne yok idi ancak Hak idi
Rumûz-ı küntü kenz'den mutlak idi

Pes andan sonra on iki hicâbı
Yaratıp kodı nûr-ı müstetâbı

Cemî'an devr edüben nûr-ı Ahmed
Eder tevhîd ile ezkâr-ı evced

Bulardan sonra pes ol Rabb-i ma'bûd
Kıluben bahr-i bî-pâyânı mevcûd

Bu deryâlar eğer olunsa ta'dâd
Dırâzına kitâbın ola münkâd

Buların her birinin ismi vardır
Ulü'l-ebşâra ahvâli şümârdır

Münevver dürr-i meknûn nûr-ı Sultân
Girip derya içine oldu mihmân

Bu deyâlar içinde kıldı tahmîd
Ki her birinde buldı şevk-i tefrîd

Dahi deryâ-yı a'zamda durup bil
Nice yüz bin makâm aldı işitgil

İlm-i deryâsına kıldı azîmet
O deryâlar kamu buldı hezîmet

Çıkıp andan dahi nûr-ı Muhammed
Firâş üzre konup oldu müebbed

Firâş üzre yedi yüz hem makâmat
Edip nûr-ı Resûle ihtirâmât

Ne denlü var ise hulk-ı hisâli
Makâmâtta olup cümle visâli

Bu devr ile bulup türlü kerâmet
Makâm-ı mehrîde zikri nihâyet

Muhabbettir makâmın intihâsı
Muhammed'le muhabbet müntehâsı

Hitâm buldı çü rûhânî sülûkı
Anâsırda bula mülk-i melûkı

Hitâb erdi ki ey nûr-ı Muhammed
Beni bildin mi ey sırr-ı mümecced

Cevap geldi o nûr-ı Mustafâ'dan
Hudâ sevgilisi kân-ı vefâdan

Benim mahlûk u sensin destgîrim
Sana mahfî değil mâ-fi'z-zamîrim

Pesend edip cevâbın Rabbü'l-a'lâ
Salâta emredip ol nûru Mevlâ

Anâsırdan mücerredken vücûdı
Kıyâm edip hemen kıldı sücûdı

Rivâyât-ı salâtın bil tamâmı
Otuz bin yılda buldı ihtitâmı

Bu nev' ile tamâm etdi namâzı
Gör imdi sen bu nûr-ı cilve-bâzı

*Der-i dergâh-ı Hak'da oldı makbûl
Salavât ver ola ol Şâh'a mevsûl*

Hudâ'dan destur oldu kim eyâ nûr
Bu a'mâle mükâfât iste mevfûr

Kabûl ettim ne hâcât kim kılasın
İkilik sığmaz araya bilesin

Dedi nûr-ı Muhammed yâ ilâhî
Çü sensin cümle düşmüşler penâhı

Bilürem ki beni bir sır için sen
Zuhûra getirüben kıldın ahsen

Vücûd-ı Mustafâ'yı edip îcâd
O kandîl içre beni kılañ îkâd

Anı hem âleme rehber edersin
Nebîlerden kamu behter edersin

Ana teklîf olan a'mâlden ey Hak
Ede ümmetleri zâyî' muhakkak

Bu vahdetde olan a'mâl ü ezkâr
Namâzı hem niyâzım her ne kim var

Olariñ noksânına ettim ihbâ
Kabûl et yâ ilâhî eyle i'tâ

Habîb'in ümmetine eyle in'âm
Oda yanmayalar ey Rabbü'l-enâm

Kabûl etdi niyâzın Hak teâlâ
Hicâbından araklar oldu peydâ

Ki gül gibi kızardı nûr-ı tâhir
Nice yüz bin katârât oldu zâhir

O nûrun katresinin her birinden
Düzüldi cümle keyvân oldu andan

Melekler hep mukarreb dahi Rıdvân
Dahi hem hâmil-i arş ile hûrân

Kalemle Levh-i mahfûz Sidre Tûbâ
Dahi hem Kasr-ı uçmağı serâpâ

Dahi arz u semâ kekkeble mâhî
Şems ile hem ferîşteh ʻizz-i câhî

Yaratdı cümle rûh-ı enbiyâyı
Bulara vâris etdi evliyâyı

Yedi nîrân dahi Mâlik Zebânî
Zuhûr etdi zübânı bî-zübânı

Yaratdı kâinâtı mümkünâtı
Bu rubʻ-ı meskûn ile şeş-cihâtı

Rumûz-ı küntü kenzʻin zerresinden
Bu nûr-ı Mustafâʻnın katresinden

*Düzüldi geldi hep bir bir beyâna
Salavât verelim Fahr-i cihâna*

Çün esmâ mazhariyyetten hıyâmı
Geyüp erdi kemâle ihtitâmı

Anâsırla ola bu nûr mürekkeb
Künûz-ı **men 'aref** ola mühezzeb

Hüviyyet âleminden oldı demsâz
Bu kesret âlemine etdi pervâz

Ademden zâhir ola bil vücûdı
Fezâ-yı lâ mekândayken sücûdı

Hitâb etdi Hudâ bâ-izzü tebcîl
İne rû-yı zemîne peyk-i Cibrîl

Gelip Cibrîl münevver merkadinden
Alıp bir nebze hâki meşhedinden

Getirdi çünkü Cebrâîl o hâki
Emir buyurdu Cebrâîl'e tâ ki

Behişt'e al götür hâk-i Habîbi
Kariştır misk-i kâfûr-ı latîfi

Tamâm oldı bu hizmeti bil ey cân
Saçam dürr-i leâlî ile mercân

Bu tîn-i pâki Cebrâîl elinde
Olurken rûyuna mâil dilinde

Görünce tîn-i pâki nûr-ı Sübhân
Eder pervâz olur ol hâke mihmân

Suâl etdi melekler oldı hayrân
Nedir bu tîn-i tâhir sırr-ı pinhân

Nidâ erdi budur tîn-i Habîbim
Budurur cümle dertlere tabîbim

Bu kez rahmet nûrundan Rabb-i Yezdân
O tîne karşı kandîl etdi ihsân

Muallak sâf-ı kandîl oldu izhâr
O kandîli görüp nûr oldu ıstâr

Çü kandîl âşiyân oldu o tîne
İbâdet etdi Rabbü'l-âlemîne

Hezâr sâl geçdi çün devri meyânı
Bu resme nakleder râvî beyânı

Şu vaktin kim zuhûra geldi Âdem
Çü pervâz etdi nûr-ı Fahr-i âlem

Hudâ emriyle nûr Âdem Safî'nin
Cebîninde olup bir hufre anıñ

O hufre içre girdi nûr-ı bâhir
Münevver kıldı cebhin nûr-ı tâhir

Cemî'-i âlemin nûr-ı ziyâsı
Anıñ nûrundan etdi iktibâsı

Muhammed aşkına var oldu âlem
Olup Âdem Safî ol nûra hemdem

Yeter gayrı dirâz etme kelâmı
Usandırma oturan hâs u âmı

*Gel imdi tövbe kıl zenb ü günâha
Salât ile selâm et âlî câha*

İlâhî bana tevfikin refik et
Erenleri bize yâr ü şefik et

Hatâdan sakla tab'ım müstakîm et
Riyâdan pâk edip kalbim selîm et

Kerem bâbın küşâd kıl bî-nihâye
Erişdir bu kitâbı intihâya

Pes Âdem cilvegâh oldı Hudâ'ya
Olup vâlid Muhammed Mustafâ'ya

Cemâli oldı günden güne ra'nâ
Edip ikrâm aña Hayy-i tuvânâ

Melekler hizmetinde istikâmet
Edüben kıldılar cümle itâat

Kamusı saf durup ta'zîm ederler
Bakıp nûra kamu tekrîm ederler

Cemâl-i mushafından ey dilârâ
Okunurdu rumûz-ı sırr-ı esrâ

Çün Âdem dahi bakdı oldı hayrân
Melekler hep ederler aña seyrân

Suâl etdi cevâbın aldı şâha
Şükürler bî-kıyâs ol pâdişâha

Dedi yâ Âdem ahdin tut bu nûrun
Senin ferzend ü hem kalb-i sürûrun

Anın'çündür sana ta'zîm ü tekrîm
Resûlüm nûrudur bu eyle tefhîm

Cebîninde vedî'adır bil añı
Senin cebhendürür seb'a'l-mesânî

Dahi sen mâ ü tîn içre yâ Âdem
Eser yokdı hayâtından dem-â-dem

Habîb idi bana Ahmed-i Muhtâr
Seni hem anıñ için etdim izhâr

Seni kudret yed'imle kıldım ihyâ
Dahi ta'lîm olusar cümle esmâ

Seni Ebü'l-beşer etdim cihânda
Dahi hikmetlerim vardır nihânda

Halîfemsin bu yeryüzünde sen de
Seni bilen beni bilir sevende

Bu esrâra nihâyet yok Nihânî
Edemeñ binde bir remzi ayânî

*Yüzümüz turalım bâb-ı atâya
Salavât verelim Bedrü'd-dücâ'ya*

Gel imdi söyle ol nûr-ı Resûli
Kime nakleyledi asl-ı usûli

Kılıp Âdem Safî'de nûr karârı
Pes oldu sonra Havvâ dilnigârı

Anıñla müjdegân oldukda Âdem
Aña nakletdi nûr-ı Fahr-i âlem

Olur âbâ vü ecdâd sırr-ı izhâr
Nübüvvet âlemi kalmaya izmâr

Dahi Şît-i nebî hem dahi İdrîs
Ederler nûr ile vechini takdîs

Erişdi Nûh-ı şeyhi'l-enbiyâya
Cebîni cilvegâh oldu Hudâyâ

Anı devr eyleyip ol nûr-ı ebhâ
Velâdâtın kamu seyr ü temâşâ

Nüzûl etdi pes andan nûr-ı ezher
Konup İbrâhîm alınına muzaffer

Kamer esrârı bunda oldu izhâr
Rumûzı fehm edenler ulü'l-epsâr

Ulü'l-azm-i sülûkün intihâsı
Olup ferzend-i İsmâîl atası

Odur esrâr-ı nûrun âşinâsı
Cebîni cilvegâh-ı mehlikâsı

Okudunsa eğer kenzü'l-künûzı
Seçersin men aref'teki rumûzı

Bilen nefsin bilir Hakk'ı muhakkak
Hudâ eyleye bu ilme muvaffak

Vücûd-ı resmiye kılma nazar gel
Ne var Âdem'de deme kıl hazer gel

Hüviyyet âleminden etdi pervâz
Melâik hasletiyle oldu demsâz

Nübüvvetden edip bed' ile devrin
Velâyetle edip encâmı seyrin

Ne hâcet eylemek ihfâyı izhâr
Bu esrârı bilir ebrâr-ı şettâr

Ki kırk dokuz atayı etti devvâr
Olupdur nükte Abdullâh'da izhâr

O nûrı cilve vü cevân ile çün
Âmine hazretine oldu mahzûn

Tamâm oldu kamu seyr ü seyâhat
Âmine'ye verir ol nûr melâhat

Şu resme ferr ü tâb verdi özüne
Ziyâsından bakılmazdı yüzüne

Bu esrâra çü yokdur hadd-i imkân
Bunu tasvîr edemez zihn-i insân

Kemâliyle bilir ârifler anı
Yeter fâş edelim râz-ı nihânı

Buyurmuş Hak vemâ minnâ hitâbı
Dahi hem kellimü'n-nâs müstetâbı

*Yüzümüz turalım bâb-ı atâya
Salavât verelim Bedrü'd-dücâya*

Şerîat şehrinin seyrin ayân et
O seyrin akl-ı miktârın beyân et

Şu sözü diyelim ki halk-ı âlem
İşitmişler idi anı mukaddem

Kamumuz bâb-ı lutfı kullarıyız
Musâhib âşinâsı gülleriyiz

Velî bu yerde vardır bir nasîhat
İşit anı pes andan kıl azîmet

Çeküben ceyb-i fikre hem serini
Sevâb ile küşâd et defterini

Gözünü gönlüne hem eyle mir'ât
Hûşını gûşına eyle izâfât

Getirme yâdına şerbetle kandi
Huzûr-ı kalb ile dinle bu pendî

Resûlün mevlidin aşk ile dinle
Cân u dil ile ne söylenmiş anla

Dimâğına vere bû-yı muattar
Gönül şehri ola levsden mutahhar

Sa'âdet tâcı hem kona başına
Girip cinâna buluş yoldaşına

Haber verem Resûlün doğduğunu
Ki dinle ol Hudâ'nın sevdiğini

Salavât ile gel et rûhunu yâd
Olasın dû-cihânda gamdan âzâd

Ederler ehl-i siyer çün beyânı
Cihâna geldiğin ol kutlu cânı

Âmine oldu çün hâmili anıñ
Olup esdâfı ol dürr-i Hudâ'nıñ

Mukarrer vakt erişdi ol hümâya
Doğuben âleme hem sala sâye

Kütübler hep sahâyif içre ihbâr
Ne kim tebşîr olunmuş idi **yekbâr**

Kamusu gün gibi hep oldu zâhir
Yıkıldı tâk-ı A'câmî o kâsır

Nice puthâneler buldı hezîmet
Ser-â-pâ hep yere kıldı azîmet

Der-i dergâh-ı lutfundan inâyet
Erişdir tab'ıma verme sekâmet

,

Medhü'n-Nebî Aleyhi's-selâm

Ayân edem Muhammed Mustafâ'nın
Nice doğduğun ol kalb-i safânın

Sözi şîrîn dahi cism-i latîfi
Başında tâcı cümle enbiyânın

İmâmı hem hümâm-ı muktedâsı
Cemî-i âşıkân-ı evliyânın

Beşîrün hem Nezîrün hem Sirâcün
Melîhü'l-vechi ol Sâhib-livânın

Halîmün hem Selîmün hem Sahiyyün
Mut'ü'l-Hakkı ol ehl-i vefânın

Mücîbü'd-da'veti Hâfız Şekûrün
Karîbün Hâdiyün ol Murtezâ'nın

Dahi hem Mehdi-i Muhtâr Halîlün
Mutâ'un Sâdikun ol Muhtebâ'nın

Şânı Tâhâ vü Yâsîn ü Emîn'dir
Habîb-i Rahmeten li'l-âlemîndir

Muhammed Hâmid ü Ahmed ü Mahmûd
Ne mümkün şânı ola anîñ ma'dûd

Hudâ vassâfidır ol Şâh-ı dînin
Değil haddi senin gibi denînin

Âmine eyledi bunu rivâyet
Muhakkaktır buna eyle riâyet

Gözümden perdeyi kaldırdı çün Hak
Âyân oldu bana sırr-ı mudakkak

Hikâye eder ol vâkî olanı
Gözüne görünüp dile geleni

Budur eşhür-i akvâl-i rivâyet
Bu kavle eyleyelim ihtimâmet

Rebûl evvel ayının bil anda
On ikinci gece zâhir nihânda

Yalnız kendi hânem bucağında
Ku'ûd etmiş idim bil anı sen de

Evimden çıkdı bir nûr-ı muallâ
Semâya fer verip doldı mücellâ

Gözüm açıp görürem ki havâda
Döşenmiş sündüs-i hadrâ âmâde

Melekler hep bu hizmeti görürler
Kamusu şâdimân hürrem dururlar

Dahi hem üç 'alem oldu nişâne
Ne yerde olduğun kıldı beyâna

İkisi şark u garbda hikmet-i Hak
Biri Kâ'be yanında kudret-i Hak

Bu hâlâta mukârin ey dilârâ
Yine âsâr-ı hikmet oldu icrâ

Dıvarı hânemin yarıldı ey yâr
Olup Âsiye Meryem Sâre izhâr

Yanınca nice hûri geldi kim çok
Cemâlde birbirinden ayrığı yok

Bedirlenmiş aya benzer misâli
Edip çevremde cümle ittisâli

Buların vechi nûrundan dolup nûr
Görüp bu hâli kalbim oldu mesrûr

Mübâhât eyleyip hurrem olurlar
Resûli birbirine muştularlar

Bana tebşîr edip anın vusûlün
Dahi tâlîm edip asl-ı usûlün

Sana erzân olunan tıfl-ı a'lâ
Cihâna gelmedi misli deme lâ

Dahi hem gelmeyiser tâ kıyâmet
Sana meşrûta ol şem'-i risâlet

Acâyip dahi kudretler zuhûrı
Denildikçe verir kalbe surûrı

Hudâ emreyledi kıldı işâret
Kamu mahlûka verildi beşâret

Olurlar zîb ü zînetle müzeyyen
Dahi hûr-i kusûr cennet mu'ayyen

Zevâhir saçıp etsinler ri'âyet
Bu şebde doğuser ol Fahr-ı ümmet

Bezensin cennetin köşki sarâyı
Tene'um içre etsinler safâyı

Ötüşsün cennetin bülbülleri hep
Ki elhân eylesinler dilleri hep

Görüp bu hizmeti Rıdvân durur hoş
Safâsından cemî'i mest-i medhûş

Dahi Tamu'yu Mâlik etdi mesdûd
Girift olundı hep şeytân-ı merdûd

Afârîtler dahi hem dev-i recmân
Cemî'an oldular hâk ile yeksân

Vühûş ile tuyûra oldı ihbâr
Ki gafletden uyanıp ede ezkâr

Bu hizmetin kamusu oldı itmâm
Çü vakt oldı gele ol Hayrû'l-enâm

Yüreğim yanuben oldum za'îfe
Dedim bir su verin cism-i nahîfe

Sunarlar bir kadeh şerbeti anda
Bulunmazdı ebed misli cihânda

Beyaz inci gibi sâvîkdi berfden
Şekerden tatlı gelmişdi necefden

İçüben şerbeti buldum felâhı
Bir ak kuş zahrime kodı cenâhı

Ki gark oldu vücûdum anda nûra
O nûrun ismeti geldi zuhûra

O demde basdı pây sadr-i safâya
Kıyâm eyle Muhammed Mustafâ'ya

*Ayak üzre durup kıl ihtirâmı
Salât ile selâm eyle tamâmı*

Kale'llâhu teâlâ: İne'llâhe ve melâiketehû yusallûne ale'n-
Nebiyi yâ eyyühe'l-lezine âmenû sallû aleyhi ve sellimû teslîmâ

Kıyâs etme sakın gayriye anı
Anası görmedi hiç ağrı kanı

Ne zahmet çekdi ne gördi ezâyı
İşitdiñ mi bu esrâr-ı hafâyı

Erişdirdi Hudâ derde devâyı
Diyelim şânına hoş merhabâyı

Ey kamer tal'at cihâna hak-nümâ
Zat-ı Hakk'ın mahzarısıñ mutlakâ

Sırr-ı levlâk âleme eder salâ
Şâhid-i menşûr-i âlem merhabâ

Serîr-i lî-maa'llâhı makâmın
Fezâ-yı lâ-mekândır âşiyânın

Verir çün bû-yı cennetten meşâmın
Matlab-ı meşhûr-i âlem merhabâ

Cemâlin âyet-i seb'a'l-mesânî
Senin fevkinde yokdur sana sâni

Eder şakku'l-kamer mûciz beyânı
Mefhar-i mesrûr-i âlem merhabâ

Şark u garb küfr ile olmuşken dalâl
Din ü erkân olmuş iken pâyimâl

Âb-ı vaslından erişdirdin zülâl
Eyledin pür-nûru âlem merhabâ

Senin ile buldı bulanlar Hak'ı
Sana uymayan ebed oldı şakî

Senin ile buldı âlem revnakı
Hurrem-i ma'mûr-ı âlem merhabâ

Teşrifinle oldı bu dîn âşikâr
Hep za'îfler buldı zâtınla medâr

Hem Nebiyyü's-seyf-i sâhib-zülfikâr
Nâsır u mensûr-ı âlem merhabâ

*Hamdü-li'llâh buldı maksûd ihtitâm
Okuyalım es-salât ü ve's-selâm*

Duâ-yı Şerîf

Hudâyâ 'izz ü şânın hürmetiçün
Cihetsiz lâ-mekânın hürmetiçün

Habîbinle o bezm-i lî-mea'llâh
Olan ahd-i emânın hürmetiçün

Makâmı kâbe kavseyni ev ednâ
Dem-i vuslatda kâniñ hürmetiçün

Dahi ol müntehâ Sidre vü Tûbâ
Vü hem yedi semânın hürmetiçün

Bi-hakk-ı Arş u Kürsî Levh-i Mahfûz
Anı tutup duranın hürmetiçün

Dokuz eflâkda olan bahr-i deryâ
Hem etrafında kaniñ hürmetiçün

Yedi tamu sekiz cennet içinde
Olan hükm-i Hudâ'nın hürmetiçün

Meleklerle şemis dahi kevâkib
Süreyyâ mâh-ziyânın hürmetiçün

Dahi Tevrât Zebûr İncîl ü Furkân
Ehâdîs ü beyânın hürmetiçün

Ulü'l-azmi dahi sâhib-sahâyif
Safî Âdem Baba'nın hürmetiçün

Kamu peygamber-i mürsel nebînin
Dahi Havvâ Ana'nın hürmetiçün

Dahi Meryem ü Hâcer ile Sâre
O gevher Âsiye'nin hürmetiçün

Husûsan sadr-ı bedr-i şâh-ı kevneyn
Muhammed Mustafâ'nın hürmetiçün

Dahi hem zevcetü'r-Resûl-i Ekrem
O dürr-i bî-behânın hürmetiçün

Dahi hem çâr-yâr ü âl ü ashâb
Şehîd ü gâziyânın hürmetiçün

Hatîce Fâtıma Zehrâ hakkıçün
Aliyyü'l-Murtezâ'nın hürmetiçün

Şehîd-i zehr-i a'dâ hulk-ı ahsen
Hasan hulk-ı rızânın hürmetiçün

Susuzca Kerbelâ'da kan akıdan
Hüseyn-i Müctebâ'nın hürmetiçün

O çöllerde şehîd-i Kerbelâ'ya
Uyan ehl-i vefânın hürmetiçün

O hengâmda bulunan ehl-i beytin
Dahi tıfl u nisânın hürmetiçün

Koyup canın yoluna Şah Hüseyin'in
Susuzluktan yananın hürmetiçün

Saâdetli serin Hakk'ın yoluna
Veren Veysel Karân'ın hürmetiçün

Dahi Mekke Medîne Beyt-i Makdis
Necef hem Kerbelâ'nın hürmetiçün

On İki İmam dahi mâsûm-pâkin
Serindeki kazânın hürmetiçün

Tarîkat pîrlerinin erlerinin
Dahi hep evliyânın hürmetiçün

Husûsan cedd-i pâkim Şeyh Hâmid
O kutb-ı asfiyânın hürmetiçün

Seni gerçek sevenler aşk-ı Hakk'ı
Hakîki âşinânın hürmetiçün

Cemîan âşık-ı sâdik u sâlik
Yetîm-i bî-nevânın hürmetiçün

Garîb ü hem fakîr ü hem esîrin
Gözündeki revânın hürmetiçün

Cemî-i esfiyâyı etkiyâya
İnen gökden belânın hürmetiçün

Ne kim dünyâ vü ukbâ maksûdımız
Niyâz ettikte kapına birimiz

Anı dūr etme kapından ilâhî
Ki senden gayri yok pūşt ü penâhı

Edip yoldaş îmânımızı yâ Rab
Silip kalbden gümânımızı yâ Rab

Şeffî' et Ahmed-i Muhtâr'ı ey Hak
İçelim câm-ı Kevser'den muravvak

İlâhî kapına kıldım münâcât
Bize ihsânı kıl her türlü hâcât

Cemî'an cürmümüz afv ü me'âf et
Visâline bizi 'ayn şîn kâf et

Hep ahlâk-ı zemâyimden halâs et
Hısâl-ı hulk ile hep âm u hâs et

Nifâk u zulm ile cürm ü vebâdan
Halâs et cümlemiz kibr ü riyâdan

Kamu geçmişlerimizin zünûbun
Înâyetle me'âf et hep 'uyûbun

Selâmetle girip cennet evine
Dilerim âbid ü zâhid sevine

Dahi Sultân Hamîd'in şevketini
Mezîd et izzetini devletini

Tavîl et ömrünü gönlünü mesrûr
Ediver askerın destûr u mansûr

Ola pây-taht-ı âlîsinde kâim
Adâletle vezîrin eyle dâim

Adûsın pâyimâl eyle efendim
Budur maksûd-ı özge dil-pesendim

Ri'âyâsına rahmin eyle müzdâd
Dü-âlemde ola memnûn u dilşâd

Hudâyâ isteğın ver hâs u âma
Gelin âmin diyelim bu kelâma

Giriftâr olanın deynin ilâhî
Kazâ etdir keremden ver penâhı

Şifâlar hânesinden ey Hudâyâ
Hedâyâ eyle rencûre 'atâyâ

Ucuzluk bolluk ihsân eyle halka
Kabûl eyle duâmı geldi dalka

*Nihânî girelim bâb-ı nihâna
Salavât verelim Fahr-i cihâna*

Hâtime

Na't-ı Resûl aleyhi's-selâm

Cemâlin gülşeninde 'andelfbem ya Resûlallâh
Velî mahzûn-ı hâtır bir garîbem ya Resûlallâh

Ne denlü cürm ü isyânım çok ise şâh-ı sultânım
Sanadır dest-i dâmânım münîbem yâ Resûlallâh

Şu denlü bâr-gîrânım garîk-ı bahr-i tuğyânım
Recâ-yı bâb-ı gufrâna enînem yâ Resûlallâh

Edip tasdîk risâlâtın dahi mu'ciz kemâlâtın
Gönül mir'ât-ı sâfî dil-firîbem yâ Resûlallâh

Bi-hamdî'llâh cenâbındandurur sırr-ı siyâdâtım
Ki nesl-i Hayder-i pâki halîbem yâ Resûlallâh

Salât ile selâm olsun habîbim şâniña her dem
Budur hep zikr ü evrâdım hatîbem yâ Resûlallâh

Eder nûr-ı tevellâ bu Nihânî kalbini ihyâ
Ki ceddım Şeyh Hâmid sulb-i tîbem yâ Resûlallâh

İzhâr-ı İsm ü Resm ve Zübde-i Ahvâl

İşbu mevlûd-i şerîf-i Nebevî-yi aleyh ekmelü't-tahiyyât ve't-teslîmât efendimiz hazretlerinin mûcid ve müellifi sâdât-ı kirâmdan İmâm-ı sâdis Hazret-i Ca'ferü's-Sâdık ibn-i Muhammed Bâkır bin Ali Zeyne'l-Âbidîn bin Hüseyin bin cenâb-ı Emîrû'l-Mü'minîn ve yeûbü'l-müslimîn Şâh-ı Velâyet ve Nûr-ı Hidâyet Hazret-i Aliyyü'l-Murtazâ kerreme'llâhü vecheh ve rızvâne'llâhu aleyhim ecmaîn efendimiz hazretlerinin sulb-i pâkinden zuhûra gelip ve asr-ı Sultân Yıldırım Bâyezîd Han-ı firdevs-i âşiyân tâbe mesvâh hazretlerinin Bursa'da binâ-girdesi olan cami-i şerîfde

Sultân müşarün ileyhın şeref-zuhûr buyrulan nutk-ı hümâyûnlarına imtisâlen Fâtiha-ı şerîfi butûn-ı seb'adan tefsîr ve ba'de Ankara'da Hacı Bayrâm-ı Velî kaddese sırrahü'l-azîz hazretlerini irşâd ve istihlâf buyurarak hicret edip el-yevm Sivas vilayetine tâbî Darende kazasının Hızırılık mahallesinde defin-hâk-i ıtır-nâk olan kutbü'l-ârifîn ve gavsü'l-vâsılîn cedd-i âlîmiz es-Seyyid el-Hâc Hâmid-i Velî kaddese sırruhü'l-celî efendimiz hazretlerinin dergâh-ı şerîfinde post-nişîn-i irşâdı ve butûn-ı tis'ada muttasıl evlâdı olup tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye ve Bayrâmiyye meşâyihından peder-i sûrî ve maneviyyem reşâdetlü es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Sâlih Nihânî Efendi hazretlerinin doksan üç tarihinde cem ve te'lîf buyurduğu Mevlid-i şerîfin işbu bir nüsha kalem-i âcizi ile tahrîr ve zîrine dahi ber-vech-i bâlâ henüz gayr-ı matbû mürettep ve mükemmel Dîvân-ı mevcûdesi derûnunda mûnderic bir aded na't-ı şerîfi dahi yâdigâren derc ve tastîr olunarak resîde-i hüsn ü tetmîm kılındı. Vallâhü'l-muvaffak ve'l-mürşid. 5 Cemâziye'l-âhir 1307 (26 Ocak 1890).

Es-Seyyid Müslim Mustafa Penâhî ibn-i es-Seyyid Muhammed Sâlih Nihânî an evlâdı Şeyh Hâmid-i Velî Darende'vî

Terceme-i Ahvâl-i Müellif ve İhtârât-ı Mahsûs

Sivas vilayetine merbut Darende kazasında ve dergâh-ı âlîsi derûnunda defin-hâk-i ıtır-nâk olmakta ve züvvâr-ı enâm ve melce-i havâs ve avâm olup min tarafi'l-bâtın-ı îkâd-ı

kanâdîl ile dervîş ve muhibbânı mahzar-ı feyz ve irşâd ve ilticâ eden ashâb-ı merizâne himemât-ı rûhâniyeleriyle tecdîd-i sıhhatle şâd buyurmakta olan eizzuhû kirâm ve nesl-i mukaddes-i Hazret-i Fahrü'l-mürselînden kutbü'l-evliyâ ve gavsü'l-asfiyâ mahzar-ı sırr-ı Hudâ melce-i fukarâ Somuncu Baba a'nî es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Hâmid-i Velî kaddese sırruhü'l-celî efendimiz hazretlerinin evlâd ve dergâh-ı âlî-câhının post-nişîn-i irşâdı olup âyin-i ehlu'llâh ve ed'ıye-i mefrûza-ı hazret-i zillu'llâh ile kâim kemâlât-ı sûrî ve ma'nevîyi câmi' zü'l-cenâheyn şuarâ-yı benâm ve urefâ-yı kirâmdan muhibb-i fukarâ bende-i âl-i abâ pîr-i Rûşen-zamîr reşâdetli es-Seyyid eş-Şeyh Hâfız Muhammed Sâlih Nihânî Baba efendi hazretlerinin bilhassa isticlâb-ı ed'ıye-i umûmiye-i cenâb-ı Emîrû'l-Mü'minîn ve bâis-i tenvîr-i kulûbî'l-muvahhidîn olmak ve ihvân-ı dîne bir hizmet-i hayriyyede bulunmak ve şefâat-i Seyyidü's-sakaleyne mahzar buyurulmak niyet-i hâlisesi üzere (Küllü cedîdin lezzetün) muktezâsınca bu kere mermûz ve mergûb telif ve tertîb buyurduğu devriye-i nûr-ı Ahmedî ve hulkiyet-i sûriye-i Hazret-i Muhammedîyi hâvî işbu Mevlûdü'n-Nebevî nâm kitap tarihten iki buçuk sene akdem li-eclî'l-maslaha Der-aliyye'ye gelip Maliye ve Evkafı Hümâyûn dâire-i aliyyelerince dergâh-ı âlîlerine meşrût ve cihât-ı sâireye dair hizmet-i zâtiyyeleriyle meşgul bulunan müellif-i müşârun ileyhin mahdûm-ı mükerrerleri es-Seyyid eş-Şeyh Müslim Mustafa Penâhî efendi dâileri marifetiyle .. encümene bi't-takdîm ve encümen-i müşârûn ileyhimce dahi lede'l-mutâlaa ve'l-müzâkere tashîh ve tahrîfden müstesnâ ve muteber tutularak 4 Nisan 1306 tarih

ve 128 numaralı Maârif nezâret-i celîlesinin bir kıt'a ruhsatnamesi mûcibince tab olunmuş ve mesârif-i tab'iyesince dahi Cinayet odacısı Hasan Efendi muâvenet ve hizmette bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İHRAMCIZÂDE

İSMAİL HAKKI TOPRAK (K.S.)

Nakşibendî tarîkatının Halidiyye kolu müridlerinden olan İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak (k.s), 1 Temmuz 1880 tarihinde Sivas merkez Örtülüpınar mahallesinde doğmuştur. Dedesi; Sivas merkezde Maarif İdaresi ile İstinaf Mahkemesi Hukuk Dairesi azalığı gibi görevlerde bulunan İhramcızâde Mehmet Efendi'dir.

Babası, adliye teşkilatında başkâtiplik görevlerinde bulunan Hüseyin Hüsnü Efendi, annesi ise halk arasında Nilli Hatun olarak tanınan Ayşe Hanım'dır. İlk eşi Kolağası Abdülkadir Bey'den çocuğu olmayan Ayşe Hanım ikinci eşi Hüseyin Hüsnü Bey'le hacca gittiklerinde Ravza-ı Mutahhara'da Allah'a yakararak bir çocuk ister. Bu hac ibadeti sonucunda İsmail Hakkı dünyaya gelir. İhramcızâde, bu durumu Katre isimli şiirinde şu mısralarla dile getirmiştir.

Vâlidem merhûme açmıştı bize bir kutlu fâl,
Ravzâ-i Pâk'i ziyarette demişti: 'Ey Kerîmü'l-müteâl
Bu Habîbin hürmetine ver bana ferzend-i bî-melâl
Andan aldığı libâsı bunda iksâ olmuşuz.²²

22 Lütfi Alıcı, İhramcızade İsmail Toprak Efendi Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri, Ankara, 2001, s. 1.

Aslen Buharalı veya Mısırlı olan dedeleri, Kâbe'nin örtüsünün değişim ve bakım hizmetiyle meşgul olduklarından dolayı *İhramcılar* diye anılmıştır. Bu sebeple kendilerine de İhramcızâde denilmiştir.

İhramcızâde, babasının adliye başkâtipliği görevinden dolayı buldukları Hafik'te ilk tahsiline başlamış, on yaşlarında iken Sivas'a gelerek Örtülüpınar mahallesindeki eve yerleşmiştir²³. İlk tahsilinden sonra Sivas Askeri Rüştiye'sini bitirmiş (1895), subay olarak İstanbul'a gitme isteğinden, annesinin izni olmadığı için vazgeçmiştir. Medrese tahsilini ise Şifâiyye Medresesi'nde yapmıştır. Arapça ve Farsça'yı ana dili gibi bilen İsmail Hakkı Toprak dinî ilimlerde de kendisini iyi yetiştirmiştir. Daha Rüştiye öğrencisi iken Sivas'ta bulunan Rifaî şeyhlerinden biri olan ve halk arasında Arap Şeyh (ö. 1922) olarak bilinen Abdullah Haşim el-Mekkî'ye²⁴ beş yıl kadar hizmet etmiş, ilk tasavvufî eğitimini de adı geçen şeyhten almıştır.

Bazı araştırmacılar Mur Ali Baba (ö. 1884)'ya da hizmet ettiğini söylüyorlarsa da Mur Ali Baba'nın ölüm tarihi göz önünde tutulduğunda bunun imkânsız olduğu ortaya çıkmaktadır²⁵.

23 Bekir Yücel, "İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Hayatı ve Şahsiyeti", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010, s.

24 Hayatı ile ilgili bk. Alim Yıldız, "Arap Şeyhin Bir Mektubu", *Hayat Ağacı Dergisi*, Sivas, Bahar 2005, s. 46-50; Ünal Kılıç, "İhramcızade'nin Hocalarından Arap Şeyh", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı*, s. 53-60.

25 Mor Ali Baba ile ilgili bk. Yüksel Göztepe, "Mûr (Mor) Ali Baba Hazretleri", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı*, s.33-52.

İlk görevine adliyede mülazim (stajer) olarak başlayan İsmail Hakkı, askerlik görevinden sonra Tokat'ta İnhisar Dairesi Müskirât memurluğu görevinde bulunmuştur.

Tokat'ta bulunduğu bu dönemde Mustafa Hâkî Efendi (ö. 1920)'ye intisap etmiş, 1908'de Mustafa Hâkî Efendi'nin Tokat Mebusu olarak İstanbul'a gitmesi üzerine Düyûn-ı Umûmiye memuru olarak Sivas'a dönmüştür.

1914'te başlayan I. Dünya Savaşı sırasında kol komutanı olarak emrindekilerle beraber Suşehri'ne cephane taşıma ile Ordu, Koyulhisar ve Suşehri arasında posta ve erzak nakli hizmetlerinde bulunmuştur.

1928'de Düyûn-ı Umumiye'nin kapatılması üzerine Sivas İnhisar Dairesi'ne geçmiş ve Zara-Çarhı Tuzlası'na bağlı olan Cedid Tuzlası'nda görev yapmıştır. İhramcızâde, Zara'daki bu görevinden 1931 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.

1934'te çıkarılan soyadı kanunuyla "Biz topraktan olduk yine toprak olacağız. Bizim soyadımız da Toprak olsun." diyerek Toprak soyadını almıştır.

Üç evlilik yapmış olan İsmail Hakkı Toprak'ın, ilk eşi İmmihan Hanım (ö. 1949)'dan Hayriye, Halis Turgut, Sabit Kemal ve Mevlüde Vefa isimlerini taşıyan dört çocuğu olmuş, bunlardan Sabit Kemal 1941'de bir tren kazasında vefat etmiştir.

1949'da ayrıldığı ikinci eşi Zeynep Hanım (ö. 1972)'dan Ahmet Salih ve Mehmet Kâzım isimli iki oğlu dünyaya gelmiştir.

1950’de evlendiği üçüncü eşi Zeliha Hanım (ö. 1972)’dan çocuğu bulunmamaktadır.

Mustafa Hâkî Efendi’nin vefatından sonra Sivaslı Mustafa Tâkî Efendi’ye intisap eden İsmail Hakkı Toprak, 1925 yılında şeyhinin vefatı üzerine irşad görevine getirilmiştir.

İrşad görevine biraz sıkıntılı olarak başlamıştır. Sivas içerisinde büyük bir destek kaybına uğradığı için çevre kasabalara (Koyulhisar, Zara, Gürün, Darende) ziyaretlerine başlar. Bu ziyaretlerin birinde Darende’ye uğrarlar ve Hatip Hasan Efendi’nin rüyası bu şekliyle tahakkuk eder. Bu ziyaret aynı zamanda İsmail Hakkı Toprak Hazretleri’nin daha küçük yaşlarda kendisine yapılan manevî aşının bir benzerinin yine çocuk yaşlarda olan Hatip Efendi’nin oğlu Hulusi’ye yapılmasına vesile olacaktır.²⁶

İrşad görevine başladığı 1925’ten memuriyetten emekli olduğu 1931 yılına kadar manevî vazifesini sıkıntılı bir devirde ve problemler içerisinde yürütmeye devam etmiş ve ihvandaki tefrikadan dolayı çok sıkıntılar çekmiştir. İrşad vazifesine başladığı ilk andan itibaren ihvanın dağınıklık göstermesi sebebiyle olsa gerek “*garibullah*” (Allah’ın garip kulu) lakabını bir süre kullanacak ama daha sonra; “İrşat vazifemizin evvelinde çok garip kaldık. Kendimize *garibullah* diyorduk, şimdi gayını kaf ettik yani “*karibullah*” (Allah’a yakın) olduk diyecektir. Sivas halkı onu ve değerini

26 Bekir Yücel, *a.g.m.*, s.126.

gereği gibi tanıyamamış olsa gerek ki; Bütün dünya bizi tanıdı da, Sivas tanıyamadı” ifadeleriyle acı bir gerçeği ortaya koyacaktır²⁷.

Dinin zahirî yönü ile batinî yönünü aynı değerde gören İhramcızâde bu konuda şunları söylemektedir.

“Şeriatı gözetiniz, şeriatı olmayanın tarikati olmaz... Bizim yolumuzun evveli şeriat, ortası tarikat, ahiri yine şeriatdır... Tasavvuf, yok olup, sonra var olmaktır... Her hâlini huzur, ibadetini kusur, her gördüğünü Hızır bileceksin”²⁸

Zara Cencin Köyünün su meselesini çözmek için bu köye gittiği bir sırada yapılan bir istişârenin, yanlış anlaşılması üzerine yapılan bir şikâyet neticesinde tutuklanarak 38 gün hapiste kalmıştır. Beraat kararından sonra Arabistan’a hicret niyetiyle İstanbul’a gitmiş fakat gördüğü bir rüya üzerine bu hicretten vazgeçerek İzmir’de bulunan bir arkadaşının yanına uğramış ve burada bulunduğu sürede de kararsızlık hâli devam etmiştir. İzmir’de arkadaşıyla birkaç defa yemek yedikleri Ehl-i Safa Lokantası sahibinin anlattığı bir rüyayı işaret kabul ederek Sivas’a dönmüştür. Ardından; “Sivas’ta doğduk, mekânımız da Sivas’tır.” demek suretiyle hayatının da mematının da Sivas’ta olacağını haber verir.

27 Bekir Yücel, *a.g.m.*, s.127.

28 Ali Akpınar, “Bir Kul olarak İhramcızâde”, *Bir Gönül Eri İhramcızâde İsmail Hakkı*, s. 150.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak, bir vâris-i enbiya olarak yaşadığı dönemin bütün siyasi, sosyal ve içtimai çalkantılarına karşı seferi önemsemiş ve daima manevî olanın peşinden koşmuştur. Bir cemiyet adamı, vakıf insan ve gönül insanı olarak çevresindeki insanlara zor zamanlarda hep ümit, kardeşlik, hoşgörü ve merhamet ahlâkî aşılamaştır. Bu açıdan o, Yunusça “*acıları bal eylemiş*” bir amel-i ahlâk kahramanıdır. Onun, amel-i ahlâkın ağır bastığı irşad yönteminde, insanlığı ateş çukurunun kenarından alarak bağlı bulunduğu Ümmi Nebî'nin getirdiği evrensel ahlâkî değerlere tutunmaya davet vardır. Çünkü Hz. Âdem'den Hz. Muhammed (a.s.)'a kadar gönderilen bütün peygamberler aynı ilkeleri vazetmişlerdir. Bu müşterek ve evrensel ilkelerden birisi *tevhid*, diğeri de *ahlâkî değerlerdir*. Aynı şekilde bütün Allah dostlarında olduğu gibi İhramcızâde Hazretleri de yaşadığı zaman diliminde aynı değerler etrafında irşad faaliyetlerini sürdürmüş bir Allah adamı/ricalullahtır.

İhramcızâde, özgüven sahibi bir insan-ı kâmilidir. Onun gönül dünyasında husumete ve düşmanlığa yer yoktur. O, çağımızın bir âliminin ifadesiyle, muhabbet fedaisidir. Hayatı boyunca, daima bardağın dolu tarafını görmüştür. O, davası uğruna bin münafığın nazını çekmeyi kendisine ahlâkî bir ilke edinmiştir. Örneğin, halka hizmet yolunda sosyal bir faaliyetin planı esnasında bir iftiraya kurban gittiğinde, kendisine; “Bu adam seni ihbar edip hapis yatmana sebep oldu, sen de ona elbise yaptırarak ikramda bulunuyorsun.” diyen hanımına söylediği şu söz adam kazanma sanatını en güzel öğreten bir davranış olmakla

birlikte, aynı zamanda, hayatı nasıl güzelleştirmemiz gerektiğinin de bir pratiğidir. “Canım hapisanede irşad ve ıslah olacak kimseler varmış. Biz orada bu vazifeyi ifa ettik. Şoför de bu işe sebep olduğundan dolayı kendisine ikramda bulunduk.”²⁹

Emekliliğini müteakip; irşad faaliyetlerini rahat bir şekilde sürdürmek ve şikâyetlerden ve polis baskınlarından biraz olsun korunabilmek için Çitil Han’da bir süre komisyonculuk yapmış, bu suretle elde ettiği kazancını da hizmet için sarf etmiştir. Bu faaliyetleri yürütürken ziyaretçilere daha rahat ortam sağlayabilmek için; Sivas çarşısı merkezinde Yeni Camii yanında 1950 yılında Çorapçı Han’ının üst katında, han sahibi Muammer Somtaş’ın birkaç oda tahsis etmesiyle burayı “vekâle” olarak kullanmış, sohbetlerine uzun müddet orada devam etmiştir. Çitil Han’da başlayan manevî alışveriş, alt katı şıra ve kuru bakliyat ürünlerinin satıldığı, üst katı otel olarak kullanılan ve bugün ise hiç hak etmediği bir şekilde kaderine terkedilmiş ve metruk bir halde bulunan bu handa vefatına kadar devam etmiştir³⁰.

İhramcızâde’nin hısımlarından olan yazar Ahmet Turan Alkan’ın, İhramcızâde sempozyumunda sunduğu tebliğindeki şu tespitleri ne kadar güzeldir:

29 Ramazan Altıntaş, “İhramcızâde’de Amelî Ahlâk Anlayışı”, *Bir Gönül Eri İhramcızâde İsmail Hakkı*, s. 158-159.

30 Bekir Yücel, *a.g.m.*, s.128.

“Sahihliği, sahiciliği onun en büyük tarafıydı. Gerek sağlığı esnasında gerek ölümünden sonra onun bazı kerâmetler izhar ettiğine dair yazılı veya sözlü rivayetler duyunca şaşırıldığımı söylemeliyim. Cenab-ı Hak elbette bazı kullarına eşyanın bir başka boyutu farketmeyi lütfetmiştir. Bu, benim sadedim haricinde olan bir mesele. Benim sadedim, hiçbir fevkaladeliğe, beşerüstülüğe, mûcize ve kerâmete lüzum göstermeksizin insanlara ve insanlığa tabii lisan ile, mantık dairesinde, hilm ve şefkatle, anlayış ve mantık dairesinde ve tamamen beşeri ve anlaşılır boyutlarda hüsn i misâl olmak, Hakkı tavsiye etmek ve hayrı öğütleyebilmenin kimyâ ve simyâsıdır. Şahsi nokta-i nazarımca en değerli kerâmet de budur: İhramcızâde insanlara hayrı tavsiye eden, kulluk şuurunu ve görevlerini hatırlatan güzel bir insandı.

Siyasetle nisbeti, merakı ve alâkası yoktu. Bazı akşamlar etraftan, çeşitli mahallelerden, köylerden, hatta çevre vilayetlerden akın akın gelen insanlar “büyük oda” da kemâl-i edeb ile boyun büyüp otururlar, sadece Allah’ı hafiyen zikretmekle meşgul olurlardı. Bazen sıradışı misafirlerin geldiğini de hatırlıyorum. Uzakdoğu İslâm ülkelerinden birine mensup bir diplomatı, imkan buldukça sık sık hacce gitmesi sebebiyle Kâbede delillik görevini yapan kişilerin ziyaretini hatırlıyorum meselâ. Vilâyet ve emniyetin, istihbarat görevlilerinin arı kovanı gibi işleyen bu beşeri hareketliliği farketmemesi mümkün değildi; onlar da muayyen bir hürmet mesafesinde durmaya dikkat göstererek varlıklarını hissettirmemişlerdir veya ben böyle biliyorum. İsmail Hakkı Efendi’nin Nakşiliği modern zamanların eşğine denk gelmiş bir devri işaretliyor. Modern zamanlar, Türkiye’de tasavvufi örgütlenmelerin mahiyet ve tabiatını da değiştirdi ki bunun ayrıntılarına girmeyeceğim.

İhramcızâde'nin teşkil ettiği örneğe belki bu bakımdan mânidar bir dönüm noktası diyebiliriz"³¹.

Etkisi Türkiye'nin hemen her tarafına yayılan hatta dış ülkelerden bir kısmında da etkili olan İsmail Hakkı Efendinin silsilesi, Darendeli Es-Seyyid Osman Hulûsî Ateş Efendi (ö.1990), tarafından devam ettirilmiştir.³²

İsmail Hakkı Toprak, ihvanını bir Nakşîlik geleneği olan sohbet halkalarında yetiştirmiştir ve bu muhabbeti o sohbetlerde aşlamış, her fırsatta sohbet yapmıştır. Bu sohbetler kimi zaman "vekâle" denilen mekânda, bazen de kır sohbetleri şeklinde olurdu. İsmail Hakkı Toprak Hazretlerinin özellikle kır sohbetlerini her fırsatta yapması, onun gerçek tekkeyi "yer ve gök kubbe, ay, güneş ve yıldızları da tekkenin kandilleri" olarak kabul etmesinde yatıyordu³³.

Bu kır sohbetleri Kepeneğin Gözü, Yukarı Tekke, Yılkırkan ve Kurtderesi mevkiinde "sahra"da yapılırdı. Bu sohbetlerin ana ikramı çaydı. Belki çayı çok sevdiğinden olsa gerek, bütün Nakşî dervişânı çaya âşıktı. Sıcak yaz günlerinde ara sıra ihvanı toplar. Yukarı Tekke dibindeki mesire yerine "sahra"ya gidilir, bir at arabasına kilimler, seccadeler, halı, yastık ve minderler yüklenirdi. Böyle günlerde piringten mamul devasa bir Rus semaveri mutlaka

31 Ahmet Turan Alkan, "İhramcızade", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı*, s. 166-167.

32 Bkz: H. İbrahim Şimşek, "İsmail Hakkı Toprak'ın Bazı Tasavvufi Görüşleri", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı*, s. 281.

33 Bekir Yücel, *a.g.m.*, s.129.

yükün başını çekerdi. Efendi hazretleri, çayı açık ve şark taraflarında “kıtlama” tabir edilen tarzda içerdi. İhvanlar çay içip “demlenirler” ve çaya “küçük derviş” derlerdi.³⁴ İhramcızâde M. Kâzım Toprak şöyle anlatıyor: Kepeneğin Gözü’ne *sahraya* gittiğimizde ikinci namazından sonra Kemal Ağabeyim gelip kamyonu ile ihvanı götürürdü. Biz ise Efendimle beraber Seyran Tepesinden yaya olarak şehre dönerdik. Efendim yüksek sesle Evrad-ı Behaiyyeyi okurdu. İsmail Hakkı Toprak sohbetlerde murakabeyi sever; “Sükutumuzu anlamayan, sohbetimizi hiç anlayamaz.” der ve eklerdi; “Söz ile olsaydı bu işi herkese söylerdik.” Bazen “uzaktan, yakından geliyorsunuz. Alamazsanız size ayıp, vermezsek bize ayıp.” buyururlardı.

Sohbetlerde “edep” ve “muhabbete” sahip olunmasını isterdi. Her sohbette vuslat olduğunu ve vuslatsız sohbet olamayacağını söylerdi³⁵.

Ulu Cami’nin tamir ve ibadete açılmasına (1955-1966) önderlikle birlikte, Sivas İmam Hatip Lisesi’nin açılması (1958-1962), Hoca İmam Camii’nin minaresinin tamiri, Hayırseverler Camii (1962), Sofu Yusuf Camii, Serçeli Camii, Dikimevi Camii, Zara Cencin Köyü içme suyu ve köprüsü, Tozanlı Köprüsü (1943) ve Sivas ve çevresinde muhtelif sebil çeşmelerinin yapılmasına da önderlik etmiştir.

34 A. Turan Alkan, *Altıncı Şehir*, İstanbul, 1994, s. 120-121

35 Lütfi Alıcı, *a.g.e.*, s. 75

2 Ağustos 1969 tarihinde vefat eden İsmail Hakkı Toprak için Hayırseverler Camii'nin avlusunda bir mezar yeri hazırlanmış olmasına rağmen; yıllar önce ihvanı Ali Barak Bey'le aralarında geçen bir konuşmada Ulu Camii bahçesine gömülme arzusu göz önünde bulundurulmuş, dönemin Sivas Belediye Başkanı Rahmi Günay'a bu isteğin bildirilmesi üzerine belediye meclisi tarafından çıkarılan kararla Ulu Camii avlusuna defnedilmiştir.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

GAZEL

Gel berû gel mâsivâdan uzlet et
Ba'dehû Mevlâ ile var sohbet et

Basmak istersen bisât-ı kurbete
Nefsine bas işbu yolda gayret et

Sırr-ı Hakk'ı ben ise âhir murâd
Bâtının tathîre evvel himmet et

Gayretu'llâh sırrına tâlib isen
Mürşid-i kâmil elin tut bey'at et

Âb-ı feyz-i Hakk ile pâk olmaya
Pâkler ile gece gündüz ülfet et

Mâsivâ efkârını dilden gider
Hakkıyâ Hakk ile üns et râhat et

GAZEL

Fenâ bul zât-ı Hak'da sen sana verme vücûd ey dil
Eğer zâhir eğer bâtın Hudâ'ya kıl sücûd ey dil

Sivâ kaydından âzâd olmağa sa'y eyle erkenden
Ki zîrâ râh-ı ıtlâk için mâni'dir kuyûd ey dil

Bu terkîb-i anâsırdan çözülmese eğer bendin
Hurûfun kârgâhından düzülmez târ u pûd ey dil

Bugün câm-ı bekâdan içmeyen bulmaz bekâdan haz
Suvar cânın çü bâkîdir ki bu bezm-i vücûd ey dil

Bu nutk-ı pend-i Hakkı'dan eğerçi mâye buldunsa
Bu bâzâr-ı fenâda edegör bir özge sûd ey dil

GAZEL

Ne devlettir ki dildârım sen oldun
Enîs ü mûnis ü yârim sen oldun

Güzeller vasfın etsem dilde sensin
Dilimde cümle güftârım sen oldun

Sana dil vermişken ey cân-ı âlem
Murâdım cümle muhtârım sen oldun

Safâlar ger cefâlar bulsa cânım
Ezelden çünkü dildârım sen oldun

Sana ta'zîm eder dillerde Hakkı
Hem efkârım hem ikrârım sen oldun

GAZEL

Gönül dilberdedir el-hamdü li'llâh
Leb-i kevserdedir el-hamdü li'llâh

Ne ferzend ü zen ister ne de tertîb
Ne sîm ü zerededir el-hamdü li'llâh

Çü dil dilberde seyr eyler Cemâli
Dahî bî-perdedir el-hamdü li'llâh

Gönül dostun arar tenhâ cihânda
Adû kim kerededir el-hamdü li'llâh

Değil gam yok olursa terk-i cânım
Acep hoş yerdedir el-hamdü li'llâh

Ezelden hamr-ı aşkı içti Hakkı
Henüz ol sırdadır el-hamdü li'llâh

KATRE

Katremizden hisse al bî-gâr-ı deryâ olmuşuz
Cümle halka bir bakışla çeşm-i bînâ olmuşuz
Gerçi zahirde lisân-ı nâs ile güftârimız
Mânâ yüzünden soyunup hep muarrâ olmuşuz

Validem merhume açmıştı bize bir kutlu fâl
Ravzâ-i Pâki ziyarette demişti Ey Kerîmü-l Müteâl
Bu Habîbin hürmetine ver bana ferzend bî-melâl
Ândan aldığı libâsı bunda iksâ olmuşuz

Tâ ezelden intisabım âlemin Seyyidine
Düştüm aşkına anın geleliden bu ânasır bendine
Çok aradım ağladım yüz tutup Hakk'ın kendine
Âlemi devrân içinde hubb-ı Mevlâ olmuşuz

Kühümü bilmek dilersen sırr-ı Hâkî'dir özüm
Anın edvârıncadır dâim özüm ve sözüm
Her neye baksa basar Hâkî'dir bakan gözüm
Zîrâ evvelden anınla tek ü tenhâ olmuşuz

Bir acep sırrı Tâkî'den aldığım ders-i iber
Anı bilmek dilersen sana vereyim haber
Her ûlûmı almıştı pîrimden O şeyh-i muteber
Biz anda mahvolup bezm-i ferdâ olmuşuz

Çünkü kıtmîr olalıdan bu kapıda bu hakîr
Her işin sırrın ezelden bildim takdîr-i Kadir
Ol sebepten işimiz cümleye tazim ü tekrimdir
Böylelikle halk içinde Hakk-ı rânâ olmuşuz

Bu tarîkat âleminde olmak istersen sûd-mend,
 Sen de bu halde olup halktan lisânı eyle bend
 İşte budur âcizânem hubb-ı fi'llâh sana pend
 Hayr-ı hakânı cihan Simurg u Ankâ olmuşuz

Bunca ilm ü fazl ile bilmez imiş nûr-ı basar
 Her işi eden ettiren Allah değil mi ver haber?
 Lîk hulûli ittihazdan eyle gayetle hazer
 Biz hakâyık âşiyân içre mîmâr olmuşuz

Emr-i mâ'rûf münkeri bilmez miyiz?
 Anlar ile biz amel kılmaz mıyız?
 İsr-i pâk-i Ahmed'i bilmez miyiz?
 Şimdi izmâr eyleyü biz râh-ı mânâ olmuşuz

Herkesin miktar-ı ihlâsınca fi'li eder zuhur
 Sen çalış ol muhlisândan çıkmasın senden kusur
 Gayride görsen hatâyı setredüp andan al huzur
 Bunu âdet edinin bir dürr-i yekta olmuşuz

İbtîlâ âlemde var ikmâldir etme cedel
 Her kula nasip etmez ânı Huda izzü vü cell
 Başa gelse bil anı devlet ü nimet bî-bedel
 Biz anı görmüş ve geçirmiş pâk-i musaffâ olmuşuz

Hakk'ı her şeyde âyân görmüş ve bilmişlerdeniz
 Ol sebepten halk katında hubb-ı Mevlâ gözleriz
 Kahr u lütfün cümlesin bir bildim ü tuttum ey azîz
 Hamdülillâh biz bu lutfu mazhâr-ı mücellâ olmuşuz

Bilmediler zevkimi cümle ins ü cin melek
Derdine düştüm bana neler çektirdi felek
Hâl-i Hakkı bulmaya beyim zikrin dâim gerek
Zikr-i Hakk, seyr ü sebakla ders-i yekta olmuşuz.

İHRAMCIZÂDE MEVLİDİ

YÂRE YÂDİGÂR

İhramcızâde İsmail Hakkı, yazılı olarak pek fazla bir eser bırakmamıştır. Onun eserleri daha ziyade insan yetiştirmeye yönelik faaliyetleri, sohbetleri ve cami, okul, çeşme gibi hayır faaliyetleri şeklinde olmuştur.

Oldukça seviyeli bir ilim adamı ve dili incelikli kullanabilecek bir kalem erbabı olmasına rağmen, yazılı eser verme konusunda geri durması, içerisinde yer aldığı tasavvufî terbiye ile alakalıdır. Şöyle ki; kendileri bir zamanlar üstadı Mustafa Haki Efendi'den duyduğu güzel sözleri, unutulmaması için kaleme almaktaydı ve bu amaçla yanında bir de defter bulunduruyordu. Üstadı Hâki Efendi, günün birinde durumun farkına vardı; kendisinden yanında bulunan defteri istedi ve içeriğine göz attı. Hâki Efendi, İsmail Efendi'ye hitaben: "Yazdıkların da okunmuş, ancak sen kitap yazmayı bırak." demesine istinaden O da

yazmaktan imtina etmiştir. Bununla birlikte her ne kadar kendisi pek yazmasa da söylemiş olduğu sözler, bırakmış olduğu eserler, hâl ve tavırları sevenleri tarafından nakledilmiş; bunlar akademik çalışmalar ya da kültürel etkinlikler şeklinde daha sonraki nesillerin istifadesine sunulmuştur.³⁶

İhramcızade İsmail Hakkı'dan geriye kalan yazılı eser, birkaç şiiri ile *Yâre Yâdigâr* isimli mevliddir. Mustafa Hâkî Efendi'nin mensur olarak kaleme aldığı Mevlidini *Yâre Yâdigâr* adıyla 191 beyit olarak manzum hâle getirmiştir. Bu eser 1969 yılında İstanbul'da yayımlandığı gibi, İhramcızâde ile ilgili kaleme alınan tüm kitaplarda da yer almaktadır.³⁷ Ayrıca bu mevlid 2009'da Buruciye yayınları tarafından yeniden basılmıştır³⁸

Eserin mesnevî nazım şeklinde Türkçe olarak yazılan ana kısmı 179 beyittir. Eser, sekiz beyitli "Muhammed'dir" redifli Türkçe bir na't ve yine sekiz beyitli Arapça bir n'at ile birlikte 191 beyitten oluşmaktadır.

Türk edebiyatında yazılan mevlidlerin büyük bir kısmı Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât* isimli eserinden mülhemdir. Süleyman Çelebi'nin bu eseri daha sonraki

36 Şevket Topal, "İsmail Hakkı Toprak'ın İrşadında Kötülük Yollarının Kapatılması Bağlamında Azimet-Ruhsat İlişkisi", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı*, s. 287.

37 Bk. Lütfi Alıcı, *İhramcızade İsmail Toprak Efendi Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri*, Ankara, 2001.

38 İhramcızâde İsmail Hakkı, *Yâre Yâdigâr*, Sivas 2009.

dönemlerde yazılan mevlidleri hem işlenen konu hem de vezin bakımından etkilemiştir.

İhramcızâde'nin *Yâre Yâdigâr'*ına baktığımızda Hz. Peygamber'in sadece doğumundan bahseden muhtasar bir eser olduğunu görürüz. Bu bakımdan diğer bazı mevlidlerde görülen birçok kısım bu mevlidde görülmez.

İhramcızâde'nin eserinin ilk üç beyti İslâmî bir gelenek olan "besmele, hamdele ve salvele"ye ayrılmıştır. Bundan sonra "Sebeb-i Telîfi'l-Kitâb" olarak kabul edeceğimiz beytlere yer vermiştir. Bu kısım toplam on beş beyittir.

Kendisinden önceki ulemânın yolunu takip etmek isteyen İhramcızâde bu yolda bir teşebbüste bulunmak istemektedir. Bu konudaki acziyetini ifade ederek Allah'tan sürekli olarak kendisine bir yol göstermesi niyazında bulunmaktadır.

Hicri 1352 yılının 19 Rebiülevvel Çarşamba gününde (12 Temmuz 1933) bu mevlidi yazarak geçmişlerin yolunda bir adım atar.

Birçok mesnevîde olduğu gibi bu eserin ortaya çıkmasında da bir rüya etkili olmuştur. Bir öğleden sonra kayluleye yatan İhramcızâde, rüyasında Tevfik isminde güzel yüzlü bir zat görür. Elinde vezinli bir inci bulduğunu söyleyen İhramcızâde uykudan uyandıktan sonra şeyhi Mustafa Tâkî'nin mensur olarak yazmış olduğu mevlidi manzum hâle getirmeye başlar ve sonuçta *Yâre Yâdigâr* isimli bu mevlid metni ortaya çıkar.

Hem müstakil hem de bazı kitaplarda tam metin olarak basılan bu eser hakkında şimdiye kadar ilmî ve edebî açıdan bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu nedenle şimdiye kadar yayımlanan metinler kelime düzeyinde de olsa farklılıklar taşımakta ve az da olsa birbirinden farklı bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söz konusu metinlerin vezninde çok bariz görünen hatalar bulunmaktadır. Öncelikle eserin aruz vezniyle mi yoksa hece vezniyle mi yazıldığı ilk başta anlaşılamaz. Şimdiye kadar yazılan bir çok mevlid, *Vesîletü'n-Necât'*ın vezniyle (Fâilâtün Fâilâtün Fâilün) yazılmıştır. İhramcızâde mevlidinin de öyle olduğu düşünülür. Fakat beyitleri tek tek incelediğimizde durumun böyle olmadığı anlaşılır.

Bu eser, söz konusu veznin karşılığı olan 11'li hece vezni (bazen son te'ilenin *fa'lün* olabileceği yönüyle 10'lu) ile yazılmıştır. Dolayısıyla vezin aruza benzer fakat hecedir. Belki de aruz vezniyle yazılmak istenmesine rağmen oldukça fazla yapılan vezin kusuru eserin hece vezniyle yazılmış olduğu yargısını bizde oluşturmaktadır. Genel anlamda 10 ve 11'li hece vezni kullanılmış olmasına rağmen bu konuda da sıkıntılar vardır. Bazı mısraların 13, 14 ve 15'li heceden oluşuyor olması, eserin yazma nüshalarında müstensih hataları olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Yaptığımız araştırmalar da bu hususu aydınlatmada yeterli olmamıştır. H. Hulûsi Ateş Şeyzadeoğlu Özel Kitaplığında bulunan, İhramcızâde'nin kendi el yazısı olarak bilinen üç yazma nüsha tarafımızdan kontrol edilmiş,

bu nüshalardan hareketle bazı metin yanlışlıkları düzeltilmiş olmasına rağmen, metnin tamamına baktığımızda hece açısından problemlili görülen bazı mısralarda düzeltme yapılamamıştır. Vezin hatalarının bir kısmı, orijinaline müdahale etmemek için olduğu gibi bırakılmıştır.

Yâre Yâdigâr, edebî açıdan bakıldığında güçlü bir eser olarak karşımıza çıkmaz. Tasavvufî çevrelerde yazılan bu tür eserlerin amacı sanat yapmaktan ziyade dinî ve tasavvufî öğretiyi yaymaya yönelik olduğundan nazmındaki zayıflık ile vezin kusurları normaldir.

İhramcızâde'nin bu eserinden dolayı takibata uğramasını ve yazdığı dönemin olumsuz şartlarını da göz önünde bulundurduğumuzda *Yâre Yâdigâr*'ın önemini daha iyi bir şekilde anlarız. Eseri önemli kılan bir başka nokta ise, Cumhuriyet sonrasında mevlid türüne fazla rağbet edilmemesine rağmen İhramcızâde'nin bu edebî geleneği yaşatmaya yönelik böyle bir çabaya girişmiş olmasıdır.

Prof. Dr. Abdullah Kahraman, İhramcızâde'nin mevlidiyle ilgili şu tespitlerde bulunmaktadır: Bütün Allah dostları gibi, İhramcızâde'nin en önemli özelliklerinden biri de, bir Peygamber âşığı olmasıdır. O, bu aşkının neticesi ve güzel bir tezahürü olarak Hz. Peygamber'e mevlid yazmıştır. Zira edebiyatımızda mevlidler Hz. Peygamber'e duyulan derin muhabbetin manzum olarak ifadesidir. İhramcızâde de, Hz. Peygamber'e olan aşkını mevlid yoluyla dile getirmeye çalışmıştır. Bu mevlidinde, Hz.

Peygamber'in hayatıyla ilgili bazı ince noktalar yakalamış ve önemli bulduğu bazı incelikler üzerinde durmuştur.

İhramcızâde çok kapsamlı olmayan mevlidinde, Hz. Peygamber'in peygamberlik öncesi, doğum anı, doğum sonrası ve risalet görevini almasıyla ilgili önemli kesitleri veciz bir dille ve gayet özet olarak anlatmıştır. Onun bu mevlidde esas vurgulamak istediği Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere olan üstünlüğünü, insanlığa gönderilmiş olan üstün ve eşsiz bir nur olduğunu, peygamberler zincirinin son halkası olduğu için onların sahip olduğu en önemli meziyetleri şahsında barındırdığını manzum olarak ve kendi bakış açısıyla anlatmaktır. Onun mısralarında vurguladığı hususlar, kendi dikkatini çeken ve başkaları için de hatırlatma vesilesi saydığı hususlardır.³⁹

İhramcızâde mevlidinde Hz. Peygamber'le ilgili şu hususlara dikkat çekilmektedir.

Hz. Peygamber üstün özelliklere sahip, Allah'ın insanlığa armağan ettiği bir nurdur. Doğumu anında bir çok olağanüstülükler meydana gelmiştir. O, kendisinden önceki peygamberlerden birçoğunun özelliklerine sahip olduğu gibi diğer peygamberlerin sahip olduğu tüm ilimlere de sahiptir.

İhramcızâde mevlidi, edebî bakımdan zayıf bir mevlid olmasına rağmen, yazıldığı dönemin şartları

39 Abdullah Kahraman, "İhramcızade İsmail Hakkı Toprak'ın Şiirlerinde Peygamber Sevgisi", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı*, s. 222.

düşünüldüğünde, böyle bir eser yazmanın önemi daha iyi anlaşılır.

Yaptığı hizmetlerle şehre damgasını vuran ve şehrin gönlünde taht kuran İhramcızâde İsmail Hakkı, insanların inanç açısından bunaltıldığı, sıkıntılı bir dönemde yaşamış ve Sivas halkıyla birlikte Anadolu'nun farklı yörelerinde yaşayan birçok insana da bir ufuk göstermiş, onlara manevî önderlik etmiştir. Yazmış olduğu tek eser olan *Yâre Yâdigâr* isimli mevlidiyle bunalan insanları Hz. Peygamber'e çağırmış, yaşanılmakta olan bunalımın çıkış yolunun Hz. Peygamber'de olduğuna işaret etmiştir.

MEVLİD METNİ

Bismihî subhânehû es'elüh ihsânehû

Elhamdülillâh, Elhamdülillâh
Çün ekrem etdin bizleri ey Şâh

Hem o Nebiy-y-i âhir-zamâna
Ümmetlik ile verdin nişâne

Ana hem âl ü eshâbına her ân
Olsun salât ü selâm firâvân

Anlar ki etti bu dîni ihyâ
İzlerince gitti eslâfım ammâ
Bu âciz Hakkı bilmem ne etsem
Râh-ı selefte bir adım atsam

Derdim dem-â-dem aczim bilirdim
Lâkin O Hâdî dâimdi virdim

Târîh-i Hicret olmuştu tâ ki
Bin üç yüz elli ve hem de iki

Rebûlevvel on dokuzuncu
Çârşamba günü silk ettim inci

Râh-ı selefte bir kadem attım
Hamden ve hamden bu lutfu yettim

Yatmışdım der-rûz kaylûleye ben
Gördüm menâmda bir zât-ı ahsen

Der ismim Tevfik sana verildim
Son seferinde ben sana erdim

Her emrini Hak etti müheyyâ
Lâkin sen oku bir hoşça ma'nâ

Elimde buldum bir dürr-i mevzûn
Andan okudum ve oldum mahzûn

Mevlûd-i pâk-i Rasûlullâhı
Görsem n'olurdu ol yüzü mâhı

Derken uyandım kendimi buldum
Dürr-i mensûrla çok meşgul oldum

Üstâdım Tâkî aleyhi'r-rahme
Yazmıştı mensûr komuştu tuhfe

Geldi dile ben eyledim cür'et
Aldı beni çok hüzn ile haclet

Şikeste-beste dürr-i mensûrdan
Okudum nazm ettim nûr-i mevfûrdan

Âdem atamız cennetten indi
Nûr-ı Ahmedi alında gördü

Babadan oğula o nûr-ı celîl
Gelmesine olmuş bir güzel delîl

Seyyidü'l-enbiyâ ol Mustafâ'nın
Kân-ı kerem hem ol bâ-vefânın

Kim hâmil olsa ol nûr-ı evhad
Herkes tanırdı kalmazdı bir ferd

Aña bizden her nefes yüz bin selâm
Âl ü ashâbına tâ yevmi'l-kıyâm

Kasîde-i Mevlid-i Şerîf

Bize lutf-ı Mecîd oldu bu mevlûd-ı Muhammed'dir
Yine 'uşşâka 'îd oldu bu mevlûd-ı Muhammed'dir

Feriştehler bi-izn-i Rab nüzûl eyler yere bu şeb
Sunarlar câm-ı vahdet hep bu mevlûd-ı Muhammed'dir

Küşâd olur dürr-i rahmet nisâr olur dürr-i vahdet
Ayân olur nice hikmet bu mevlûd-ı Muhammed'dir

Yine şehri Rebî' geldi yine kadr-i refî' geldi
Bize Hak'dan şefî' geldi bu mevlûd-ı Muhammed'dir

Çü doğdu nûr-ı erselnâ pür oldu nûr ile dünyâ
Güm oldu Lât ile Uzzâ bu mevlûd-ı Muhammed'dir

Yıkıldı köşkü Kisrâ'nın ocağı söndü Kebrânın
Beli büküldü şeytânın bu mevlûd-ı Muhammed'dir

Sınıp putları tersânın çekildi suyu Îrân'ın
Nizâmı geldi dünyânın bu mevlûd-ı Muhammed'dir

Selâmı kabri hâkine riyâz-ı 'tır-nâkine
Salât et rûh-ı pâkine bu mevlûd-ı Muhammed'dir

Ger erkek olsun gerekse kadın
Âşık olurdu sorardı adın

Yağmur duâsı gibi bir âfet için
Andan istifşâ ederler bütün

*El-hamdü li'llahi münşî'l-halkı min adem
Sümme's-salatü ale'n-Nebiiyi fi'l-kidem*

*Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ
Alâ habîbike hayri'l-halkı küllihim*

İşte bu şöhret tuttu âlemi
Geldi dünyaya eb-i Nebevî

İsmi Abdullâh kavmi Mudarî
Zevcesi Âmine hâmil-i Nebî

Altı ay bilmedi hamilliğini
Melekler ederdi âmilliğini

Nûrlar içinde kalmıştı ol mâh
Ulemâ tebşîr ederdi gâh gâh

Doğacak Muhammed ol şân-ı âlî
Medh ederler anı âlem-meâlî

*Aña hem bizden âl ü ashâbına müdâm
Bizden olsun her nefes yüz bin selâm*

Ol vakte kadar ismi Muhammed
Arab'ta tesmiye edilmemişti ebed

Birçokları düştü ulu sevdâya
Bu azîz gelseydi bizden dünyâya

Doğan çocuklara Muhammed ismi
Koyup tecessüse düştü bir kısmı

Lâkin o dürr-i meknûn ser-â-ser
Nâsiye-i Âmine'de olmuştu ber-ser

Vakti gelince on iki Rebî'
Pazartesi gecesi ve şehr-i şeffî'

Hem Nisan ayının yirminci günü
Belirdi nice alâim-i kevnî

Ol alâmetler Âmine mâhı
Havf ettirirdi gâhi vü gâhi

Kuşlardan aña tebşîr ererdi
Kanatlarıyla hem sırtın sığardı

Kalmazdı havf ü haşyetten eser
Mübârek terleri misk idi anber

Uzun boylu güneş yüzlü çok kızlar
Âsiye vü Meryem anlar pek özler

Ol nûr-ı kâmile iverler idi
Yanlarında hûblar görürler idi

Âmine'nin gözlerinden perde açıldı
Meşrik ile mağrib arasın gördü

Yerden göğe kadar bir beyaz atlas
Asılmış görürdü dünyâ ve herkes

Gûyâ bu velîmeye pây-endâz olmuş
O meclis-i mağbût arş rahmetle dolmuş

Yine o Âmine analar hâssı
Görürdü Şam köşklerinde raksı

Dahi üç alem biri meşrikte
Biri Ka'be üzre biri mağriptte

Görenler dediler bu dîni pür-tâz
Cihânda imtiyâz bula pek mümtâz

Cenâb-ı Âmine bir zülâl içdi
Anıñla bütün varlıktan geçti

*Muhammedün seyyidü'l-kevneyn ve's-sakaleyn
Ve'l-ferîkayni min Urbin ve min Acemin*

*Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ
Alâ habîbike hayri'l-halkı küllihim*

Zülâli vermişti Âsiye Meryem
Sığarlardı batn-ı şerîfesin hem

Bismillâh uhruç ve bi-izni'llâh
Dediler o anda ol iki mâh

Şefü'l-ümem ser-tâc-ı Âdem
Zübde-i mahlûkat ol rûh-ı efham

Âlem-i şuhûdu teşrîf ettiler
Arz semâ kâinât gör ki nettiler

Tekbirât tehlîlat salevât ile
Doldu kamu âlem tahiyât ile

*Allâhu ekber Allâhu ekber
Lâ ilâhe illa'llâhü vallâhü ekber
Allâhü ekber ve li'llâhi'l-hamd*

*Es-selâtü vesselâmü aleyke yâ Rasûllallâh
Es-selâtü vesselâmü aleyke yâ Habîballâh*

Es-selâtü vesselâmü aleyke yâ seyyide'l-evvelîne ve'l-âhirîn alâ
cemî'i'l-enbiyâi ve'l-mürselîn ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn
Bismillâhirrahmânirrahîm

“Mâ kâne Muhammedün ebâ ahadin min ricâliküm ve lâkin Resûlü’llâhi ve hâteme’n-nebiyyîne ve kâne’llâhü bi-küllü şey’in alîmâ” sadaka’llâhü’l-azîm.

*Es-subhu bedâ min tal’atihi
Ve’l-leylü decâ min vefretihi*

*Fâka’r-rusülâ fazlan ve ulâ
Ehda’s-sübülâ li-delâletihî*

*Kenzü’l-keremi Mevle’n-niami
Hâdi’l-ümemi li-şer’atihî*

*Ezke’n-nesebi a’le’l-hasebi
Küllü’l-Arabi fî hidmetihî*

*Sâti’ş-şecerü nataka’l-haceru
Şakka’l-kameru bi-işâretihî*

*Cibrîlü etâ leylete esrâ
Ve’r-Rabbü deâ li-hazretihî*

*Nâle’ş-şerefâ va’llâhü afâ
Ammâ selefâ min ümmetihî*

*Fe-Muhammedünâ hüve seyyidünâ
Fe’l-izzü lenâ li-icâbetihî*

Tıfl-ı mes’ûd aleyhi’s-selâm
Geldi dünyâya neşretti İslâm

Ve hem anda andı ümmetlerini
Hudâ’ya arz etti minnetlerini

Koyup başın yere secde eyledi
Cihân pür-nûr oldu felek oynadı

Necîp ümmet buldu o an râhatı
Duâsının kabûlünün idi nûr alâmeti

Umûm parmakların örtüp tutardı
Şehâdet parmağıyla tevhîd ederdi

İşbu işâretler olmuştu kabûl
Ki ortaya geldi bir dîn-i makbûl

Dîn-i Muhammed'dir bu tâk-ı evvân
Hakk'ın celâliyle gösterdi burhân

O anda hem dedi Allâhü ekber
Ve sübhânallâhı ederdi ezber

*İki cihân seyyid-i ins ü cin Muhammedî
Hak aña bend eyledi her Arab'ı Acem'i*

*Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ
Alâ habîbike hayri'l-halkı küllihim*

Yine bir nûr andan feverân etti
Maddî ve mânevî cihânı tuttu

Göründü o anda Şam çarşıları
A'nak-ı ibilin tâ karşıları

Hâzin-i cennet Rıdvân geldi ve etti tebşîr
Dünyâ görmemişti, sen-tek nezîr ü beşîr

Ulûm-i enbiyâ sana verildi
Cennet bahçeleri senden derildi

Akîb-i tulu'da o şems-i enver
Bir avuç toprak aldı arzı kıldı münevver

Mekke ukalâsı dediler hemân
Ehl-i arza gâlip oldu bî-gümân

Çünkü ol Âmine ol sadef-pâyeye
Cümle yıldızlarla cevvi-i semâyaya

Âşinâlık ile nigâh ederdi
Aşk ile şevk ile hem âh ederdi

Gökyüzünde gezen kuşlar melekler
Minkârları zümrüt yâkûta benzer

Bunlardan birisi gelip ol nûra
İşaret eyledi durdu huzûra

Şecâat ü nusret anahtarları
Verilmiştir sana felek mazharı

Azamet in göklere vaz' ettiler
Her kim anı görür yüreği titrer

Bir güvercin kuşu göründü nâgâh
Minkârıyla fem-i saâdet edildi âgâh

Tattırdı aña şarâb-ı lâhût
Görmemişti mislin âlem-i nâsût

Gûyâ ol şeyden daha isterdi
Mübârek parmağıyla ağzın gösterdi

*Muhammedün seyyidü'l-kevneyn ve's-sakaleyn
Ve'l-ferîkayni min Urbin ve min Acemin*

*Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ
Alâ habîbike hayri'l-halkı küllihim*

Hazreti Âmine ol nûr-ı cevvâl
Göründü gözüne nûrânî ricâl

Ellerinde yeşil zümrütten leğen
Diğerinde ibrik ve şal-ı me'men

O vücûd-ı es'ad anda yıkandı
Kendisinden hemân bir nûr parladı

Sardılar vücûdun harîrler içre
Götürdüler ervâh-enbiyâ içre

Cemî-î enbiyâ, ervah-ı güzîn
Öptüler sevdiler o nazik yüzün

Husûsan İbrâhîm Halîl-i Hudâ
Ve Hazret-i Âdem o büyük ata

Sînesine bastı ettiler duâ
Ki zîrâ olmuştur urve-i vüskâ

Dünyâ âhiretin izz ü şerefi
Anınla fahr eder umûm selefi

Ketf-i saâdette bir dürr-i meknûn
Görenler oldular bî-tâkat meftûn

*Hüve'l-Habîbü'llezî türcâ şefâatüh
Li-küllî hevlin mine'l-ehvâli muktahim*

*Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ
Alâ habîbike hayri'l-halkı küllihim*

Ricâl-i rûhânî zevât-ı şerîf
Vücûd-ı seâdetle ettiler teşrîf

Gözlerine sürme çekti gittiler
Dahi koku sürdü ta'zîm ettiler

Havadan bir bulut yere oturdu
Vücûd-ı es'adı alıp götürdü

Gözden nihân oldu sehâb-ı enver
Umûm şarkı garbı gezdirin yer yer

Diye bir nidâ-yı hâtifî geldi
Atlas libaslarla geriye döndü

İkinci bir sehâb latîf-i enver
Vücûd-ı es'adı götürdü tekrar

İşitildi derhal insanlar sesi
Tutmuştu âlemi at kişnemesi

Âdem'in safveti Nûh'un rif'ati
İsmâîl lisânı İbrâhîm hıltı

Yûsuf cemâli Ya'kûb beşâreti
Eyyûb sabrı Dâvut savtı

Yahyâ zühdü Îsâ keremi
Verildi sana ey avâlim fahri

Denildi vü bulut münkeşîf oldu
Cihân o vücûdun nûruyla doldu

Müahhiran bir beyaz nûr-ı latîf
O hazreti kucakladı etti taltîf

Enbiyâ makâmı aña açıldı
Cümle deryâlara rahmet saçıldı

İşitildi bir sadâ-yı rûhânî
Anı Habîb etti Zât-ı Sübhânî

Dördüncü def'ada bir kıt'a-ı nûr
Aldı götürdü oldu gözden dûr

Bu def'a ziyâde kaldı semâda
Diyâr-ı rûhânî vü mesîhâda

Büyük bir harîre sarılı geldi
O harîrden âb-ı zülâl damladı

Dünyâ kabzasına tav'-ı rağbetle
Dâhil oldu dendi bir mehâbetle

*Elhamdü li'llâhi münşî'l-halkı min adem
Sümme's-salâtü ala'l-muhtâri fi'l-kıdem*

*Mevlâye sallı ve sellim dâimen ebedâ
Alâ habîbike hayri'l-halkı küllihim*

Nevzâd-ı risâlet Hâteme'n-nebî
Süt aktı ve emdi parmaklarını

Mevlid-i seâdet ol âlî mekân
Dört alem dikildi ve dendi hemân

Dört köşe olmuştur cihân bu zâta
Nere dönse erer çok futûhâta

Siyâdeti aña tebşîr edildi
Mahşerde ümmetin senindir dendi

Velâdet gecesi yıldızlar tamâm
Arza meyl ettiğin gördü sakfi nâm

Ve hîn-i vazı'da hânenin içi
Nûrlandı demiştir o hâtun kişi

Doğunca aksırdı dedi el-hamdü li'llâh
Mevlûd-ı müfahham ol Rasûlullâh

Abdurrahman ibn-i Avf'ın anası
İsmi Şifâ Hâtun ol nûr pâresi

Aksırınca O nevezâd-ı Kureşî
İşittim hâtiften sadâ-yı arşı

Dedi ve hem Şâm'ın saraylarını
O nûr ile gördüm alaylarını

Bülûğ ü bi'seti etti intizâr
Nüzûl-i vahyde î mân eyledi izhâr

Safiyete bint-i Abdulmuttalib
Kâbilelik etti tayyib mutayyib

Kaldırınca başın secdeden Rasûl
Allâh birdir dedi ben oldum Rasûl

Göbeği kesilmiş sünneti tekmîl
Cismi münevverdi ve yunmuştu bil

*Muhammedün seyyidü'l-kevneyn ve's-sakaleyn
Ve'l-ferîkayni min Urbin ve min Acemin*

*Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ
Alâ habîbike hayri'l-halkı küllihim*

Cenâb-ı Âmine ol perî-haslet
Aña ne denmiştir eyle sen dikkat

Üç gün tamâm melâike ziyâret
Etmedikçe beşere yoktur ruhsat

Bu meâlde gâybten bir ses işitti
Cümle hâdimleri yanından gitti

Abdulmuttalib gör ki ne etti
Safâ'dan geçerek Merve'ye yetti

Hâne üzerinde gördü beyaz kuş
Kanatları Mekke dağların tutmuş

Takarrub ettikçe bir beyaz bulut
Yakînen görürdü ve etti sükût

Acep rü'yâ mıdır hayâl midir bu
Dedi ve hem aldı bir güzel koku

Kendisin âlemden tecerrüd etmiş
Zannetti ki cennet bağına gitmiş

Kapıyı vurdu içeri girdi
Cenab-Âmine'yi pek zayıf gördü

Alnındaki nûru göremeyince
Bilmedi hikmeti düşündü ince

Bir zât-ı rûhânî gâyetle mühîb
Görünce havf etti Abdulmuttalib

Dedi yâ Âmine korktum çâk oldum
Ka'be'yi titrer gördüm derd-nâk oldum

Putlar yere düştü Ka'be doğruldu
Makâm-ı İbrâhîm nûr ile doldu

Muhammed doğdu diye bir sadâ geldi
Bu sesle Hudâ'dan bir atâ geldi

Acele ben o nevzâdı göreyim
Rahmet kokusunu andan alayım

Cenâb-ı Âmine şimdi görülmez
Çünkü üç gün beşer yanına girmez

Beni helâk mi edeceksin nerde dedi
Girdi içeri yalınkılıç bir şahs gördü

Âmine'nin sözün o zât söyledi
Abdulmuttalib hazretleri sabreyledi

Nâsa söylemek isterse ol ced
Olurdu ebkem dudağı hem sed

Bu mâcerâ kendisine kâr etti
Üç gün tamâmına intizâr etti

Ulemâ-yı nücûm ve yahûdiler
Fahr-i âhir-zamân geldi dediler

Kızıl yıldız doğduğunu görenler
Dediler tevellüt etti peygamber

Cemî-i âleme velvele düştü
İşitenler bu habere üşüştü

Mecûsî'den Nasârâ'dan Yehûd'dan
Bir çokları geçti haç ile puttan

Yine velâdet-i seniyye günü
Medîne'de söylendi o güzel ünü

*Hüve'l-habîbü'llezî türcâ şefâatüh
Li-küllî hevlin mine'l-ehvâli muktehim*

*Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ
Alâ habîbike hayri'l-halkı küllihim*

Hassânü'l-Ensârî eder rivâyet
Zabt ü ketb edilmiş leyl-i velâdet

Hemân on günlük yoldan bu haber
Bir gecede neşri hârika 'iber

Daha nice nice bu gibi hâlet
Rû-yı arza verdi büyük beşâret

Mülûk-i arzın dili tutuldu
Ve Nûşirevân'ın köşkü yıkıldı

Sarayları tezelzüle uğradı
Hükümdarlar bundan çok havf eyledi

Sâve Gölü o gecede kurudu
Semâve Deresi'n sular bürüdü

Dahi yıldızların sık sık sukûtu
Habt etti âlemi verdi sükûtu

Cesîm putlar yere düştü bi't-tamâm
Râhip Ays Abdulmuttalib'e etti ihtirâm

Bilâd-ı Fâris'te âteş-gedeler
O gecede hemân söndü dediler

Daha birçok zuhûr etti havârik
Yazdılar hepsin eslâf-ı sevâbık

Velâkin bu âsî ettim ihtisâr
Ve ismine dedim "Yâre Yâdigâr"

Ne mümkün vasf etmek ol kerem-kânı
Aña hâdim oldu peyk-i Rabbânî

Okuyanı dinleyeni yazanı
Nâil etsin gufrânına ol Ganî

Eslâf u ahlâfım hissedâr etsin
Hem nâmı âhiret gününe gitsin

İşitenler okusunlar Fâtiha
Buracıkta verdim aña hâtime

Ve selâmün ale'l-mürselîn
Ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn

SONUÇ

Türk İslâm Edebiyatı içerisinde önemli bir dinî-edebî tür olan mevlidlere, özellikle mutasavvıf şairler tarafından çok rağbet edilmiştir. Hz. Peygamber'i çeşitli yönleriyle halka tanıtan bu eserler, İslâm dininin dinî ve ahlâkî kurallarını öğretme görevini de yerine getirmişlerdir.

Tarih boyunca çok sayıda mevlid yazılmış ve bu mevlidlerden özellikle Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necat* isimli eseri çok sevilmiştir. Kur'an ve Hadis dışında camiye giren üç eserden biri olan mevlid, birçok dile de çevrilmiştir.

Süleyman Çelebi'nin mevlidinden sonra çok sevilen ve dinî törenlerde okunan bir mevlid de Şemseddin Sivâsî'nin mevlididir. Anadolu'da ve İstanbul'da yüzyıllar boyunca okunan bu mevlid günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur.

Sivas'la birlikte Darende'de de uzun bir müddet okunan bu mevlid oldukça hacimli mevlidlerden biridir. Yerel olarak düşündüğümüzde Darende'de okunan diğer iki mevlidden ikincisi Somuncu Baba Dergâhı post-nişânlerinde Muhammed Salih Nihânî'ye aittir. Okunmak

üzere kaleme alınan bu mevlid de Darende de uzun bir süre dinî törenlerde okunmaya devam etmiştir.

Osman Hulusî Efendi'nin şeyhi olan İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak'ın *Yâre Yâdigâr* adını taşıyan mevlidi de Darende'de okunmuştur.

Farklı yüzyıllarda kaleme alınan bu üç mevlidden özellikle Şemseddin Sivâsî'ye ait olanı diğer iki mevlide göre oldukça uzun ve edebî açıdan da oldukça önemli bir eserdir.

Diğer iki mevlid ise Şemsî mevlidine göre daha kısadırlar. Edebî açıdan Şemsî mevlidi kadar tanınıp bilinmeseler de oldukça sade, anlaşılır ve oldukça samimi ifadelerle Hz. Peygamber sevgisini dile getirmektedirler.

Bu üç mevlidin, belli bir dönem de olsa çeşitli dinî törenlerde okunmuş olmaları, her okunuşta müelliflerinin Hz. Peygamber'le birlikte anılmaları ve ruhlarına birer fatiha okunması yazılış amaçlarının gerçekleştiğini ve eserlerin kıymetini göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Akgündüz, Ahmed, *Arşivo Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Nesebi Âlîsi*, İstanbul 2009.
- Akgündüz, Ahmet – Öztürk, Said – Baş, Yaşar, *Darende Tarihi*, İstanbul 2002.
- Akpınar, Ali, “Bir Kul Olarak İhramcızade”, *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.
- Aksoy, Hasan – Kutlu, Mustafa, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, VI, 316-318;
- Aksoy, Hasan, *Şemseddin Sivâsî (Hayatı, Eserleri) ve Mevlidi*, İstanbul 1980 (Basılmamış Öğretim Üyeliği Tezi).
- Alıcı, Lütfi, *İhramcızâde İsmail Toprak Efendi Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri*, Ankara, 2001;
- Alkan, Ahmet Turan, *Altıncı Şehir*, İstanbul, 1994.
- Alkan, Ahmet Turan, “İhramcızade”, *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.
- Ateş, Ahmed, *Vesîletü'n-necât*, TDK., Ankara 1954.
- Atlansoy, Kadir, “Süleyman Çelebi ve Mevlid Üzerine Bazı Bilgiler”, *Osmanlı*, Ankara 1999, IX, 598-604.
- Aymutlu, Ahmed, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, İstanbul 1995.
- Göztepe, Yüksel, “Mûr (Mor) Ali Baba Hazretleri”, *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.
- Gülseren, Cemil, “Şeyh Salih Nihânî”, *Somuncu Baba Dergisi*, Aralık 1996, yıl 3, sy. 11, s. 14.

- Gündoğdu, Cengiz, "Türk Tasavvuf Kültüründe Bir Şeyhler Ailesi: Şemsî-Sivâsî'ler", *Türkler*, Ankara 2002, cilt:11, ss. 128-140.
- Gündüz, İrfan, "Darendeli Seyyid Osman Hulûsi Efendi", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları I-X*, İstanbul 1994, c. 10, s. 356.188
- İhramcızade İsmail Hakkı, *Yâre Yâdigâr*, Sivas 2009.
- Kahraman, Abdullah, "İhramcızade İsmail Hakkı Toprak'ın Şiirlerinde Peygamber Sevgisi", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.
- Köksal, M. Fatih, *Mevlid-nâme Türk Edebiyatında Mevlid Türü ve Yeni Mevlid Metinleri*, Kırşehir 2010.
- Mazıoğlu, Hasibe, "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şâirler", *Türkoloji Dergisi*, Ankara 1974, VI, 31-62.
- Palakoğlu, İsmail, *Çağımız Mutasavvıflarından Es-Seyyid Osman Hulûsi Ateş'in Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1998
- Ramazan Altıntaş, "İhramcızade'de Amelî Ahlâk Anlayışı", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.
- Salih Nihânî, *Mevlûdü'n-Nebî*, Matbaa-yı Âmire, İstanbul 1308.
- Sarıoğlu, Mevlüt, "Es-Seyyid Hacı Osman Hulûsi Darende'vi", *Somuncu Baba*, s.12 Yıl. 1, Sy. 1, Haziran 1994;
- Süleyman Çelebi, *Mevlid* (haz. Necla Pekolcay), İstanbul 1980.
- Şeker, Mehmet, "Osmanlılarda Mevlit Alayı", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 1999, XXXV, Sayı: 1, 27-54.
- Şener, H. İbrahim - Yıldız, Alim, *Türk İslam Edebiyatı* (2. Basım), İstanbul, 2008.
- Şimşek, H. İbrahim, "İsmail Hakkı Toprak'ın Bazı Tasavvufî Görüşleri", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.
- Tektaş, Musa, *Bülbülün Kırk Türküsü*, Ankara, 2001.

- Tektaş, Musa, *Muhabbet Gülleri*, Ankara, 2006.
- Tektaş, Musa, *Darendeli Alimler ve Hz. Peygamber Sevgisi*, Ankara, 2007.
- Timurtaş, Faruk K., *Mevlid*, İstanbul 1990.
- Topal, Şevket, “İsmail Hakkı Toprak’ın İrşadında Kötülük Yollarının Kapatılması Bağlamında Azimet-Ruhsat İlişkisi”, *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.
- Toprak, Mehmet Kâzım, *Kitab-ı Gül, İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak*, Sivas, 2008.
- Ünal Kılıç, “İhramcızade’nin Hocalarından Arap Şeyh”, *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.
- Yıldız, Alim, “Edebiyatımızda Mevlid ve Bazı Mevlidlerin Yazılış Sebepleri”, *Somuncu Baba*, S. 66 (Nisan 2006), s. 34-37.
- Yıldız, Alim, “Sivashlı Mevlid Şairleri”, *Cumhuriyetin 80. Yılı Sivas Sempozyumu Bildirileri*, Sivas, 2003, s. 615-622.
- Yıldız, Alim, *Cumhuriyet Sonrasında Aruzu Kullanan Bir Mutasavvıf: İhramcızade İsmail Hakkı*, *Ay Vakti*, İstanbul, Kasım 2002.
- Yücel, Bekir, “İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Hayatı ve Şahsiyeti”, *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı* (Editör, Alim Yıldız), Sivas 2010.

EKLER

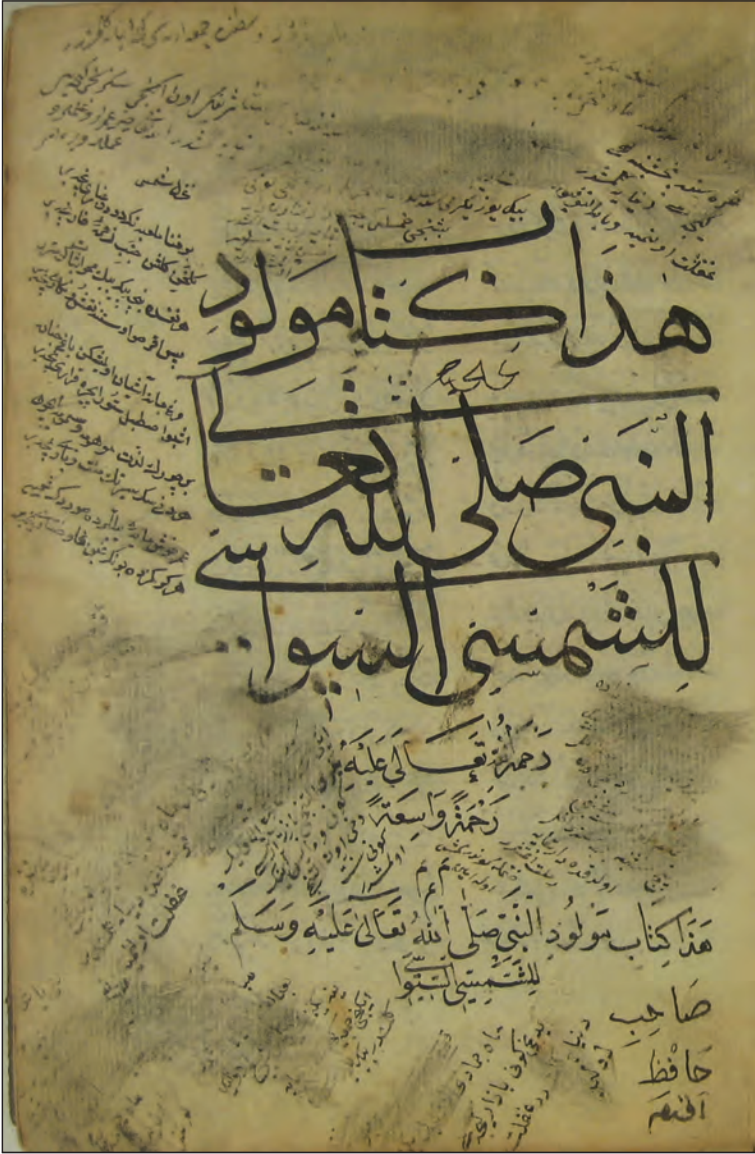
ŞEMSEDDİN SİVASÎ (K.S.)

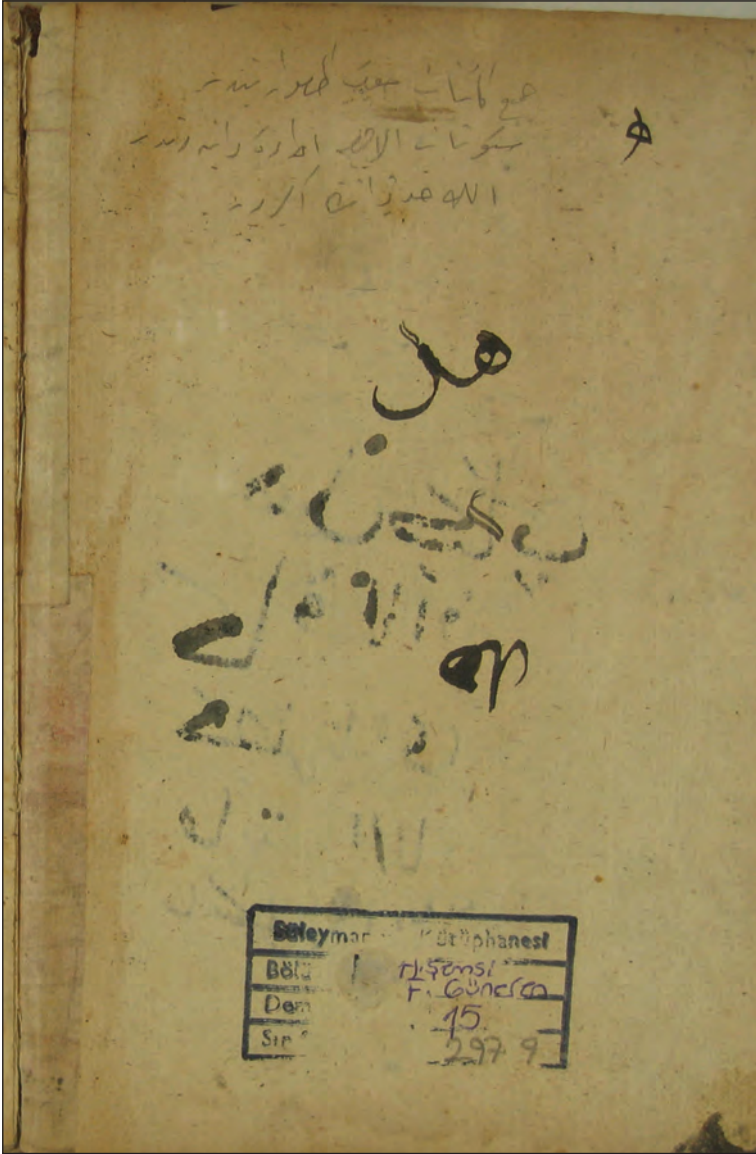
Şemseddin Sivasî'nin Sivas Meydan Camiindeki Türbesi

Sivas Meydan Camii

Şemseddin Sivasî / Mevlid-i Nebi giriş sayfası

Şemseddin Sivasî / Mevlid-i Nebi giriş sayfası

Şemseddin Sivasî / Mevlid-i Nebî'den bir sayfa

42

یابد دینچون زین حکم اساس
کلید دیکلر اوچک اول کلزار نه
روضه سینه بیل صدیله نام

الکتاب

غره سنده هم زین اولک
اومرم حقد نکه اوله مستطاب
فاحمیله روح شاد اید کر
اهلنه شافع اوله نور الدجا
کم فقیر اشیر کیا سوزلری
بوند ده ایلکد روزنیدی روا
داجی آسما وصفانک حرمتی
دولتله طوردوغجه نوحیان
خضر و ایلیسه کاقیل رهنون
آله هاصف صفاتیل وزیر
جمله کارین مستطاب ایله شهما

سوی ایدوب یوقالده اولدور
چون تمام اولک بنا معاریسه
دعوت ایدی حاجت اول همام

فصل فی خاتمه

نه صد و هشتاد هشت تاریخک
حمدیه کم نام اولد کتاب
مجلس اهل لطف اربوب یا اید لیر
شهر سیر اولک بوضیفه جا
حضرت سلطان مراد دورنه
هر کتابدن چو ایشدم دعا
یا الله اول حبیبک حرمتی
قل عیانت ناکه اولخان برخان
عدلله ایضا فی ایله قروت
حضرت قران ایله دستیکد
زاینه صدق و صفا ایله شهما

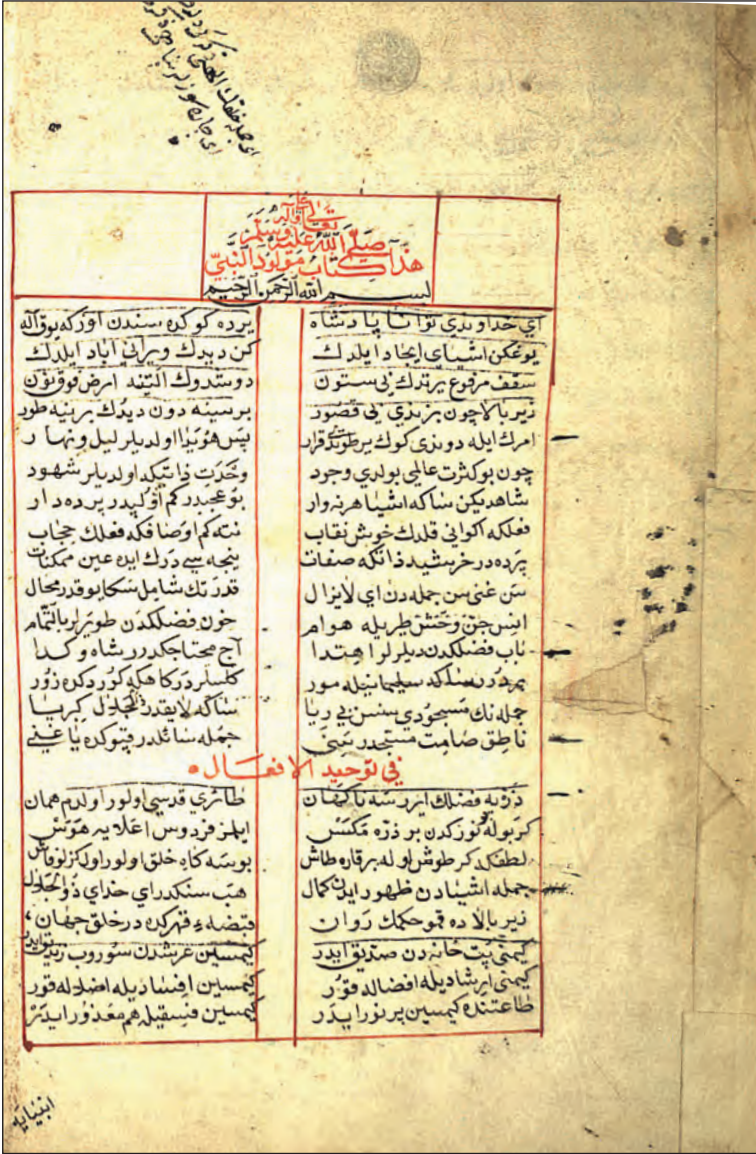
طشدری دعوت ابدی اولدین
 دیر لریک بار سول مجتبا
 طشدن اده سنده اوله ایجه
 محضینه هر چن ونه طعام
 اوغرسه سو بکره میران و سباع
 اول مبارک بر معدن چشمه لر
 محضنده ایکی کشیلک طعام
 کبر و قالقردی دینه سین نه ش
 بیره ایچ دیکریدی اولد مام
 پنجه موتایه دعا اتری اوشاه
 بیسکینه سولدی صبیان آکا
 معجز انبیه نهایت بوق اولک
 سیره اهلی لیکه نیک مقدرنه
 بن دکرده ن خطم سین قلدیم حیا
 هم یکریمی نیل ایچ اول هم نام

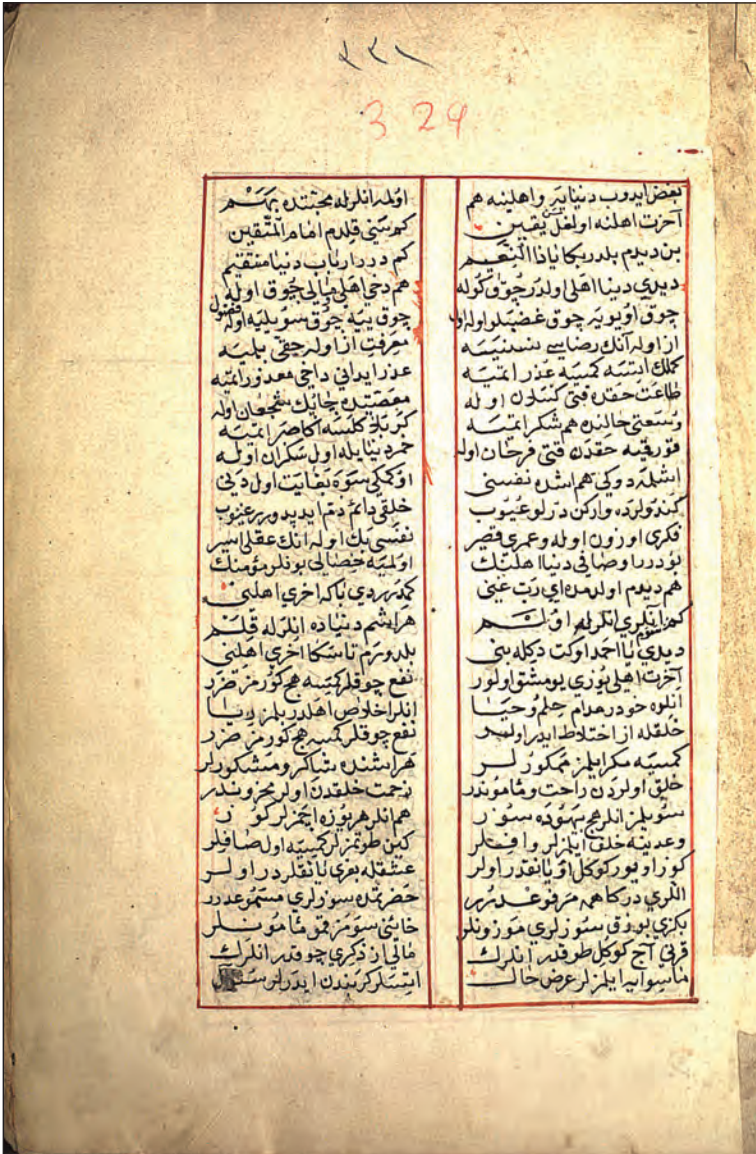
نیر یوا لا نوردی خدمته همین
 حق بی سین صدر کله بیز کوا
 شرعی یوننک یوا ان جاودان
 ایشد زدی سبجه سین حجب کرام
 خوش سلا میلله ایدر دایتاع
 اقدی قهر اولدی قوریش اینه لر
 پنجه یوز شخصیته بتردی اوهام
 عین اولدر که کلمسه الما مش
 میوه سینی و برور بکر اقام
 دیر یلوب اندیکر اقرار اینه
 دیدیکر کم بن شهود ز صدکا
 هر ایشی معجز ایدی اول سوزک
 عذر اربوب اسفار ریاز دیکرله
 با قسین بوکه قیاس لیده اینان
 بو قدر ایا نه کوستردی تمام

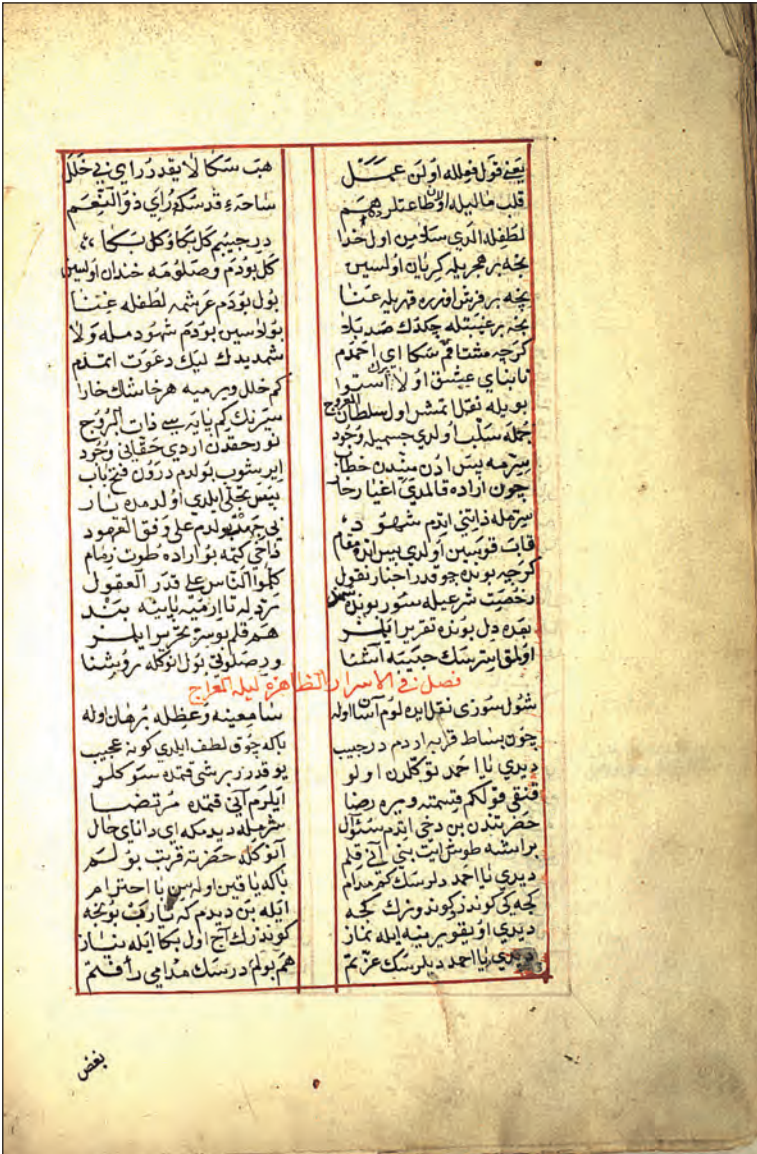
سیروب

<p>عزیزه دعوت اید بسوزانید کیستی تا ایند بخذول اید قهر اید من لیک اصحاب علی</p>	<p>اینها که پسین بر حمار ایستاد مرد اولمشکن کین مقبول اندر هب بر نه در انبی بود در خلل</p>
<p>ویرصلوات بول انوکلر توت</p>	<p>اولق استر سگ حبیبه آشنا</p>
<p>حخت اولدی مقدمکله نوجبان</p>	<p>ای بنوت کلشنه باغبان</p>
<p>ظلفتک برج حمله ناکه خان</p>	<p>بر دگر زیله شتا یدی فصول</p>
<p>اچلب و سرد صار قدر جهان</p>	<p>سیر کیمس اتدی جیانی نوبهار</p>
<p>اوقدیلر شتر عتکدک داسستان</p>	<p>عندلیب اولدی شجانه هر سری</p>
<p>چکدی ستون کیمی غازیلر سنان</p>	<p>ورمک یا چون خار کفر انظر ام</p>
<p>اکدی بویتن چون بنقشه عابدک</p>	<p>سردیلر دین روضه سینه سجاده</p>
<p>ور دیلر انلر زنا ضدن نشان</p>	<p>کیمی چکده کبی بکزی صروا</p>
<p>ترک اوطان ایلدیلر مؤمنان</p>	<p>کیمی سنبل و نش هریشان اولدیر</p>
<p>یومدیلر اولدیلر انلر زاهدان</p>	<p>کیمی تر کس کیمی دنیادن کوزین</p>
<p>المدیلر شاهی عزتت سستان</p>	<p>لشکری اسلام یوریدی فوج فوج</p>
<p>شمس انلره حشرایت دجیان</p>	<p>رتبا نار تنسا نار تنسا</p>
<p>ختمه الله تاجی والاصحاب</p>	<p>سب آلف کتا مستطاب</p>
<p>کیم قویم بو یولده بیک بر مثال</p>	<p>داماد لک کردی بو خبات</p>
<p>ایشین اوصافی ارباب دین</p>	<p>یعنی بسو بیلر او شاهک مولدین</p>
<p>یلده بر کز یاد یله اناد او کیم</p>	<p>تا که خبر یله جهانده یاد او کیم</p>
<p>بوی معنیدن جفانه ضابطه</p>	<p>یککله دکان عطار آچله</p>
<p>اوله نعمتده بو بیک عندلیب</p>	<p>سو بینه اوصافی کلزار حبیب</p>
<p>ساعز القاطله سکران اوله</p>	<p>شوقله عاشق لری حیران اوله</p>
<p>لیکده هر بیزده وار برودر لوداد</p>	<p>کریجه دینیش کتا بلر نی عتداده</p>
<p>شایک اولر بیک انلردن بری</p>	<p>لا ابق اولشنر دعایه هر سری</p>
<p>کلدی برنج بیی اولردن دله</p>	<p>بو عزیمتله قلم اولدم الله</p>
<p>اول شهک بقتند عراف اولدن</p>	<p>کبر اوله سین الی صراف اولمش</p>
<p>خالت المز ایشدن اولور لول</p>	<p>قوت نظمله کراولسک وضول</p>
<p>قل تو خده حضرتنه بالستلام</p>	<p>کر دیلر سگ حاصل اوله بومرام</p>

Şemseddin Sivasî / Mevlid-i Nebî'nin diğer bir nüshasından bir sayfa

یعنی قول وعله اولن عمل
 قلب مایلله اولطاعتلر هم
 لطفله اولدی ستاین اول خدا
 بخبر هر هر بیلد کر بانه اولسین
 چینه هر فرزند فریره فریله عینا
 بخبر هر عیشله چمکه صد بید
 کر چه مشتاق سکا ای احمد
 تا بنای عیشنا اول استرو
 بو یله نقل تمش اول سلطان
 بکله سلب اولدی جسمیل و خود
 بیترمه بیس ا دن سندن خط
 چون اراده فالمدی اغیا رخا
 بیترله ذایتی ادم شمسو ده
 قابت قوبسین اولدی بیس اده
 کر چه بوند چو در اخبار نقول
 در خصیت شرعیله مسور بوند
 بیره دل بوند تقریر ایلسر
 اولوق ایتر سنک حبسته استنا
فصل فی الاسماء
 شول سوزی نقل ایه لوم استاوله
 چون بساط قریره ادم در جیب
 دیری نایا حمد نوکلن اولو
 قنقی فولکم قیسمته وهره رضا
 حضر بندن بن دخی اتم سنقول
 برامشه طوستی ایت بی ای قلم
 دیری نایا حمد دلوسنک کبر دلام
 کجه کی نوند زکوند وشرک کجه
 دیری اویفورینه ایله نماز
 دیری نایا حمد دیر سنک عزتم

هت سکا لا بقدر اری بی خلل
 ساحه قدسک اری ذوالنعیم
 در جیب کل سکا وکل سکا،
 کل بودم وصلومه خندان اولسین
 بول بودم عز شه لطفله عینا
 بولاسین بودم شهردمله وولا
 شهید بدک لیک دعوت اتمم
 کم خلل ورمیه هر خاشاک خارا
 سیرک که بایر سیه فات المرح
 نور حقدن اردی حقایق و خود
 ایریشوب بولدم درون فز باب
 بیس خالی ایدی اولدم کار
 فی بر میولدم علی و فقا المصود
 حاجی کتبه بوارده طوت و سلام
 کلوا اناس علی قدر العقول
 سزوله تا از غنیه بایسته بند
 هم قلوبوسر عزت بر ایلسر
 و رصلوق بول نوکله مریشنا
هت سکا لایه
 سماعینه و عظمه برهان اوله
 ناکه چوی لطف ایدی کونر عجیب
 یوقدر بریشی قمتن سسر کلور
 ایلوم اقی قمتن مرتضیا
 سترمله دیدنکه ای دانای حال
 آنوکلر حضر ستر قرت بولسهر
 ناکه یا قین اولسین یا احترا هر
 آبله بن دادم که شارقت بوخه
 کوندنک آج اول سکا ایله نسا
 هم بولم در سنک هدای راقتم

بعض

SALIH NİHANÎ (K.S.)

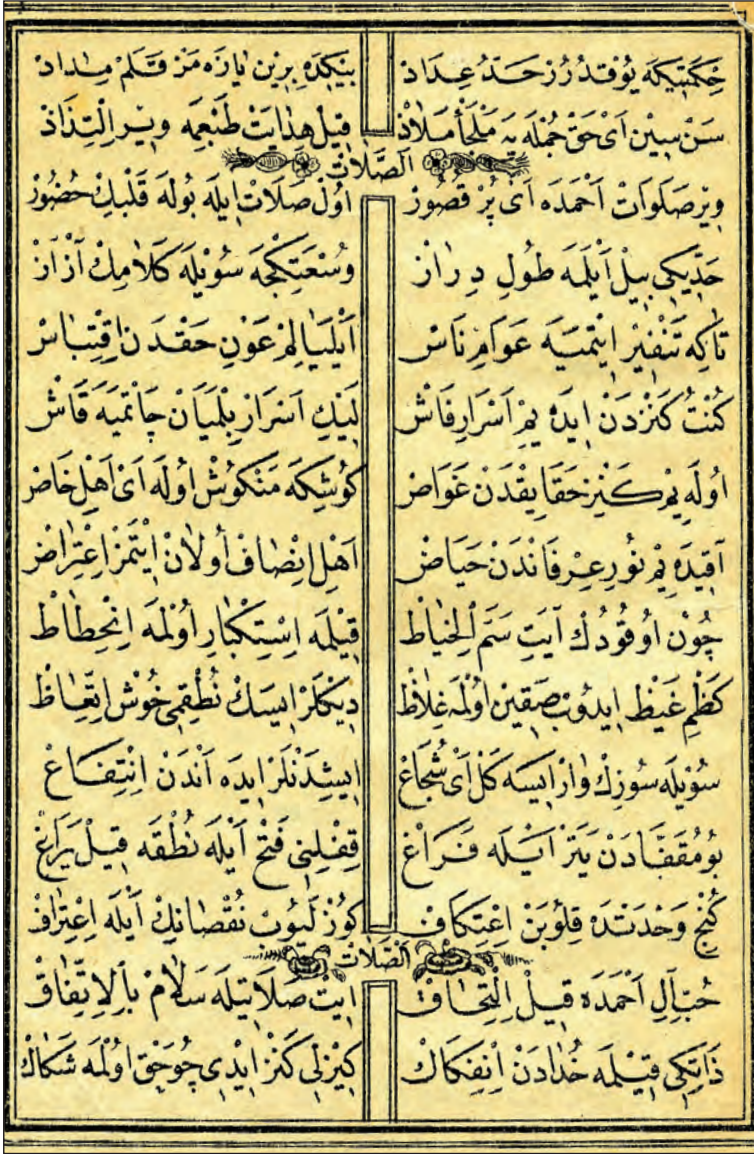
Salih Nihanî kabir taşı - Hacılar Şeyhli Mahallesi / Darende

Salih Nihanî kabri - Hacılar Şeyhli Mahallesi / Darendе

ظهوره و کلوب و عصر سلطان یلدرم باید بدخان فردوس آشیان طاب ثواء حضرت تیرنگ
 بروسه ده بتا کرده سی اولان جامع شریف کبیره سلطان مشارالیهک شرفظهور میوردیلان
 نطقها بونلرینه امثالاً فاتحه شریفی بطون سبعة دن تفسیر و بعد انقره ده حاجی
 بیرام ولی قدس سره العزیز حضرت تیرنجی ارشاد و استخلاف بیوره روق هجرت ایدوب ایورو
 سیواس و لایتنه تابع دارنده قضا سنک حضرت قحطه سنده دوفین خاک عطر ناک اولان
 قطب العارفين وغوث الواصلین جدعا لیمز السید الحاج حامد ولی قدس سره الجلی
 اندر حضرت تیرنگ درگاه شریفنده پوست نشین ارشادی و بطون سبعة ده متصل
 اولادی اولوب طریقت علیة خلوتیه و بیرامیه مشایخندن پد رصوری و معنوی م
 رشاد دلو السید الشیخ محمد صالح نهانی اقدسی حضرت تیرنگ طقسان اوج تاریخنده
 جمع و تألیف بیوردی مولود شریفک انشور بنسخه سی قلم عاجری ایله تحریر و زبیرینه
 دخی بروجه بالا هوز غیر مطبوع حریب و مکمل دیوان موجوده سی دروننده مندرج
 برعد نعت شریفی دخی یادکار آدرج و تسطیر اولنه رق رسیده حسن و تنمیه
 قلندی والله الموفق والمرشد به جمادی الاخره ۱۲۸۰
 السید مسلم مصطفی نهیمی ابیه السید الشیخ محمد صالح نهانی عمه اولوب شیخ حامد و نازنده دی

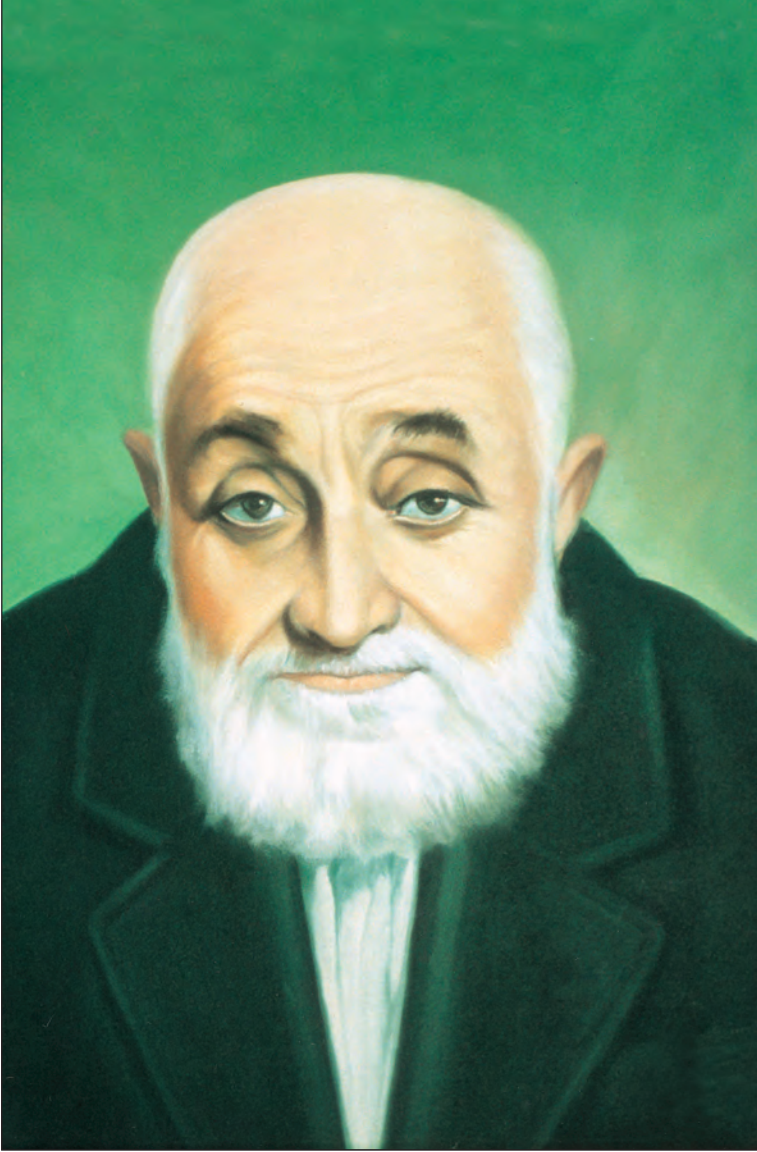
ترجمه احوال مؤلف و اخطاات مخصوص

سوس و لایحه و مریخ دارند قضا شده و درگاه عالیسی در زنده دقیقه خاک غیربیمه اولفیده
 و زوار انام و معنی احوال و عوام اولوبمه طرف الباطن ایضاً قنادیل ایلدروسیه و مجانبه
 و مظهر فیده و ایشاد و الباقی ایدد اصحاب رضاه کلمات روحانیه لرله تجرید صحیفه شاد بود معده اولدوغره کرم
 و نسل مقدس حضرت فخر المسلمین قطب الاولیا و غوث الاعظمیا مظهر سر خدا معنی فقر اصمعی بابا
 یعنی السید السیاح حاج حاد ولی قدس سره الهی افسر حضرت لرله اولدود و درگاه عالی جاهلک بوست
 نسبه ایشادی اولوب آیین الهی و ادعیه مفرضه حضرت ظل آیه اید قائم کلمات صوری و معنوی
 جامع زوالنا حبه شعری نام و عرفای کرام لرله مقرب الی العلیا بر حسن ضمیمه شاد تلو سیاه و تلو السید السیاح حافظ محمد
 صالح لایح بابا افسدی حضرت لرله بالخاصه استجاب ادعیه عمومه جناب امیر المؤمنین و اباحت نور قلوب
 المؤمنین اولور و اخوان و نه بر خدمت خیریه لرله بنور و شفاعت سید القلیبه مظهر بود لرله نیت خالصی ادره
 (قل جیدلذة) مقصداً کج بود لرله و نور و عوالب تألیف و ترتیب بود لرله دوریه نور احمدی و خلقیت صوری حضرت
 محمدی حاوی استبولوجود النبوی نام کتاب تاریخده ایلی جمعیسه افرم لوجل المصلحه لرعلیه بطلوب جالبه و اوداف
 کلامون داره علیه لرله درگاه عالی لرله مسر و طوجیات ساره بر ارض خدمت ذات لرله سغول اولونان مؤلف
 شاد لرله محدود مرمزی قونول السیاح محمد مصطفی یا الهی افسدی داعی لرله معرفتیه تقصیده انجمنه بالتفخیر و انجمن
 شاد لرله ایچدی لرله المطالع المراه نسبی و تحریفه مستننا و معتبر طریقه لرله (مستخرج تاریخ و ۸۸ اولور)
 معارف نظاریت علیه سله بر نظره حضرت نامدی بو صحنه طبع اولمده و مصارف طبعیه سوره جنایت اولور جیمی افسدی
 معاونت و خدمت لرله سله

له حق صاحب اختیاریه عامود
 القصد
 محرم مؤلف القلاب
 و صاحب اختیاریه
 64
 مؤلف مومل ارباب کور بود لرله اولیا لرله نقلیه
 نظر لرله باقیه لرله طابع و ابلیس اولور طریقه حضرت
 الداعی
 مؤلف القلاب و بوست نشیه
 درگاه عالی السیاح الحاج حاد و
 دارند و فتح

**İHRAMCİZÂDE
İSMAİL HAKKI TOPRAK (K.S.)**

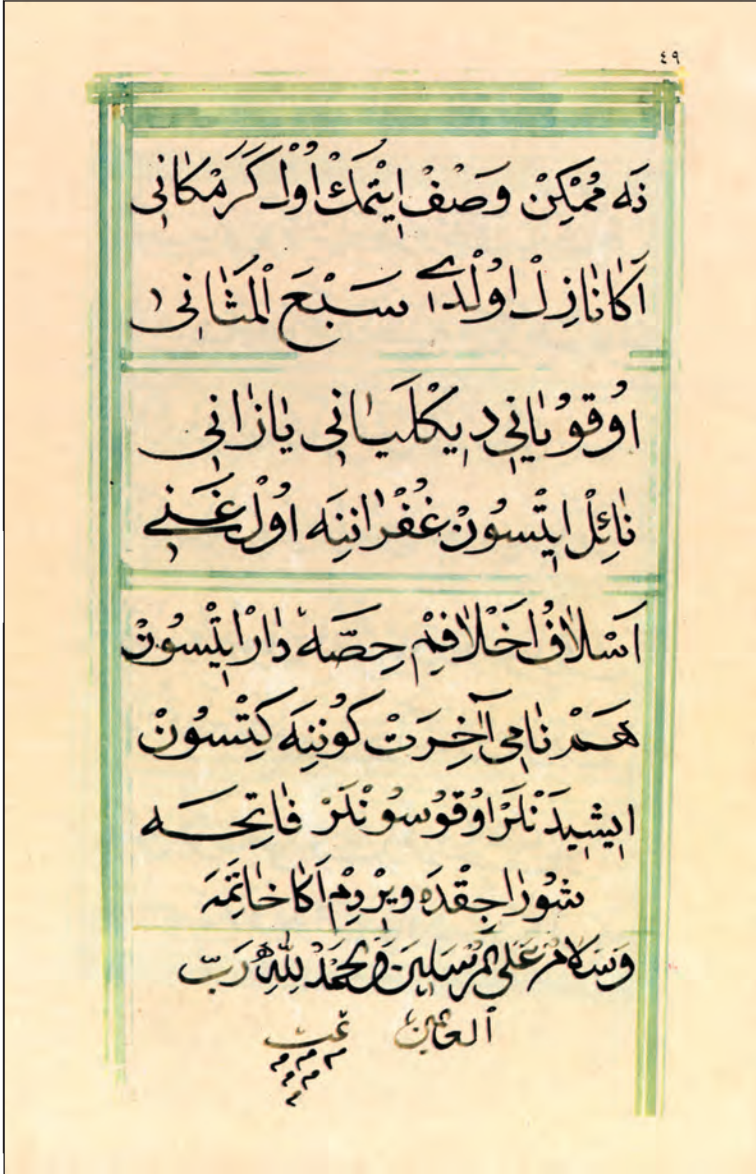
İbrahimcizâde İsmail Hakkı Toprak (k.s.)

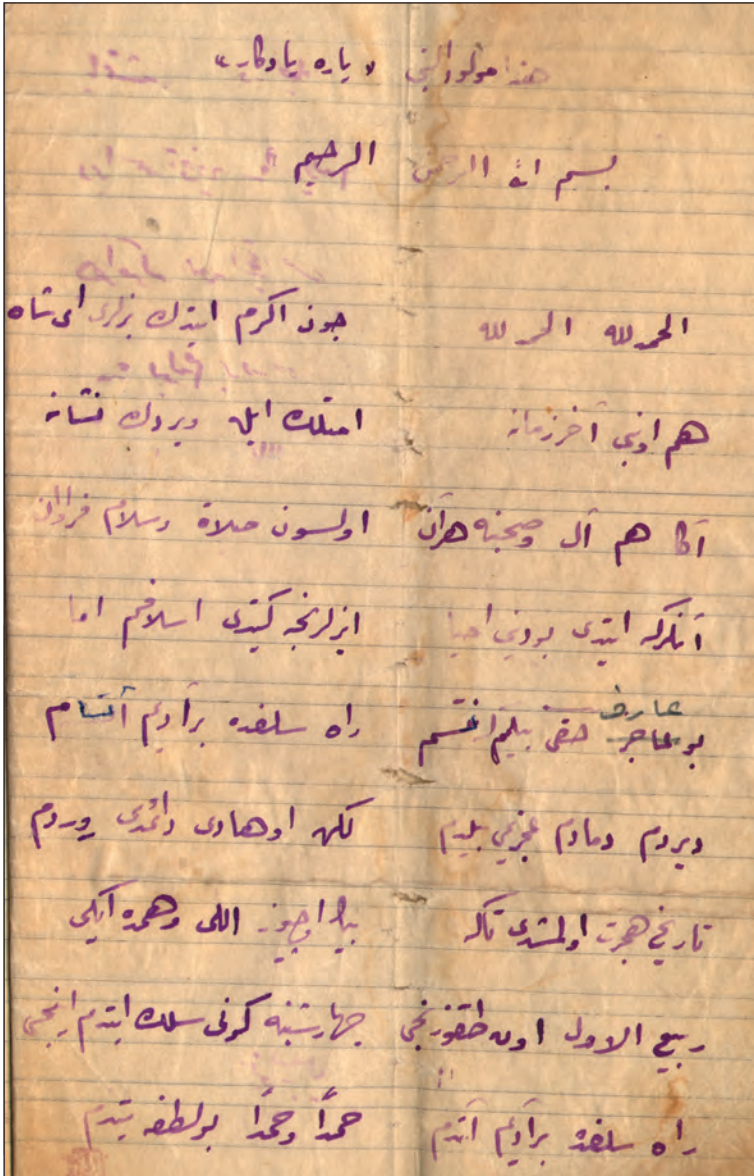
İhramcızâde İsmail Hakki Toprak (k.s.)'nin kabri
Ulu Camii Haziresi / Sivas

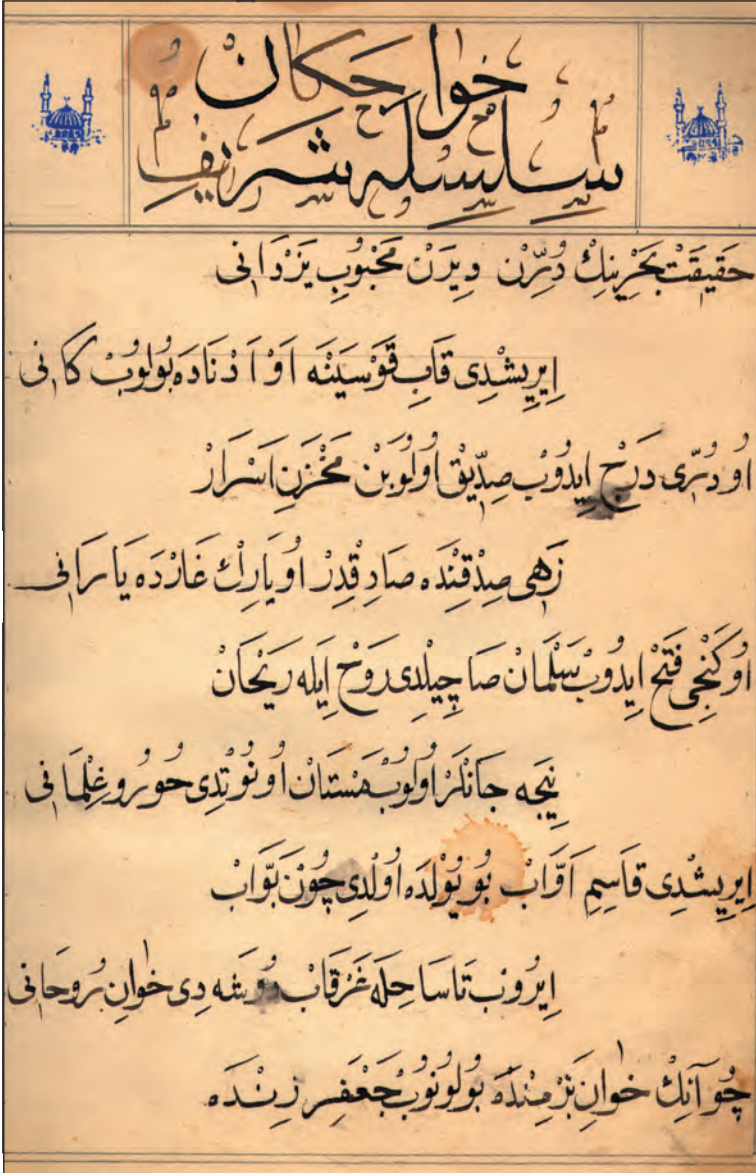
H. Hulûsi ATEŞ Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı İhramcızâde Bölümü No: Yâr-1'de kayıtlı Yâre Yadiğâr Mevlid-i Nebî nüshasının ilk sayfası

H. Hulûsi ATEŞ Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı İhramcızâde Bölümü No: Yâr-1'de kayıtlı Yâre Yadiğâr Mevlid-i Nebî nüshasının son sayfası

H. Hulûsi ATEŞ Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı İhracızâde Bölümü No: Yâr-3'de kayıtlı el yazısı Yâre Yadiğâr Mevlid-i Nebî nüshasının ilk sayfası

H. Hulûsi ATEŞ Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı İhracızâde Bölümü No: Yâr-4'de kayıtlı el yazısı Yâre Yadiğâr Mevlid-i Nebî nüshasının Silsile-i Şerîf sayfası

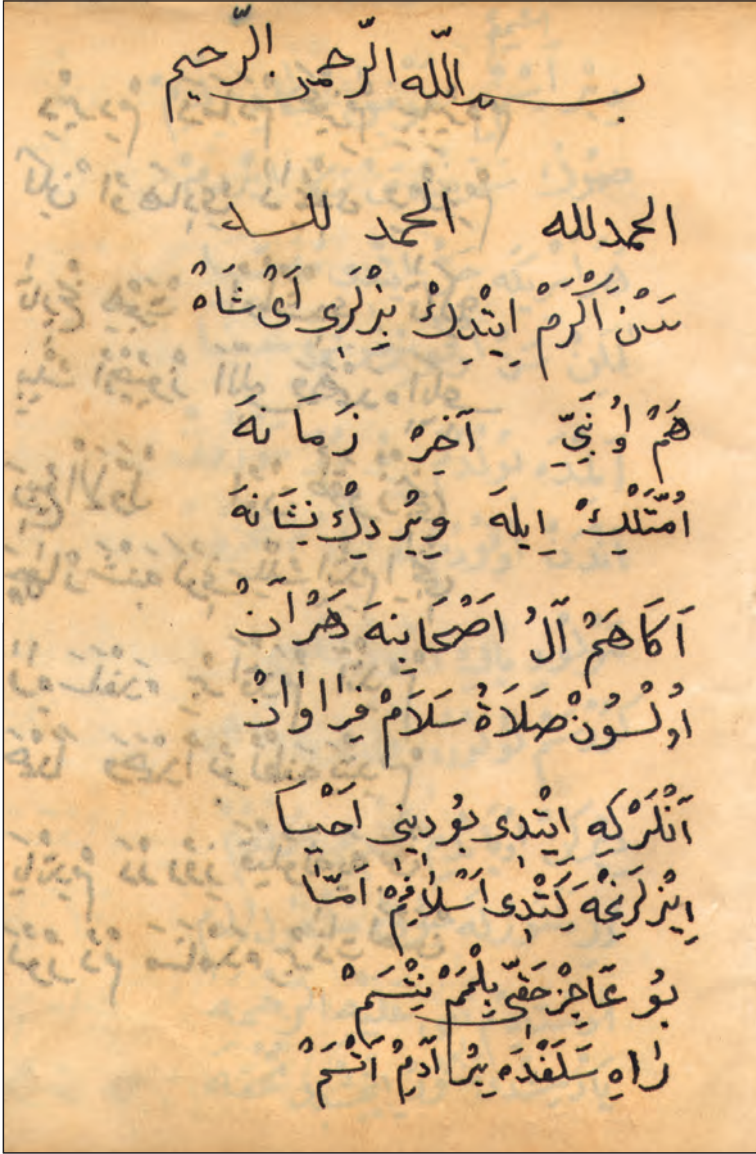
H. Hulûsi ATEŞ Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı İhrâmızcâde Bölümü No: Yâr-5'de
kayıtlı Yâre Yadiğâr Mevlid-i Nebî nüshasının ilk sayfası

دَارُ الْبَقَايَا انْتِقَالَ اَيْدِنَلَرِكْ رُوحِ طَيْبِه لَرِيْنِه هَدِيَه اَيْلِدِرْمِ وَاَصِلْ
 اَوْ رَادْ زَحَايِسِلْ اَوْ لَا زَنْتَوَابِكْ بِرْمِثْلِنِي كَنْدِي وَالْدِيْبِيْرِكْ وَاَقْرَابَا
 وَتَعَلُّوْ قَاتَلِرِيْمَزِكْ وِلْجَمِيْعِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ
 وَالْمُسْلِمَاتِ حَيَاتِه اَوْ لَا نَلَرِكْ دَفْتِرِ اَعْمَالِ لَرِيْنِه دَارُ الْبَقَايَا
 انْتِقَالَ اَيْدِنَلَرِكْ رُوحِ طَيْبِه لَرِيْنِه هَدِيَه اَيْلِدِرْمِ سَنِّ وَاَصِلْ اَيْلِه
 نِه قَا دَارِ اِحْوَارِ دِيْنِ قَا زِدِه شَرِيْمَزِكْ اَوْ زِه زَلِرِنْدِه قَوْلُ
 حَقِّيْ اَوْ لَا رُقْ اَخْرَتِه كِيْدِنَلَرِكْ حَقْ صَا حِبْرِيْنِيْكَ رُوحِ طَيْبِه
 لَرِيْنِه هَدِيَه اَيْلِدِرْمِ سَنِّ وَاَصِلْ اَيْلِه يَا رَجِيْ .
 دُنْيَا دِه قَا لَا نَلَرِكْ عَمَلِ صَالِحِ دَفْتِرِ لَرِيْنِه هَدِيَه اَيْلِدِرْمِ
 رِيْمِ سَنِّ وَاَصِلْ اَيْلِه . اَمِيْنُ .
 سُبْحَانَ رَبِّيْكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ
 عَلَي الْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ الْفَاتِحَه .

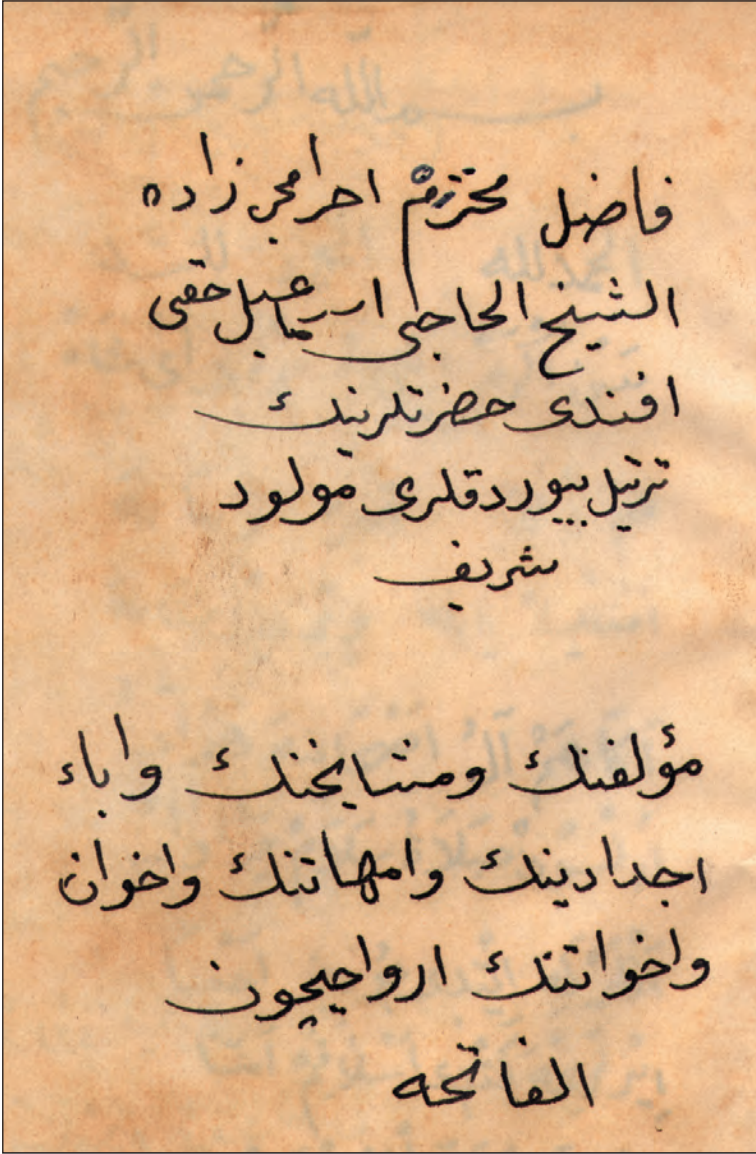
مَوْلِدِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ

بِاسْمِهِ سُجَّانَةٌ فَسْئَلُهُ إِحْسَانَةً

<p>جِوْرًا كَرَمًا اِيْتِدِكَ بِرِزْقِي اَيَّ شَاهٍ أُمَّتِكَ اِيْلَاهٍ وَيُرِدُكَ فِئْسَانَهُ أُولُسُونُ صَلَاتٍ وَسَلَامٍ فِرَاوَانَ اِيْرُلِرْ نَجْهَ كَيْتِي اَسْلَافِيْمَ اَمَّا رَاهِ سَلَفَدَهْ بِرِ اَدِيْمَ اَتْسَهْمَ لَا كِنِ اُوْهَادِي دَائِيْمِي وَرِدِيْمَ بِيْكَ اُوْجُوزُ اَلْبِي وَهَمَّ دَهْ اِيْكِي چَهَارْ شَبَهْ كُوْنِي سَلَاكُ اِيْتِدِيْمَ اِنْبِي حَمْدًا وَحَمْدًا بُوْ لُطْفَهْ يَتِدِيْمَ مَعْنَامَدَهْ كُوْرُ دُوْمِرِيْ ذَاتِ اِحْسَانِي</p>	<p>اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ هَمْ اُوْلُ نَبِيِّ اِخْرَزَمَانَه اَكَا هَمْ اَلْوَصِيْحِيْنَه هُوْرًا اَنْلُرْ كِهْ اِيْتِيْدِي بُوْ دِيْنِي اِحْيَا بُوْعَا جِرْ حَقِّي بِيْلْمَهْ نَهْ اِيْشَهْ دِيْرِدِيْمَ دِمَادِيْمَ بِجَزِيْمِيْلِيْرِدِيْمَ تَارِيْحِيْ هِيْرَتِ اُوْلُ شُدِيْ تَاكِي دِيْبِيْجُ اَلْاَوَّلِ اُوْنُ دُوْ قُوْرِيْنِي رَاهِ سَلَفَدَهْ بِرِ اَدِيْمَ اَتْسَهْمَ يَا تَسْتَدِيْمَ دَرُ رُوْزِ قِيْلُوْلِيَهْ بِنِ</p>
--	---

H. Hulûsi ATEŞ Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı İhracızâde Bölümü No: Yâr-7/de
 kayıtlı Yâre Yadigâr Mevlid-i Nebî'nin ilk sayfası

H. Hulûsi ATEŞ Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı İhracızâde Bölümü No: Yâr-7'de kayıtlı Yâre Yadiğâr Mevlid-i Nebî'nin son sayfası

ÜÇ BÜLBÜLDEN GÜLLERİN EFENDİSİNE

Darende'de Okunan Üç Mevlid-i Şerîf

Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'ten sonra da bir süre Sivas'a bağlı olan Darende, Somuncu Baba (k.s.)'nin da etkisiyle geçmişten bu güne dinî ve ilmî faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı bir ilçe olagelmıştır. Darende'den çok sayıda ilim adamı, şair, mutasavvıf ve devlet adamı yetişmiş, Somuncu Baba (k.s) ve ahfadının maneviyatından nasiptar olmuşlardır.

Kitabımıza konu olan üç mevlidden Şemseddin Sivâsî (k.s.)'nin eseri oldukça hacimli bir mevliddir. Bu nedenle çalışmamızda söz konusu mevlidden seçmeler yapılmak durumunda kalmıştır. Salih Nihânî (k.s.) ve İsmail Hakkı Toprak (k.s.)'nin eserleri ise beyit sayısı itibariyle daha kısa mevlidlerdendir ve metinlerin tamamı kitaba konulmuştur.

ISBN 978-9944-774-17-8

9 789944 774178